

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΓΙΑ

Π.Μ.Σ.

ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων - Πανεπιστήμιο

Πελοποννήσου

Τμήμα Οικονομικών Επιστημών - Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Τμήμα Οικονομικών Επιστημών - Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων - Πανεπιστήμιο Πειραιά

Διαπανεπιστημιακό Διατμηματικό

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

«Τοπική και Περιφερειακή Ανάπτυξη και Αυτοδιοίκηση»

Τίτλος διπλωματικής:

“Οι πολιτικές ενσωμάτωσης ευάλωτων κοινωνικών ομάδων στον αστικό ιστό: Η μελέτη περίπτωσης των Ρομά του Δήμου Φυλής”.

Ονοματεπώνυμο:

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ

Κόρινθος, Μάρτιος 2018

**Department of Political Studies and International Relations - University of
Peloponnese**

Department of Economics - Democritus University of Thrace

Department of Economics - Aristotle University of Thessaloniki

Department of Business Administration - University of Piraeus

**Interuniversity Interdepartmental
Master Program in
«Local and Regional Government and Development»**

Thesis Title:

**“The integration policies for sensitive social groups into the urban fabric. Case
study of the Roma of the Municipality of Fyli”.**

Name:

KONSTANTINOS VASILOPOULOS

Corinth, March 2018

“Οι πολιτικές ενσωμάτωσης ευάλωτων κοινωνικών ομάδων στον αστικό ιστό: Η μελέτη περίπτωσης των Ρομά του Δήμου Φυλής”.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Ρομά, πολιτικές ενσωμάτωσης, κοινωνικός αποκλεισμός, σχολική διαρροή

Η κοινωνική ένταξη και η κοινωνική συνοχή ευάλωτων κοινωνικά ομάδων, όπως οι Ρομά, αποτελούν τόσο συνέπειες, όσο και προϋποθέσεις για την επιτυχία των στόχων της οικονομικής ανάπτυξης, της απασχόλησης και της κοινωνικής δικαιοσύνης.

Στη παρούσα εργασία, επιχειρήσαμε να μελετήσουμε διεξοδικά το πρόβλημα της ένταξης/ενσωμάτωσης των Ρομά στον κοινωνικό ιστό και να διερευνήσουμε τη στάση και τις αντιλήψεις του κοινωνικού συνόλου έναντι σε αυτήν την κοινωνική ομάδα. Η περιφέρεια στην οποία εστίασαμε ήταν η Δυτική Αττική και η περιοχή από την οποία προέρχονταν τα ερευνητικά μας υποκείμενα ήταν ο Δήμος Φυλής.

Τα μεθοδολογικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν για την έρευνα ήταν δύο. Αφενός, η δειγματοληπτική στρωματοποιημένη έρευνα με τη χρήση ερωτηματολογίου. Αφετέρου, επιλέχθηκε η διεξαγωγή πέντε ημιδομημένων συνεντεύξεων με πρόσωπα με θεσμικό ρόλο που σχετίζονται έμμεσα ή άμεσα με τους Ρομά.

Από τα αποτελέσματα της έρευνας λάβαμε ορισμένα πολύ χρήσιμα συμπεράσματα και πληροφορίες σχετικά με το θέμα που μας απασχολεί, ενώ παραθέσαμε και κάποιες ενδεικτικές δράσεις που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην διαδικασία ενσωμάτωσης των Ρομά στον αστικό ιστό.

“The integration policies for sensitive social groups into the urban fabric. Case study of the Roma of the Municipality of Fyli”.

ABSTRACT

KEYWORDS: ROMA, integration policies, social exclusion, school dropout.

Social inclusion and social cohesion of vulnerable social groups, such as Roma, are both consequences and prerequisites for achieving the objectives of economic growth, employment and social justice.

In the present thesis, we attempted to thoroughly study the problem of integration/incorporation of the ROMA on the social fabric and clarify the attitude and the beliefs of the general public towards this social group. The area on which we focused and from which we drew our inquiring subjective was the Municipality of Fyli.

The methodological tools used for this inquiry were two. First the stratified sampling with the use of a questionnaire and secondly the conduct of five semi-structured interviews with persons having an institutional role, related to the ROMs, directly or indirectly.

The results of this thesis gave us some very useful conclusions and information regarding the matter in hand. We also cited some indicative actions which could contribute to the procedure of ROMA integration on the social fabric.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	1
1.Κεφάλαιο 1 – Εννοιολογική προσέγγιση	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
1.1. Ορισμός ευάλωτων κοινωνικών ομάδων και χαρακτηριστικά ...	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
1.2. Ενσωμάτωση ευάλωτων κοινωνικά ομάδων.....	4
1.3. Οι Ρομά ως κοινωνικό ή πολιτισμικό τμήμα της κοινωνίας.	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
2. Κεφάλαιο 2 – Ρομά και πλαίσιο πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	7
2.1. Οι Ρομά στην Ευρώπη και την Ελλάδα	7
2.2. Η στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τους Ρομά.....	10
2.3. Εθνική Στρατηγική για τους Ρομά – Στρατηγικός στόχος έως το 2020	12
2.4. Θεσμικές Πρωτοβουλίες ΕΕ για τη στήριξη των τοπικών αρχών	15
3. Κεφάλαιο 3 – Ρομά και εθνικό πλαίσιο (η ελληνική πραγματικότητα).....	18
3.1. Εθνική Στρατηγική για τους Ρομά – Στρατηγικός στόχος έως το 2020	18
3.2. Μεθοδολογία Σύνταξης Επιχειρησιακού Σχεδίου	22
3.3. Κοινωνικοοικονομική ένταξη των Ρομά.....	23
4. Κεφάλαιο 4 ^ο Οι Ρομά στη Δυτική Αττική και ειδικότερα στο Δήμο Φυλής – Βασικά Προβλήματα και Ανάγκες	26
4.1. Στέγαση	26
4.2. Υγεία	28
4.3. Εκπαίδευση	29
4.4. Ασφάλεια και παραβατικότητα	31
4.5. Τα στοιχεία της Περιφέρειας.....	32
5. Κεφάλαιο 5ο –Έρευνα και συνεντεύξεις.....	37
5.1. Περιγραφή της μεθοδολογίας της έρευνας.....	37
5.2. Παρουσίαση διαγραμμάτων και σχολιασμός.....	40
5.3. Ημιδομημένες συνεντεύξεις.....	57
6. Κεφάλαιο 6ο – Συμπεράσματα.....	62
Προτάσεις και ενδεικτικές δράσεις.....	62

Επίλογος.....	66
Βιβλιογραφία.....	68
Παραρτήματα.....	71
Α. Ερωτηματολόγιο.....	71
Β. Ημιδομημένες Συνεντεύξεις.....	75
Πρώτη συνέντευξη.....	75
Δεύτερη συνέντευξη.....	79
Τρίτη συνέντευξη.....	83
Τέταρτη συνέντευξη.....	86
Πέμπτη συνέντευξη.....	90

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η κοινωνική ένταξη και η κοινωνική συνοχή ευάλωτων κοινωνικά ομάδων, όπως οι Ρομά, αποτελούν τόσο συνέπειες, όσο και προϋποθέσεις για την επιτυχία των στόχων της οικονομικής ανάπτυξης, της απασχόλησης και της κοινωνικής δικαιοσύνης.

Στη παρούσα εργασία, επιχειρήσαμε να μελετήσουμε διεξοδικά το πρόβλημα της ένταξης/ενσωμάτωσης των Ρομά στον κοινωνικό ιστό και να διερευνήσουμε τη στάση και τις αντιλήψεις του κοινωνικού συνόλου έναντι σε αυτήν την κοινωνική ομάδα. Η περιφέρεια στην οποία εστίασαμε ήταν η Δυτική Αττική και η περιοχή από την οποία προέρχονταν τα ερευνητικά μας υποκείμενα ήταν ο Δήμος Φυλής. Τα μεθοδολογικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν για την έρευνα ήταν δύο. Αφενός, η δειγματοληπτική στρωματοποιημένη έρευνα με τη χρήση ερωτηματολογίου. Αφετέρου, επιλέχθηκε η διεξαγωγή πέντε ημιδομημένων συνεντεύξεων με πρόσωπα με θεσμικό ρόλο που σχετίζονται έμμεσα ή άμεσα με τους Ρομά.

Από τα αποτελέσματα της έρευνας λάβαμε ορισμένα πολύ χρήσιμα συμπεράσματα και πληροφορίες σχετικά με το θέμα που μας απασχολεί, ενώ παραθέσαμε και κάποιες ενδεικτικές δράσεις που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην διαδικασία ενσωμάτωσης των Ρομά στον αστικό ιστό.

Πιο συγκεκριμένα, η πλειονότητα των ερωτώμενων υπογράμμισαν το ζήτημα της ασφάλειας, κυρίως στις περιοχές όπου το στοιχείο των Ρομά είναι έντονο. Σε αυτές τις συνοικίες η δυσπιστία των κατοίκων είναι διάχυτη και μάλιστα οι περισσότεροι επεσήμαναν ότι η ολοένα και αυξανόμενη παρουσία των Ρομά θα αποτελούσε σημαντικό παράγοντα που θα τους ωθούσε στην αλλαγή κατοικίας ή μεταφοράς επαγγελματικού χώρου.

Παράλληλα, οι περισσότεροι από τους ερωτώμενους κρίνουν ως αναποτελεσματικές τις ενέργειες της Πολιτείας σχετικά με τις πολιτικές ενσωμάτωσης των Ρομά. Εντούτοις, προκαλεί εντύπωση το γεγονός ότι η πλειοψηφία

θεωρεί ότι η Πολιτεία δεν θα πρέπει να αναλάβει ειδικές πρωτοβουλίες προς αυτήν την κατεύθυνση.

Άξιο αναφοράς είναι επίσης, ότι περίπου τα 2/3 των ερωτώμενων θεωρούν ότι οι Ρομά δεν υφίστανται φυλετικές ή ταξικές διακρίσεις και πως οι ίδιοι έχουν την κύρια ευθύνη για τη μη ένταξή τους. Επιπλέον, η συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων αξιολογεί ως «κλειδί» για την ενσωμάτωση των Ρομά στον κοινωνικό ιστό την ευρεία συμμετοχή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία. Ωστόσο, εκφράζουν τη δυσφορία τους στο ενδεχόμενο της από κοινού φοίτησης μαθητών Ρομά και μη.

Πολύ χρήσιμες, εξάλλου, ήταν και οι πληροφορίες που αντλήσαμε μέσω των συνεντεύξεων που διενεργήσαμε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1.1 Ορισμός ευάλωτων κοινωνικών ομάδων και χαρακτηριστικά

Ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, ευπαθείς ή ομάδες υψηλού κινδύνου ονομάζονται εκείνες οι ομάδες του πληθυσμού που έχουν περιορισμένη ή καθόλου πρόσβαση σε κοινωνικά και δημόσια αγαθά και δυσκολεύονται ή αδυνατούν σε πολλά επίπεδα και σε διάφορους τομείς να έχουν ποιότητα ζωής (π.χ. στέγη, εργασία, ικανοποιητικό εισόδημα, εκπαίδευση, ιατρική περίθαλψη, κοινωνική ασφάλιση κ.ά.). Πρόκειται κυρίως για αστέγους, ανέργους/μακροχρόνια άνεργους, άτομα με αναπηρία (ΑμεΑ), πάσχοντες (σοβαρά παθολογικά προβλήματα, ψυχικές ασθένειες),

αποφυλακισμένους, χρήστες και πρώην χρήστες εξαρτησιογόνων ουσιών, οροθετικούς, άτομα από θρησκευτικές ή πολιτισμικές μειονότητες, ρομά / τσιγγάνους, μονογονεϊκές οικογένειες, ανήλικους παραβάτες, κακοποιημένες γυναίκες, θύματα εμπορίας (trafficking), πρόσφυγες, μετανάστες, παλιννοστούντες, πληγέντες από θεομηνίες και φυσικές καταστροφές (πυρόπληκτοι, σεισμοπαθείς, πλημμυροπαθείς)¹

Ο Νόμος 4019/2011 (ΦΕΚ 216 Α΄) για την Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα ορίζει στο άρθρο 1 παρ. 4 τις ευπαθείς ομάδες πληθυσμού:

α) «Ευπαθείς Ομάδες Πληθυσμού», γενικά, νοούνται οι κοινωνικές ομάδες πληθυσμού, των οποίων η συμμετοχή στην κοινωνική και οικονομική ζωή δυσχεραίνεται, είτε εξαιτίας κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων ή σωματικών ή ψυχικών διαταραχών, είτε εξαιτίας απρόβλεπτων γεγονότων, τα οποία επηρεάζουν την εύρυθμη λειτουργία της τοπικής ή ευρύτερα περιφερειακής οικονομίας.

β) Οι Ευπαθείς Ομάδες Πληθυσμού διακρίνονται σε δύο κατηγορίες:

i) Στις Ευάλωτες Ομάδες Πληθυσμού και

ii) Στις Ειδικές Ομάδες Πληθυσμού

γ) «Ευάλωτες Ομάδες Πληθυσμού» νοούνται οι ομάδες εκείνες του πληθυσμού που η ένταξή τους στην κοινωνική και οικονομική ζωή εμποδίζεται από σωματικά και ψυχικά αίτια. Σε αυτές ανήκουν άτομα ιδίως με αναπηρίες, με προβλήματα ψυχικής υγείας ή νοητικής υστέρησης και άτομα εξαρτημένα ή απεξαρτημένα από ουσίες,

δ) «Ειδικές Ομάδες Πληθυσμού» νοούνται οι ομάδες εκείνες του πληθυσμού οι οποίες βρίσκονται σε μειονεκτική θέση ως προς την ομαλή ένταξή τους στην αγορά εργασίας από οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά αίτια. Σε αυτές ανήκουν ιδίως οι άνεργοι νέοι, οι άνεργοι άνω των 50 ετών, οι γυναίκες άνεργες, οι αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών, οι αναλφάβητοι, οι μακροχρόνια άνεργοι, οι κάτοικοι

---

¹ Δ. Μπαλούρδος, Ν. Σαρρής, Α. Τραμουντάνης, Μ. Χρυσάκης «Ευάλωτες Κοινωνικά Ομάδες και διακρίσεις στην αγορά εργασίας», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2014

απομακρυσμένων ορεινών και νησιωτικών περιοχών, οι πρώην ή οι νυν τρόφιμοι φυλακών, οι ανήλικοι παραβάτες, τα άτομα με γλωσσικές ή πολιτισμικές ιδιαιτερότητες και οι μετανάστες.

1.2 Ενσωμάτωση ευάλωτων κοινωνικά ομάδων

Η κοινωνική ένταξη και η κοινωνική συνοχή αποτελούν τόσο συνέπειες, όσο και προϋποθέσεις για την επιτυχία των στόχων της οικονομικής ανάπτυξης, της απασχόλησης και της κοινωνικής δικαιοσύνης². Η αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού και οι πολιτικές κοινωνικής ένταξης ενσωματώνουν ένα πλέγμα πολυδιάστατων δράσεων και παρεμβάσεων με επωφελούμενες ομάδες του πληθυσμού που απειλούνται ή αντιμετωπίζουν το φάσμα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Οι συγκεκριμένες πολιτικές εντάσσονται στο στρατηγικό στόχο της κοινωνικής συνοχής, ο οποίος τα τελευταία χρόνια αποτελεί κεντρικό στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας το 2000, ανέδειξε την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και την εξάλειψη της φτώχειας, μαζί με τη μακροχρόνια βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών συστημάτων και την παροχή ποιοτικών υπηρεσιών υγείας, ως θεμελιώδεις στόχους της Στρατηγικής της Λισσαβόνας. Τα παραπάνω αποτελούν και τους τρεις κεντρικούς άξονες της ευρωπαϊκής στρατηγικής για τον εκσυγχρονισμό του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Στο πλαίσιο αυτό, η συνολική στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης στοχεύει στη δημιουργία μίας ανταγωνιστικής και δυναμικής οικονομίας, η οποία θα συνοδεύεται από την αύξηση της απασχόλησης και την κοινωνική συνοχή.

Σε εθνικό επίπεδο η στρατηγική για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη σήμερα απεικονίζεται στην Εθνική Έκθεση Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη 2006-2008, η οποία περιλαμβάνει

---

² Ζαϊμάκης, Γ. (2005). Κοινωνικός Αποκλεισμός και Δίκτυα Προστασίας στη Σύγχρονη Πόλη. στο Ζαϊμάκης Γ.-Κανδυλάκη Α.(επιμ.), Δίκτυα Κοινωνικής Προστασίας, Μορφές Παρέμβασης σε Ευπαθείς Ομάδες και σε Πολυπολιτισμικές Κοινότητες. Αθήνα: Κριτική.

τα κείμενα του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη (ΕΣΔΕΝ) 2006-2008, της Εθνικής Έκθεσης Στρατηγικής για τις Συντάξεις (ΕΕΣΣ) 2006-2008 και της Εθνικής Έκθεσης για την Υγεία και τη Μακροχρόνια Φροντίδα 2006-2008.

Σημαντικός δείκτης βαθμολόγησης του κοινωνικού κράτους θεωρείται και ο βαθμός και ο τρόπος αντιμετώπισης των ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού από την πολιτεία.³ Η θέση αυτή ισχύει διαχρονικά και θα πρέπει να υλοποιείται με στόχο την απάμβλυνση των όποιων ανισοτήτων και αδικιών και σε μακροχρόνια βάση τη δημιουργία μιας κοινωνίας ισότητας και αλληλεγγύης. Σε συνθήκες οικονομικής κρίσης η υιοθέτηση μιας τέτοιας πολιτικής καθίσταται ακόμη πιο αναγκαία. Υπό αυτή την έννοια, πέραν των μέτρων με στόχο το νοικοκύρεμα των δημόσιων οικονομικών και για βελτίωση των δεικτών της οικονομίας είναι αναγκαίο να περιληφθούν στους όποιους σχεδιασμούς μέτρα προστασίας των ομάδων πολιτών που έχουν αυξημένες ανάγκες.

Η πλήρης κοινωνική ενσωμάτωση ατόμων με ευρέως φάσματος προβλήματα και ανάγκες και η διευκόλυνση άμεσης συμμετοχής τους στην καθημερινή ζωή πρέπει να είναι στόχος προς άμεση υλοποίηση ανεβάζοντας έτσι το πολιτισμικό επίπεδο της κοινωνίας μας.

Η ιδιωτική πρωτοβουλία και η δράση κοινωνικών φορέων είναι ιδιαίτερα σημαντική για αυτό και έχει αξία κάθε προσπάθεια προς αυτή την κατεύθυνση. Αυτό που πρέπει, ωστόσο να υποδεχθεί είναι η ευθύνη του κράτους στη διαμόρφωση ολοκληρωμένης πολιτικής. Γιατί ακριβώς, το περιεχόμενο της κοινωνικής πολιτικής είναι δικαίωμα και όχι προϊόν ελεημοσύνης για τους πολίτες που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού.

---

³ Γεωργιάς(1999), Κοινωνική Ψυχολογία, Ελληνικά Γράμματα

1.3 Οι Ρομά ως κοινωνικό ή πολιτισμικό τμήμα της κοινωνίας.

Ρομ (πληθ. Ρομά) είναι ο όρος που χρησιμοποιείται συνήθως στα έγγραφα και στις συζητήσεις πολιτικής της ΕΕ, αν και αυτό περιλαμβάνει διαφορετικές ομάδες που περιλαμβάνουν ονόματα όπως των Ρομά, τσιγγάνοι, ταξιδευτές, Μανούς, Ασκάλι, Σίντι και Boyash⁴. Η λέξη λοιπόν Ρομ μέσα στη τσιγγάνικη διάλεκτο έχει τέσσερις διαφορετικές σημασιολογικές έννοιες και ερμηνείες και είναι σημαντικό να τις γνωρίζουν όσοι εργάζονται και ασχολούνται με τους Ρομά διότι πρώτον θα τους βοηθήσει να κατανοήσουν τις πολιτισμικές, πολιτιστικές και γλωσσικές ιδιαιτερότητες της τσιγγάνικης κοινωνίας και δεύτερον θα τους διευκολύνει στις κοινωνικές παρεμβάσεις ένταξης και στο σχεδιασμό υλοποίησης εφαρμογών κοινωνικής και πολιτικής ενσωμάτωσης των Ρομά. Για περισσότερα από χίλια χρόνια, οι Ρομά υπήρξαν αναπόσπαστο μέρος του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Σήμερα, με τον εκτιμώμενο πληθυσμό των 10-12 εκατομμυρίων στην Ευρώπη, περίπου έξι εκατομμύρια από τους οποίους ζουν στην ΕΕ, οι Ρομά αποτελούν τη μεγαλύτερη εθνοτική μειονότητα στην Ευρώπη. Περίπου το 70% ζουν στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Σχεδόν το 80% του πληθυσμού ζει σε χώρες που μπήκαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2004 ή είναι σε διαπραγματεύσεις ένταξης. Οι Ρομά υπολογίζεται ότι αποτελούν μεταξύ του 6-11% των πληθυσμών της Βουλγαρίας, των Σκοπίων, της Ρουμανίας και της Σλοβακίας⁵.

Οι Ρομά δεν αποτελούν μία ομοιογενή ομάδα, απεναντίας υπάρχουν πολλές φυλές (που περιλαμβάνουν ταξιδευτές, τσιγγάνους, Μανούς, Ασκάλι, Σίντι κλπ) που διατηρούν διαφορετικά πολιτιστικά κατά κύριο λόγο χαρακτηριστικά. Ωστόσο παρά τις διαφορές που πιθανόν να υπάρχουν μεταξύ των διαφορετικών ομάδων, υπάρχουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά, ενώ αντιμετωπίζονται ως ενιαία ομάδα από τους πληθυσμούς μη Ρομά. Παράλληλα έχουν υποστεί στο σύνολό τους σειρά από διώξεις και διακρίσεις σχεδόν σ' όλες τις χώρες όπου έζησαν. Ωστόσο παρά τις διαφορές που πιθανόν να υπάρχουν μεταξύ των διαφορετικών ομάδων, υπάρχουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά, ενώ αντιμετωπίζονται ως ενιαία ομάδα από τους πληθυσμούς μη Ρομά. Παράλληλα έχουν υποστεί στο σύνολό τους σειρά από διώξεις και διακρίσεις

⁴ http://ec.europa.eu/justice/discrimination/roma/index_en.htm

⁵ <http://fra.europa.eu/en/theme/roma>

σχεδόν σ' όλες τις χώρες όπου έζησαν. Τα διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν, ότι πολλοί Ρομά ζουν σε συνθήκες εξαιρετικά φτωχές, στο περιθώριο της κοινωνίας, και αντιμετωπίζουν ακραία επίπεδα κοινωνικού αποκλεισμού. Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (FRA) σε έρευνες που διενέργησε από το 2008 έως το 2012 διαπίστωσε, επίσης, ότι η προκατάληψη, η μισαλλοδοξία και οι διακρίσεις επηρεάζουν ένα μεγάλο ποσοστό των Ρομά, που ζουν στα κράτη μέλη της ΕΕ, οι περισσότεροι από τους οποίους είναι πολίτες της ΕΕ⁶.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΡΟΜΑ ΚΑΙ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

2.1 Οι Ρομά στην Ευρώπη και την Ελλάδα

Οι Ρομά στην Ελλάδα, όπως και σε όλη την Ευρώπη δεν είναι μια ομοιόστατη κοινωνική ομάδα. Μέρος αυτών έχει κατακτήσει την εδραιοποίηση, την ένταξη την ατομική και συλλογική ευημερία. Αλλά πολύ μεγάλος αριθμός αυτών, εξακολουθεί να ζει σε συνθήκες ακραίου αποκλεισμού και κοινωνικής περιφρόνησης. Σύμφωνα με την Εθνική Στρατηγική για τους Ρομά, η συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα υφίσταται πολλαπλό κοινωνικό αποκλεισμό στους τομείς της στέγασης, της απασχόλησης, της

---

⁶ Karatziou, D. (2004). Η άλλη Ελλάδα των Ρομά. [The other Greece of Romani people]

υγείας και της εκπαίδευσης. Στις περιοχές των μεγάλων αστικών κέντρων, καθώς και στις αγροτικές περιοχές όπου παρουσιάζονται και οι περισσότερες ευκαιρίες απασχόλησης, εμφανίζονται οι μεγαλύτερες συγκεντρώσεις εδραιωμένου πληθυσμού Ρομά. Με βάση έρευνα μέσω ερωτηματολογίου στους Δήμους, η οποία πραγματοποιήθηκε το έτος 2008 με στόχο την καταγραφή χώρων διαμονής των ΡΟΜΑ, ο συνολικός πληθυσμός στους διακριτούς και αναγνωρίσιμους χώρους διαμονής τους ανέρχεται περίπου σε 12.000 εδραιωμένες οικογένειες ή 50.000 άτομα, αύξηση δηλαδή της τάξης του 8%-10%, δεδομένου ότι η αντίστοιχη εκτίμηση για το 1998 ήταν περίπου 43.000 άτομα. Οι μεγαλύτερες πληθυσμιακές συγκεντρώσεις (πάνω από 1.000 οικογένειες) εμφανίζονται σε τέσσερις (4) περιφέρειες:

Ανατολική Μακεδονία – Θράκη,

Θεσσαλία,

Δυτική Ελλάδα και

Κεντρική Μακεδονία.

Οι Ρομά στην Ελλάδα μπορούν να καταταγούν στις ακόλουθες υποομάδες, σύμφωνα με την έκθεση με τίτλο Promoting the Social Inclusion of Roma του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ)⁷:

- 1) εγχώριοι πλανόδιοι Ρομά (σε περιορισμένο αριθμό),
- 2) ευδιάκριτες κοινότητες μακροχρόνια εγκαταστημένων Ρομά, πολύ φτωχών και περιθωριοποιημένων,

---

⁷ European Commission DG Employment, Social Affairs and Inclusion, July 2011

- 3) ευδιάκριτες κοινότητες μακροχρόνια εγκαταστημένων Ρομά, ένας αριθμός των οποίων είναι σχεδόν εξ ολοκλήρου χωρίς προβλήματα,
- 4) πρόσφατοι μετανάστες Ρομά, οι οποίοι δεν είναι υπήκοοι της ΕΕ (κυρίως από την Αλβανία και δευτερευόντως από το Κοσσυφοπέδιο και την πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας),
- 5) πρόσφατοι μετανάστες Ρομά, από νέα κράτη μέλη της ΕΕ (κυρίως από Βουλγαρία και Ρουμανία),
- 6) πλήρως ή σχεδόν πλήρως αφομοιωμένοι Ρομά, που συχνά ή μερικές φορές δεν αυτοπροσδιορίζονται καν ως Ρομά,
- 7) Μουσουλμάνοι Ρομά (στην Θράκη), οι οποίοι επωφελούνται από την προστασία των μειονοτήτων στο πλαίσιο της ειρηνευτικής Συνθήκης ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο,
- 8) άλλα πρόσωπα και κοινότητες.

Οι μεταξύ τους διαφοροποιήσεις είναι αρκετές και αφορούν τις χώρες προέλευσης (Ρουμανία, Αλβανία, Τουρκία κ.ά.), το βαθμό αφομοίωσής τους από την Ελληνική κοινωνία, τη θρησκεία (Χριστιανοί, Μουσουλμάνοι), τη μορφή της γλώσσας που μιλούν, το βαθμό εγκατάστασης (εγκαταστημένοι ή μετακινούμενοι) κλπ. Ανήκουν σε διάφορες (συχνά και αντιμαχόμενες) «φυλές», δεν αποτελούν δηλαδή μια απόλυτα ομοιογενή ομάδα -όλοι όμως ανεξαιρέτως αντιμετωπίζουν τεράστια προβλήματα. Η πλειονότητα των Ελλήνων Ρομά είναι Χριστιανοί Ορθόδοξοι που μιλούν τη γλώσσα «βλάχουρα Ρομά». Σε αυτούς δεν περιλαμβάνονται αυτοί που εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα μετά τη Μικρασιατική καταστροφή, ούτε εκείνοι που έφτασαν από τη Ρουμανία και άλλες Βαλκανικές χώρες.

Όπως αναφέρει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην επίσημη ιστοσελίδα της⁸, τα περίπου 6 εκατομμύρια Ρομά, που ζουν σε διάφορα κράτη μέλη, βρίσκονται συχνά υπό πολύ δύσκολες συνθήκες. Περιθωριοποιούνται με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους⁹. Είναι πολύ συχνά θύματα ρατσισμού, διακρίσεων και κοινωνικού αποκλεισμού και ζουν σε έσχατη φτώχεια, στερούμενοι επαρκή πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη, την εκπαίδευση και την κατάρτιση, τη στέγη και την απασχόληση. Τα ποσοστά αναλφαβητισμού είναι υψηλά και το μορφωτικό επίπεδο εξαιρετικά χαμηλό, είτε επειδή δεν υπάρχουν τοπικά σχολεία, είτε γιατί τα παιδιά των Ρομά δεν γίνονται δεκτά στα σχολεία. Επιπλέον, οι νεαροί Ρομά πολύ συχνά εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο για διάφορους και πολύπλοκους λόγους. Με λίγες ή και καθόλου δεξιότητες και προσόντα και αντιμέτωποι με βαθιά εδραιωμένες προκαταλήψεις, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι οι Ρομά δυσκολεύονται εξαιρετικά να βρουν εργασία και να απολαύσουν τα κοινωνικά και οικονομικά οφέλη της απασχόλησης.

2.2 Η στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τους Ρομά

Τα τελευταία χρόνια, η κατάσταση των Ρομά βρίσκεται διαρκώς συχνότερα στο επίκεντρο της πολιτικής προσοχής στην Ευρώπη. Οι Ρομά που αποτελούν τη μεγαλύτερη μειονότητα της Ευρώπης, πέφτουν πολύ συχνά θύματα ρατσισμού, διακρίσεων και κοινωνικού αποκλεισμού, ζουν σε απόλυτη φτώχεια, δεν έχουν πρόσβαση σε υγειονομική περίθαλψη και αξιοπρεπείς συνθήκες στέγασης. Πολλές γυναίκες και παιδιά Ρομά πέφτουν θύματα βίας, εκμετάλλευσης και εμπορίας, ακόμα και μέσα στις ίδιες τους τις κοινότητες. Πολλά παιδιά Ρομά βρίσκονται στους δρόμους αντί να πηγαίνουν σχολείο. Η υστέρηση των Ρομά ως προς το μορφωτικό επίπεδο και οι δυσμενείς διακρίσεις που υφίστανται στην αγορά εργασίας, είχαν και έχουν ως συνέπεια για τους ίδιους υψηλά ποσοστά ανεργίας και αεργίας, ή θέσεις εργασίας χαμηλής ποιότητας, χαμηλής ειδίκευσης και χαμηλών απολαβών. Τα αποτελέσματα μελετών και ερευνών (όπως η έρευνα που έγινε το 2011 με συνεργασία του ΟΗΕ, της Παγκόσμιας Τράπεζας και της ΕΕ), συνέβαλαν επίσης στη διαμόρφωση της στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τους Ρομά. Η ΕΕ, έχει

---

⁸ ec.europa.eu, Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, Καταπολέμηση της περιθωριοποίησης

⁹ ec.europa.eu, Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, Καταπολέμηση της περιθωριοποίησης

θέση στη διάθεσή της ένα ευρύ φάσμα νομικών, πολιτικών και οικονομικών μέσων. Αν και οι ιδιαίτερες περιστάσεις, ανάγκες και απαιτούμενες λύσεις ποικίλλουν σε πολύ μεγάλο βαθμό μεταξύ των Ευρωπαϊκών κρατών, οι κοινές αξίες της ελεύθερης μετακίνησης και των θεμελιωδών δικαιωμάτων, καθώς και οι κοινοί στόχοι για πολιτική σταθερότητα, οικονομική ευημερία, κοινωνική συνοχή και αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών, κατέστησαν απαραίτητη την ανάληψη ρόλου από την Ευρώπη όσον αφορά τις πολιτικές για την ενσωμάτωση των Ρομά.

Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε το έγγραφο: «Πλαίσιο της ΕΕ για εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά μέχρι το 2020», με το οποίο καλούσε τα κράτη μέλη, να καταρτίσουν ή να επανεξετάσουν τις σχετικές εθνικές στρατηγικές τους, ώστε να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικότερα τις προκλήσεις που συνεπάγεται η ένταξη των Ρομά και να αναπτύξουν συγκεκριμένη στρατηγική, ώστε να βελτιώσουν την κατάσταση έως το τέλος της τρέχουσας δεκαετίας.¹⁰ Η έγκριση του πλαισίου από τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων της ΕΕ, απέδειξε ότι η ενσωμάτωση των Ρομά καθίσταται σημαντική προτεραιότητα για όλα τα κράτη μέλη, παρά την οικονομική και δημοσιονομική κρίση. Τα κονδύλια της ΕΕ (ιδίως των διαρθρωτικών ταμείων), θα μπορούσαν να είναι ένας ισχυρός μοχλός για τη βελτίωση της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης ομάδων μειονεκτούντων ατόμων, όπως οι Ρομά.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει υιοθετήσει τέσσερις βασικούς τομείς για την εξειδίκευση των εθνικών πολιτικών και την ανάπτυξη προγραμμάτων δράσης για την αντιμετώπιση των φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού που βιώνει η συγκεκριμένη ομάδα στις χώρες κράτη μέλη της Ε.Ε.¹¹

Οι βασικοί τομείς είναι:

---

¹⁰ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A52012DC0226>

¹¹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A52012DC0226>

1. **Εκπαίδευση:** Ο στόχος της ΕΕ είναι η εξασφάλιση σε όλα τα παιδιά Ρομά, πρόσβαση σε ποιοτική εκπαίδευση και ολοκλήρωση τουλάχιστον της υποχρεωτικής. Επιπλέον στόχος είναι η μείωση της μαθητικής διαρροής, που αποτελεί αιμορραγική κατάσταση στην διαδικασία κοινωνικής ένταξης μόρφωσης και εκπαίδευσης των Ρομά.
2. **Απασχόληση:** Ο στόχος της ΕΕ, είναι η άμβλυνση των συνθηκών κοινωνικού αποκλεισμού των Ρομά από την αγορά εργασίας, με απώτερο σκοπό να γεφυρωθεί το χάσμα που παρουσιάζεται στον τομέα της απασχόλησης σε σχέση με τον υπόλοιπο πληθυσμό.
3. **Υγειονομική περίθαλψη:** Οι Ρομά πρέπει να απολαμβάνουν υγειονομική περίθαλψη σε όλες τις βαθμίδες, εφάμιλλη με αυτή του υπόλοιπου πληθυσμού των κρατών μελών της Ένωσης. Στόχος δεν είναι μόνο η εξασφάλιση της πρωτοβάθμιας υγειονομικής περίθαλψης, καθώς μεγάλο τμήμα του πληθυσμού των Ρομά δεν έχει πρόσβαση σε αυτό, αλλά και η περαιτέρω παροχή ποιοτικής υγείας που αποτελεί αναπόσπαστη και αναγκαία παράμετρο για την κοινωνική τους ένταξη.
4. **Στέγαση και ουσιώδεις υπηρεσίες:** Ο στόχος της ΕΕ, είναι να γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ του μικρού ποσοστού των Ρομά που έχουν πρόσβαση σε στέγαση και σε υπηρεσίες κοινής ωφέλειας και του υπόλοιπου ποσοστού αυτού του πληθυσμού που στερείται αυτής της δυνατότητας.

2.3 Το πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την εθνική στρατηγική ένταξης των Ρομά

Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, η ΕΕ κάλεσε τα κράτη μέλη να ακολουθήσουν στοχοθετημένη προσέγγιση, σύμφωνα με τις κοινές βασικές αρχές για την ενσωμάτωση των Ρομά και να εξασφαλίσουν, ότι οι εθνικές στρατηγικές ένταξης των

Ρομά, θα συμφωνούν με τα εθνικά προγράμματα μεταρρυθμίσεων στο πλαίσιο της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» υιοθετώντας τις αρχές της:

1. Κινητοποίηση του περιφερειακού/τοπικού επιπέδου των κοινωνικών εταίρων και της κοινωνίας των πολιτών,
2. Αποτελεσματικής παρακολούθησης, αξιολόγησης, διόρθωση και βελτίωσης της εφαρμοζόμενης πολιτικής,
3. Απαγόρευσης των διακρίσεων και προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των Ρομά.

Στην κατεύθυνση αυτή, η Ε.Ε. στοχεύει στη διαμόρφωση Εθνικών πολιτικών για τους Ρομά ενθαρρύνοντας τα κράτη μέλη:

Να συνεχίσουν τον τακτικό διμερή διάλογο με την Επιτροπή και τους ενδιαφερόμενους φορείς ώστε:

- Να εμπλέξουν στις προσπάθειες τις περιφερειακές και τοπικές αρχές,
- Να συνεργάζονται στενά με την κοινωνία των πολιτών,
- Να χορηγούν αναλογικούς χρηματοδοτικούς πόρους,
- Να παρακολουθούν την πρόοδο και να επιτρέπουν την προσαρμογή των πολιτικών,
- Να καταπολεμούν τις διακρίσεις με πειστικό τρόπο

Στρατηγικός στόχος ως το 2020

Η Στρατηγική «Ευρώπη 2020», είναι η στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ανάπτυξη και την απασχόληση, που ξεκίνησε το 2010 με ορίζοντα το 2020. Στόχος της, δεν είναι απλώς η αντιμετώπιση της κρίσης, αλλά και των μειονεκτημάτων του υφιστάμενου αναπτυξιακού μοντέλου, καθώς και η δημιουργία των συνθηκών εκείνων, που θα οδηγήσουν σε μια έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη.

- Έξυπνης, με αποτελεσματικότερες επενδύσεις στην εκπαίδευση, την έρευνα και την καινοτομία,

- Βιώσιμης, χάρη στην αποφασιστική μετάβαση σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών άνθρακα και

- Χωρίς αποκλεισμούς, με ιδιαίτερη έμφαση στη δημιουργία θέσεων εργασίας και στη μείωση της φτώχειας.

Μια από τις επτά εμβληματικές πρωτοβουλίες της στρατηγικής «Ευρώπη 2020», για μια έξυπνη και διατηρήσιμη ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς, είναι και η Ευρωπαϊκή Πλατφόρμα για την Καταπολέμηση της Φτώχειας και του Κοινωνικού Αποκλεισμού. Η πλατφόρμα έχει σκοπό την ανάληψη μιας κοινής δέσμευσης μεταξύ των κρατών μελών, των οργάνων της ΕΕ και των κύριων ενδιαφερομένων να καταπολεμήσουν τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Καθώς το μεγαλύτερο μέρος της προσεχούς δεκαετίας είναι πιθανόν να χαρακτηρίζεται από μειωμένους κρατικούς προϋπολογισμούς, οι δράσεις θα πρέπει να αυξήσουν την αποτελεσματικότητα και την εμπιστοσύνη, με τη χρηματοδότηση νέων συμμετοχικών τρόπων για την αντιμετώπιση της φτώχειας, εξακολουθώντας, παράλληλα, να αναπτύσσουν πολιτικές πρόληψης και κάλυψης συγκεκριμένων αναγκών. Σκοπό έχει να βοηθήσει τις χώρες της ΕΕ να πετύχουν έναν σημαντικό στόχο: την έξοδο 20 εκατομμυρίων ανθρώπων από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

2.4 Θεσμικές Πρωτοβουλίες ΕΕ για τη στήριξη των τοπικών αρχών

Η κοινωνική ένταξη των Ρομά αποτελεί κοινή ευθύνη των θεσμικών οργάνων της ΕΕ και των κρατών μελών, αλλά και η συμμετοχή των τοπικών αρχών είναι ζωτικής σημασίας για να τεθούν σε εφαρμογή συγκεκριμένα μέτρα για να αλλάξει τη ζωή των κοινοτήτων των Ρομά. Αρκετές πρωτοβουλίες, που υποστηρίζουν τις τοπικές αρχές να σχεδιάσουν και να εφαρμόσουν στρατηγικές για την ένταξη των Ρομά και να αξιοποιήσουν την εθνική ή κοινοτική χρηματοδότηση, παρέχοντάς τους την εμπειρία και τις ευκαιρίες για να μάθουν ο ένας από τον άλλο και να μοιραστούν τις εμπειρίες τους, έχουν δημιουργηθεί και ενδεικτικά αναφέρονται:

- **ROMACT** είναι ένα κοινό πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Συμβουλίου της Ευρώπης έχει ως στόχο να ενισχύσει την ικανότητα των τοπικών και περιφερειακών αρχών να αναπτύξουν και να εφαρμόσουν σχέδια και προγράμματα για την ένταξη των Ρομά. Υλοποιείται σε 5 χώρες.
- **ROMED** είναι ένα κοινό πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη βελτίωση της αλληλεπίδρασης των τοπικών θεσμών και δημόσιων αρχών με τις κοινότητες των Ρομά, ώστε να εξασφαλίζεται η πρόσβαση των Ρομά στα δικαιώματά τους. Το πρόγραμμα υλοποιείται σε 22 χώρες.
- **Η Ευρωπαϊκή Συμμαχία των Πόλεων και Περιφερειών** για την ένταξη των Ρομά του Συμβουλίου της Ευρώπης στηρίζει τις τοπικές και περιφερειακές αρχές στην ανταλλαγή εμπειριών και πρακτικών, διοργανώνει θεματικά εργαστήρια κατάρτισης ή επισκέψεις μελέτης και μοιράζεται πληροφορίες σχετικά με τις πολιτικές και τις πηγές χρηματοδότησης.

- **Mayors Making the Most of EU Funds for Roma Inclusion Network (MERI)** είναι ένα πρόγραμμα των Ιδρυμάτων Ανοικτής Κοινωνίας (Open Society Foundations) φέρνοντας μαζί τους Δήμους από τη Βουλγαρία, την Κροατία, την Ουγγαρία, τη Ρουμανία, τη Σλοβακία, την Τσεχική Δημοκρατία, την Αλβανία, την ΠΓΔΜ, το Μαυροβούνιο και τη Σερβία για την ανταλλαγή ορθών πρακτικών, τη δημιουργία υπηρεσιών για τους Ρομά και την υποστήριξη της χρήσης των κονδυλίων της ΕΕ.
- **EUROCITIES** Roma inclusion task force προωθεί την ευαισθητοποίηση σχετικά με την κινητικότητα της ΕΕ και την ένταξη των Ρομά, την ανταλλαγή ορθών πρακτικών και την πρόσβαση στη χρηματοδότηση για τις τοπικές πολιτικές για την ένταξη των Ρομά. MERI και EUROCITIES υποστηρίζουν επίσης ένα πρόγραμμα συνεργασίας Ανατολής-Δύσης για την ένταξη των Ρομά.
- Το πρόγραμμα **URBACT Roma-Net** είναι μια συνεργασία εννέα ευρωπαϊκών πόλεων για την ενημέρωση και τη στήριξη των εταίρων της πόλης, για την ανάπτυξη τοπικών σχεδίων δράσης για την κοινωνική ένταξη των νέων Ρομά και τη μετάβασή τους σε ενεργούς ενήλικες πολίτες.
- **Οι βέλτιστες πρακτικές για την ένταξη των Ρομά (Best Practices for Roma Integration - BPRI)** είναι ένα περιφερειακό πρόγραμμα για τα Δυτικά Βαλκάνια. Διευκολύνει την ανταλλαγή καλών πρακτικών.

Το Πλαίσιο της ΕΕ του 2011 θέσπισε μια μακροπρόθεσμη διαδικασία. Ζητά σταθερή πολιτική δέσμευση όλων των ενδιαφερομένων μερών, ότι θα βελτιώσουν αισθητά τις συνθήκες διαβίωσης των Ρομά έως το 2020. Το πρώτο βήμα σε αυτή τη μακρά πορεία έγινε όταν κάθε κράτος μέλος ανέπτυξε την εθνική του στρατηγική για την ένταξη των Ρομά. Η υλοποίηση των στρατηγικών αυτών έχει ήδη αρχίσει. Ακολουθώντας τις κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής, τα κράτη μέλη έχουν

αρχίσει να δημιουργούν τις διαρθρωτικές προϋποθέσεις, που είναι αναγκαίες για την επιτυχή εφαρμογή των στρατηγικών τους¹². Για πρώτη φορά, όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ έχουν θέσει σε εφαρμογή τις στρατηγικές τους για την ένταξη των Ρομά και πολλά από τα έργα που υλοποιούνται σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ αποδεικνύουν ότι η ένταξη των Ρομά είναι εφικτή.

Ως δεύτερο βήμα, απτή αλλαγή της κατάστασης των Ρομά, θα επιτευχθεί μόνο εάν τα κράτη μέλη :

- Επιδείξουν πολιτική βούληση και αποφασιστικότητα να παραμείνουν στην πορεία που οδηγεί στα αναμενόμενα αποτελέσματα για τους Ρομά, σε τοπικό επίπεδο έως το 2020 και τηρήσουν με επιμονή τις δεσμεύσεις που έχουν αναλάβει στο ανώτατο πολιτικό επίπεδο.
- Συνδυάσουν τη νομοθεσία με μέτρα πολιτικής και χρηματοδότησης, βελτιώσουν και ενισχύσουν τις δομές για τη διασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρμογής των εθνικών στρατηγικών ένταξης των Ρομά, ιδιαίτερα όσον αφορά τη διακυβέρνηση, τη συνεργασία με τους ενδιαφερόμενους και την παρακολούθηση. Οι δομές αυτές πρέπει να ενσωματώνονται σταθερά στο εσωτερικό των εθνικών δημόσιων διοικήσεων κατά τα επόμενα έτη.
- Εξασφαλίσουν από κοινού με την Επιτροπή την παρακολούθηση και την αξιολόγηση της αποτελεσματικής χρήσης των διαθέσιμων πόρων των ευρωπαϊκών διαρθρωτικών και επενδυτικών ταμείων, σύμφωνα με το σχετικό ρυθμιστικό πλαίσιο της επιμερισμένης διαχείρισης.

---

¹² Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών Βήματα προόδου στην υλοποίηση των εθνικών στρατηγικών για την ένταξη των Ρομά, COM(2013)454 της 26ης Ιουνίου 2013.

- Συμμετέχουν ενεργά στο δίκτυο των εθνικών σημείων επαφής για τους Ρομά και παρέχουν στα εθνικά τους σημεία επαφής για τους Ρομά επαρκείς αρμοδιότητες και πόρους.
- Παρακολουθούν την πρόοδο και ενημερώνουν την Επιτροπή, μεταξύ άλλων και ενόψει των ετήσιων εκθέσεων της Επιτροπής.

Το Πλαίσιο της ΕΕ και η σύσταση του Συμβουλίου για αποτελεσματικά μέτρα ένταξης των Ρομά στα κράτη μέλη έχουν δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για την ένταξη των Ρομά. Η ΕΕ θα συνεχίσει να παρέχει πολιτική καθοδήγηση και πρακτική υποστήριξη στις προσπάθειες των κρατών μελών, μεταξύ άλλων και με κονδύλια της ΕΕ. Αυτή είναι, ωστόσο, μόνο η αρχή και η Επιτροπή θα ασκεί τις αρμοδιότητές της για να διασφαλιστεί ότι θα συνεχιστεί με συνέπεια αυτή η πορεία.¹³

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΡΟΜΑ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

3.1 Εθνική Στρατηγική για τους Ρομά

Ο πρωταρχικός στόχος του Σχεδίου Δράσης της Εθνικής Στρατηγικής για τους Ρομά, είναι η άρση των όρων του κοινωνικού αποκλεισμού τους και η δημιουργία των προϋποθέσεων της κοινωνικής ένταξης των Ρομά, Ελλήνων και αλλοδαπών, που διαβιούν νόμιμα στην χώρα. Ο παραπάνω στρατηγικός στόχος, εξυπηρετείται μέσα από τρεις επιμέρους γενικούς στόχους. Ειδικότερα ανά γενικό στόχο:

1. Εξασφάλιση και εγγύηση του «κατοικείν»,

---

¹³ <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=327&langId=el>

2. Ανάπτυξη υποστηρικτικού πλέγματος κοινωνικής παρέμβασης (στους τομείς της απασχόλησης, εκπαίδευσης, υγείας και Κοινωνικής ένταξης),
3. Ανάπτυξη Κοινωνικού διαλόγου και συναίνεσης, μέσω της κοινωνικής χειραφέτησης και της συμμετοχής των ίδιων των Ρομά.

Οι εν λόγω γενικοί στόχοι θα υλοποιηθούν σε μεσοπρόθεσμο (2016-2020) και μακροπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα (2020 και έπειτα). Ειδικότερα ανά γενικό στόχο:

1. Εξασφάλιση και εγγύηση του «κατοικείν»:
2. Ο πρώτος γενικός στόχος περιλαμβάνει παρεμβάσεις με στόχο την κάλυψη των αναγκών της ομάδας-στόχου των Ρομά για αποδεκτές συνθήκες διαβίωσης.
3. Ανάπτυξη υποστηρικτικού **πλέγματος κοινωνικής παρέμβασης** (στους τομείς της απασχόλησης, εκπαίδευσης, υγείας και Κοινωνικής ένταξης):

Ο δεύτερος γενικός στόχος περιλαμβάνει παρεμβάσεις στους τομείς:

- ✓ **Εκπαίδευσης**, ώστε έως το 2020, να αυξηθεί ο αριθμός των παιδιών Ρομά που εγγράφονται και παρακολουθούν την υποχρεωτική εκπαίδευση, με την απόκτηση των αντίστοιχων γνώσεων,

- ✓ **Απασχόλησης**, ώστε έως το 2020, να μειωθεί η αδήλωτη εργασία, να αυξηθεί η προσβασιμότητα στην αγορά εργασίας και να ενισχυθεί η επιχειρηματικότητα ιδιαίτερα για τους νέους Ρομά.

- ✓ **Υγεία - Κοινωνική Φροντίδα** ώστε έως το 2020, να εξασφαλίζονται η πρόσβαση στις πρωτοβάθμιες Υπηρεσίες Υγείας και η υποστήριξη της διαδικασίας της πλήρους ένταξης των Ρομά.

Οι παραπάνω γενικοί στόχοι, συμπληρώνονται από οριζόντιες δράσεις υποστηρικτικού χαρακτήρα, λαμβάνοντας υπ' όψη τις 10 βασικές αρχές για την κοινωνική ένταξη των Ρομά, όπως αυτές διατυπώνονται στην ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (COM 2011/173). Οι εν λόγω οριζόντιες δράσεις αφορούν σε:

Τακτοποίηση Αστικοδημοτικής κατάστασης

- ✓ **Πολιτισμός**
- ✓ **Εναισθητοποίηση**

Μετά την έγκριση του πλαισίου της ΕΕ για εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά μέχρι το 2020, για πρώτη φορά όλα τα κράτη μέλη έρχονται αντιμέτωπα με το ζήτημα της κοινωνικής ένταξης των Ρομά. Η ΕΕ χάραξε τους τέσσερις βασικούς άξονες, που είναι η πρόσβαση στην εκπαίδευση, στην απασχόληση, στην υγειονομική περίθαλψη και τη στέγαση, στους οποίους τα κράτη μέλη θα πρέπει να

προσαρμόσουν το σχεδιασμό τους σε σύνδεση και με τη στρατηγική «Ευρώπη 2020».¹⁴

Στο πλαίσιο αυτό η Ελλάδα καλείται να αναπτύξει εθνική στρατηγική για την κοινωνική ένταξη των Ρομά, ως μία παράμετρο στις πολιτικές αντιμετώπισης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, προκειμένου να εξασφαλίσει την κοινωνική συνοχή και ευημερία όλων των ομάδων του πληθυσμού, ακόμη και αυτών με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες. Η στρατηγική, που ανακοίνωσε η Ελλάδα, ακολουθεί το «Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ελλήνων Τσιγγάνων (2001-2008)» αξιοποιώντας ταυτόχρονα αποτελέσματα προηγούμενων παρεμβάσεων. Βασικό στόχο αποτελεί η ανάπτυξη ενός μακροπρόθεσμου Πολυτομεακού Σχεδίου Δράσης, που θα εξειδικευτεί ανά τομέα σε περιφερειακό επίπεδο με ολοκληρωμένες παρεμβάσεις που θα υλοποιούνται στους δήμους και τους οικισμούς της χώρας, ώστε να επιτευχθεί αφενός η άρση των συνθηκών που οδηγούν στον κοινωνικό αποκλεισμό των Ρομά και αφετέρου η δημιουργία συνθηκών και προϋποθέσεων για την κοινωνική τους ένταξη. Για το λόγο αυτό έχουν τεθεί τρεις επιμέρους γενικοί στόχοι προς υλοποίηση βραχυπρόθεσμα (2012-2016), μεσοπρόθεσμα (2016-2020) και μακροπρόθεσμα (2020 και μετά). Ειδικότερα :

1. Εξασφάλιση και εγγύηση του «κατοικείν»: Ο πρώτος γενικός στόχος περιλαμβάνει παρεμβάσεις με στόχο την κάλυψη των αναγκών της ομάδας-στόχου των Ρομά για αποδεκτές συνθήκες διαβίωσης.
2. Ανάπτυξη υποστηρικτικού πλέγματος κοινωνικής παρέμβασης (στους τομείς της απασχόλησης, εκπαίδευσης, υγείας και Κοινωνικής ένταξης) και συγκεκριμένα :
  - i. Στον τομέα της Εκπαίδευσης, ώστε έως το 2020 να επιτευχθεί αύξηση της εγγραφής και φοίτησης στην υποχρεωτική εκπαίδευση των παιδιών Ρομά
  - ii. Στον τομέα της Απασχόλησης, ώστε έως το 2020 να επιτευχθεί μείωση της αδήλωτης εργασίας, αύξηση της προσβασιμότητας στην αγορά

---

¹⁴ <http://www.ekka.org.gr/files/roma3414.pdf>

εργασίας και ενίσχυση της επιχειρηματικότητας ιδιαίτερα των νέων Ρομά.

- iii. Στον τομέα της Υγείας και Κοινωνικής Φροντίδας, ώστε έως το 2020 να εξασφαλιστεί η πρόσβαση στις πρωτοβάθμιες Υπηρεσίες Υγείας και η υποστήριξη της διαδικασίας της πλήρους ένταξης των Ρομά.
3. Ανάπτυξη Κοινωνικού διαλόγου και συναίνεσης, μέσω της κοινωνικής χειραφέτησης και της συμμετοχής των ίδιων των Ρομά.¹⁵

3.2 Περιφερειακή πολιτική για τους Ρομά

Οι παρεμβάσεις της περιφερειακής στρατηγικής συνδέονται με την ενδυνάμωση & αξιοποίηση των «εταιρικών σχέσεων» για την προώθηση παρεμβάσεων ενεργητικής ένταξης «συλλογικού χαρακτήρα» και εν γένει υποστήριξης των παραπάνω Ομάδων-Στόχου.

Χρησιμοποιούνται εργαλεία networking & clustering, δημιουργίας δομών «εκκόλαψης» κοινωνικών επιχειρήσεων (pre-incubators/start-ups), αξιοποιούνται μηχανισμοί & έξυπνα εργαλεία συμβουλευτικής - ευαισθητοποίησης, κοινωνικής δικτύωσης (social engineering) και «έξυπνοι» μηχανισμοί κοινωνικής ενσωμάτωσης (smart inclusion). Οι μηχανισμοί αυτοί θα αξιοποιηθούν επίσης στην μόχλευση των πόρων του Ταμείου Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους (FEAD) & του AMF.¹⁶

Από την επιχειρούμενη καταγραφή των «χαρτών φτώχειας» στην Αττική, θα επιδιωχθεί η δημιουργία ικανοτήτων στους φορείς, στα στελέχη και τις δομές

---

¹⁵ <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=327&langId>

¹⁶ Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών Βήματα προόδου στην υλοποίηση των εθνικών στρατηγικών για την ένταξη των Ρομά, COM(2013)454 της 26ης Ιουνίου 2013.

κοινωνικής αλληλεγγύης της Περιφέρειας. Επίσης, θα διασφαλιστεί η ύπαρξη ενός ικανού αριθμού στελεχών της ΔΑ τα οποία θα απασχοληθούν αποκλειστικά με τις δράσεις του ΕΚΤ. Τέλος, η εφαρμογή της αρχής της ισότητας των φύλων και της μη διάκρισης αποτελεί οριζόντια πολιτική της Περιφερειακής Αναπτυξιακής Στρατηγικής.

Στο πλαίσιο του ΘΣ 9 με χρηματοδότηση από το ΕΤΠΑ, επιδιώκεται η κάλυψη των αναγκών σε προνοιακές υποδομές και υποδομές υγείας, κατά προτεραιότητα σε ευάλωτες και ευπαθείς ομάδες πληθυσμού, που θα προσδιοριστούν από την κατάρτιση του περιφερειακού χάρτη φτώχειας, μέσω βελτίωσης των αντίστοιχων υποδομών σε υποβαθμισμένες περιοχές.

Στο πλαίσιο του Θ.Σ. 10 επιδιώκεται η κάλυψη συγκεκριμένων αναγκών εκπαιδευτικών υποδομών κυρίως στην υποχρεωτική εκπαίδευση & την Δια Βίου μάθηση- κατάρτιση. Στο πλαίσιο του Θ.Σ. 11, αξιοποιούνται οι παρεμβάσεις μεταρρύθμισης της Δημόσιας Διοίκησης (κεντρική, αποκεντρωμένη, τοπική), με στόχο τη δημιουργία ανταγωνιστικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος στην Αττική με τη χρηματοδότηση των αντίστοιχων Τομεακών Προγραμμάτων.

3.3 Συσχετισμός των πολιτικών του ΕΣΠΑ με τους Ρομά

Όπως αναφέρεται στο ΕΣΠΑ 2014-2020, κατά τις προηγούμενες προγραμματικές περιόδους, παρατηρήθηκε σε ορισμένες περιπτώσεις χαλαρή σύνδεση της υλοποίησης με τα αναμενόμενα αναπτυξιακά αποτελέσματα και την προστιθέμενη αξία των επιλεγόμενων δράσεων. Η νέα περίοδος ακολουθώντας την έμφαση που δίνουν οι κανονισμοί στην επίτευξη αποτελεσμάτων θέτει σαφείς προτεραιότητες και παράλληλα επιδιώκεται η ελαχιστοποίηση επιλογών με λιγότερο ορατά αναπτυξιακά αποτελέσματα.

Τέλος, αυξημένη προτεραιότητα στην επιλογή θα δίδεται σε πράξεις που συμβάλουν στην επίτευξη στόχων που συμπεριλαμβάνονται σε διατυπωμένες εθνικές

ή περιφερειακές στρατηγικές όπως της Έξυπνης Εξειδίκευσης, των ΤΠΕ, της Φτώχειας και του Κοινωνικού Αποκλεισμού, της Υγείας κλπ. Πριν την ενεργοποίηση δράσεων που άπτονται του τομέα υγείας, στο πλαίσιο του ΕΚΤ και του ΕΤΠΑ, θα προηγείται διαβούλευση μεταξύ του ΠΕΠ και του Υπουργείου Υγείας έτσι ώστε οι εν λόγω δράσεις να ανταποκρίνονται στην αντίστοιχη εθνική πολιτική.

Γενικότερα, τα βασικότερα είδη δράσεων που προβλέπονται στο πλαίσιο της ολοκληρωμένης προσέγγισης, τα οποία αφορούν τους Ρομά, είναι τα εξής:

1. Δράσεις ενεργοποίησης μελών που ανήκουν σε περιθωριοποιημένες κοινότητες του πληθυσμού (π.χ. Ρομά) καθώς και ατόμων που αντιμετωπίζουν προβλήματα κοινωνικής και πολιτισμικής ενσωμάτωσης (που ανήκουν σε ειδικές ομάδες, όπως μετανάστες, πρόσφυγες κ.λπ.)
2. Ολοκληρωμένο σχέδιο παρέμβασης εστιασμένο στις περιοχές που διαμένουν Ρομά και με αντικείμενο την αποκατάσταση των περιοχών στις οποίες γίνεται η συγκέντρωση, διαλογή, καύση κλπ των υλικών που συλλέγουν, την κοινωνική τους ένταξη και τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης με την μεταφορά των δραστηριοτήτων τους από την παραοικονομία στην τυπική οικονομία, τη διασύνδεση με φορείς εκμετάλλευσης των προϊόντων τους κλπ.
3. Λειτουργία one stop shops / Κέντρων Κοινότητας ευπαθών ομάδων με διευρυμένες υπηρεσίες [όπως λειτουργία χώρων υγιεινής (δημόσια λουτρά, κοινόχρηστοι χώροι πλυντηρίων), ξενώνες ύπνου (για παροχή προσωρινής φιλοξενίας και ανακούφιση των «αστέγων στο δρόμο» που αφορούν αποκλειστικά σε υπηρεσίες διανυκτέρευσης, υγιεινής και μερικής σίτισης)] και κινητές μονάδες, όπου απαιτείται.

Γενικότερα, διαπιστώνουμε ότι στο θέμα της πολιτικής ένταξης των Ρομά, υφίσταται τεράστιο κενό ανάμεσα, αφενός στο υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο,

συμπεριλαμβανομένης της εθνικής στρατηγικής και της επιλογή επιχειρησιακών δράσεων για την κοινωνική ένταξη των Ρομά και αφετέρου στην υλοποίηση τους, ενόψει μάλιστα των κατά τόπους πραγματικών αναγκών των Ρομά. Οι δράσεις ενσωμάτωσης, ιδιαίτερα στο πλαίσιο χρηματοδοτούμενων προγραμμάτων από την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση, κρίνονται από τα αποτελέσματα που προσφέρουν σε ό,τι αφορά την βελτίωση της υφιστάμενης κατάστασης της κοινότητας των Ρομά.

Ωστόσο τα προγράμματα αυτά δεν αξιολογούνται ως προς τα απτά αποτελέσματά τους και για τις συνέπειες που ενδεχομένως επέφεραν στις ζωές των ανθρώπων για τους οποίους σχεδιάστηκαν. Για το λόγο αυτό είναι σημαντικό, εφεξής, να συντρέχουν οι ακόλουθες προϋποθέσεις: α) Οποιαδήποτε προσπάθεια κοινωνικής ένταξης πρέπει να εντάσσεται σε μακροχρόνιο πρόγραμμα, να μην είναι αποσπασματική και να έχει συνέχεια μέχρι την επίτευξη του στόχου της. β) Πρέπει να δίνεται έμφαση στην αλληλουχία, την αλληλοσυμπλήρωση και την αποφυγή της αλληλοεπικάλυψης των δράσεων στα πεδία στα οποία εφαρμόζονται, γ) Να δίνεται έμφαση στην αξιολόγηση των δράσεων του πεδίου με μετρήσιμα αποτελέσματα, δ) Τα απτά αποτελέσματα της εφαρμογής των στρατηγικών να κρίνονται σε βάθος δεκαετίας επί τη βάσει των αλλαγών που επέφεραν για την κοινωνική ομάδα και όχι με συμβατικά κριτήρια.¹⁷

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Οι ΡΟΜΑ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΑΤΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΦΥΛΗΣ

Βασικά Προβλήματα και Ανάγκες

---

¹⁷ http://epan2.antagonistikotita.gr/uploads/epanek_citizens_summary_v4.0.pdf

Η συντριπτική πλειοψηφία των Ρομά του Δήμου Φυλής είναι εδραιωμένοι. Οι περισσότεροι κατοικούν σε κτιστά σπίτια, κάποιοι άλλοι μένουν σε παράγκες ενώ μόνο ένα μικρό μέρος εξ'αυτών είναι περιπλανώμενοι. Ο πληθυσμός τους σύμφωνα με τα στοιχεία της ΤΕΔΚΝΑ το 2010 ανέρχονται περίπου στους 6500, αποτελώντας περίπου το 13% του συνολικού πληθυσμού του Δήμου Φυλής. Σε ότι αφορά στην καταγωγή τους, είναι «φιτσίρια» και «μπατσόρια» που κατάγονται από τη Πελοπόννησο, την Ήπειρο, τη Φθιώτιδα, την Αιτωλοακαρνανία και άλλες περιοχές της Ελλάδας, μάλιστα από παλιά εγκατεστημένοι στη χώρα, και μιλούν τη βαλκανική διάλεκτο της Ρομάνι.¹⁸

4.1 Στέγαση

Οι Ρομά στα Άνω Λιόσια έχουν εδραιωθει κυρίως σε 4 θύλακες. Οι δύο είναι πολύ μικροί (Πολεοδομικές Ενότητες «Πανόραμα» και «Λίμνη»), ενώ οι άλλοι δύο είναι μεγαλύτεροι (στα όρια των Πολεοδομικών Ενοτήτων Αγίου Ιωάννη και Αγίου Γεωργίου, ο ένας και μεταξύ Πολεοδομικών Ενοτήτων Αγίου Ιωάννη - Κοπρεσιά (Τσουκλίδι) και Κέντρου, που είναι και ο μεγαλύτερος). Οι εδραιωμένες οικογένειες ζουν σε ιδιόκτητα οικόπεδα και σπίτια ή παράγκες. Στα Άνω Λιόσια η κατάσταση κρινόταν συγκριτικά καλύτερη από άποψη συνθηκών διαβίωσης αν και με διαφοροποιήσεις μεταξύ των διαφορετικών Πολεοδομικών Ενοτήτων. Η Λίμνη ήταν στη χειρότερη κατάσταση, εν αναμονή ίσως των έργων για τη διαμόρφωση του βορείου τμήματος του Πάρκου Αναψυχής.¹⁹

Οι Ρομά στο Δήμο Φυλής, συνήθως εδρεύουν σε πολεοδομικές ενότητες με προβλήματα ανεπαρκών υποδομών, ή εγκατάλειψης και αποχώρησης των μη τσιγγάνων. Εκεί όπου υπάρχουν μεικτοί καταυλισμοί κατά κανόνα παρατηρούνται εντάσεις και έντονες προστριβές ενώ ενυπάρχει πάντα η τάση περαιτέρω γκετοποίησης.²⁰

---

¹⁸ Καραθανάση Έφη (1999), Διαμονή των Τσιγγάνων στη Δυτική. Αττική.

¹⁹ Καραθανάση Έφη (1999), Διαμονή των Τσιγγάνων στη Δυτική. Αττική.

²⁰ <http://www.roma-ekka.gr>

Μέχρι σήμερα η επιστημονική έρευνα, εκτός από την αποτύπωση των χαρακτηριστικών του κοινωνικού αποκλεισμού των Ρομά, έχει καταγράψει πλήθος προσεγγίσεων σχετικά με τις γενεσιουργικές του αιτίες. Μια από αυτές, είναι η στέγαση. Είναι γεγονός, ότι οι Ρομά έμειναν «άκληροι» στις περισσότερες περιοχές όπου ζούσαν, όταν το κράτος διένειμε γη, με αποτέλεσμα να περιθωριοποιηθούν ακόμη περισσότερο. Ακόμα, ο τρόπος ζωής και η απασχόλησή τους στο πλανόδιο εμπόριο και τις αγροτικές εργασίες, ήταν συνυφασμένος με συχνές μετακινήσεις, οπότε για τους ίδιους η απόκτηση κατοικίας δεν ήταν στόχος για μια οικογένεια Ρομά..

Το οικιστικό πρόβλημα αναγνωρίζεται από όλες τις εμπλεκόμενες πλευρές ως το πιο κομβικό για τους Ρομά. Είναι γεγονός ότι η διαμονή σε μόνιμη γνωστή κατοικία συνδέεται με τη δυνατότητα ενός πολίτη να απολαμβάνει ορισμένα δικαιώματα, αλλά και με τη δυνατότητα του δημοσίου ή ιδιωτών να συναλλάσσεται νομίμως με το πρόσωπο αυτό. Η νομαδική ζωή των Ρομά και η διαβίωσή τους σε παράνομους καταυλισμούς στα όρια δήμων (χωρίς αναγκαστικά να υπάρχει οικογενειακή τους μερίδα εκεί), λειτουργεί ως τροχοπέδη για την κοινωνική ένταξή τους²¹.

Η επικρατέστερη αντίληψη για τις αιτίες του κοινωνικού αποκλεισμού των Ρομά αναφέρεται στους όρους του «καταυλισμού», ή του «σκηνιτισμού», γενικά στην έλλειψη εδραίας θέσης, όροι που παραπέμπουν στην κατάσταση του «νομαδισμού», που όμως σήμερα πλέον τείνει να εκλείψει σχεδόν ολοκληρωτικά. Αντίθετα στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια,.

Ελάχιστα είναι τα τσιγγάνικα νοικοκυριά που κατόρθωσαν να βγουν από το φαύλο κύκλο της περιθωριοποίησης, να βελτιώσουν μέσω του εκπαιδευτικού συστήματος τις ευκαιρίες απασχόλησής τους, ή να μετατρέψουν τις παραδοσιακές τους δραστηριότητες σε βιώσιμη επαγγελματική απασχόληση. Η πλειοψηφία

---

²¹ <http://www.nchr.gr/>

εξακολουθεί να ασκεί δραστηριότητες που φθίνουν ή εξαφανίζονται, που δυσκολεύονται να τους εξασφαλίσουν το ελάχιστο εισόδημα επιβίωσης, που προϋποθέτουν μετακινήσεις μικρής ή μεγάλης διάρκειας, σε αναζήτηση όλο και πιο αβέβαιων ευκαιριών βιοπορισμού. Η εδραία αγορά εργασίας παραμένει αρκετά δυσπρόσιτη για αυτούς, λόγω κυρίως του χαμηλού επιπέδου εκπαίδευσης και επαγγελματικής εξειδίκευσης.

4.2 Υγεία

Οι συνθήκες διαβίωσης των Ρομά του Δήμου Φυλής που κατοικούν σε κτιστά σπίτια είναι, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των ειδικών, σε ικανοποιητικό επίπεδο. Παρόλα αυτά σημαντικό πρόβλημα εντοπίζεται στους οικισμούς, σε χαμηλής ποιότητας καταλύματα, που βρίσκονται σε υποβαθμισμένες περιοχές με ελλείψεις υποδομές όπως ύδρευση, αποχέτευση, ηλεκτροδότηση, θέρμανση, διαχείριση απορριμμάτων κλπ, δημιουργούν ένα επισφαλές υγιεινολογικό περιβάλλον για όλους τους κατοίκους, κυρίως όμως για τις γυναίκες και τα παιδιά. Ολόκληρος ο περιγεννητικός κύκλος, που περιλαμβάνει την τεκνοποίηση και την ανατροφή των νηπίων και των παιδιών, τη μητέρα στη φάση της εγκυμοσύνης και τα παιδιά στα πρώτα χρόνια της ζωής τους, βρίσκεται σε μία εύθραυστη κατάσταση διαρκών κινδύνων. Δεδομένου ότι κομβικό σημείο της ζωής και κοινωνικής παρουσίας των Ρομά είναι ο γάμος, ο οποίος συμβαίνει σε πολύ πρόωμη ηλικία, τα παιδιά, αγόρια και κορίτσια οδηγούνται στο γάμο, στη σύναψη σεξουαλικών σχέσεων και στην τεκνοποίηση σε ηλικία 12-13 ετών για τα κορίτσια 16-17 για τα αγόρια. Η κατάσταση αυτή, εντείνεται περισσότερο στους μικρότερους και με τις λιγότερες επαφές με μη Ρομά, οικισμούς της Περιφέρειας.

Παρατηρείται μεγάλη υστέρηση σε πρόληψη θεμάτων γυναικολογικής φύσεως. Είναι συνηθισμένο φαινόμενο οι γυναίκες να κάνουν γυναικολογικές εξετάσεις (π.χ. τεστ-ΠΑΠ, μαστογραφία, κλπ) μόνο στην περίπτωση που παρουσιάσουν κάποιο πρόβλημα υγείας. Η υγεία των γυναικών Ρομά είναι περισσότερο επιβαρυνμένη εξαιτίας των πολλών και πρόωρων τοκετών αφενός, αλλά και εξαιτίας του αδιεξόδου που βιώνουν εξαιτίας του ασφυκτικού και μονοδιάστατου μοντέλου ζωής που τους επιβάλλεται.

4.3 Εκπαίδευση

Όσον αφορά την εκπαίδευση των παιδιών Ρομά, με δεδομένη τη μικρή συμμετοχή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία, απαιτείται έντονη προσπάθεια και συγκεκριμένες πρωτοβουλίες που πρέπει να ληφθούν από την κεντρική διοίκηση κατά προτεραιότητα, ώστε να μειωθεί ο αναλφαβητισμός τους. Στο Δήμο Φυλής ειδικότερα, παρότι το φαινόμενο της σχολικής διαρροής έχει ελαττωθεί σημαντικά σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια, υπάρχουν ακόμη πολλά βήματα να διανυθούν. Για επιμέρους εκπαιδευτικά προγράμματα και δράσεις σε συγκεκριμένα σχολεία είναι σημαντική η διαρκής αξιοποίηση ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών ώστε να υπάρχει διασύνδεση μεταξύ οικογένειας και σχολείου. Η παρέμβαση προς αυτή την κατεύθυνση μπορεί να μειώνει τη σχολική διαρροή των ήδη εγγεγραμμένων παιδιών, να προτρέπει για την εγγραφή όλο και περισσότερων παιδιών στο σχολείο και να διευκολύνει τις οικογένειές τους στην επικοινωνία τους με το σχολείο. Προς την κατεύθυνση επίτευξης του σκοπού αυτού φαίνεται να λειτουργεί πολύ θετικά η ενεργοποίηση των Ιατροκοινωνικών Κέντρων (ΙΑΚ) τόσο για τα θέματα που σχετίζονται με τις εγγραφές των παιδιών στα σχολεία (π.χ. δημοτολογικές εγγραφές, εμβολιασμοί) όσο και για θέματα εκπαίδευσης/ενημέρωσης ενηλίκων, διασύνδεσης κατοίκων των οικισμών με υπηρεσίες υγείας, κλπ.

Η συμμετοχή των κοριτσιών στην εκπαίδευση, είναι χαμηλότερη από των αγοριών, εξαιτίας μακροχρόνιων στάσεων και αντιλήψεων των Ρομά. Επιπλέον, εξαιτίας των πρώιμων γάμων, τα κορίτσια από την ηλικία της προεφηβείας (10-11 χρονών) πρωτίστως αποσύρονται από την εκπαίδευση, είτε γιατί οι γονείς φοβούνται ότι μπορεί να πέσουν θύματα αρπαγής, είτε γιατί γίνονται δέκτες συμπεριφορών σεξουαλικής παρενόχλησης εκ μέρους των αγοριών, γεγονός που συνιστά κοινωνικό στιγματισμό για αυτά.

Ωστόσο τα παραπάνω προβλήματα, αποτελούν μόνο το ένα μέρος των αιτιών για την προβληματική σχέση των Ρομά με την εκπαίδευση, για την συνεχιζόμενη

προβληματική φοίτηση των παιδιών και την ένταση του φαινομένου της σχολικής διαρροής. Το άλλο μέρος των αιτιών εδράζεται στις αντιλήψεις, τις αξίες, τις στάσεις και τις πρακτικές ζωής των γονέων. Η εκπαίδευση των παιδιών Ρομά αποτελεί μία ιδιάζουσα περίπτωση που χρήζει συγκεκριμένης αντιμετώπισης.

Σε έκδοση του 2007 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αναφέρεται πως οι διακρίσεις σε βάρος των Ρομά και ιδίως σε βάρος περίπου τριών εκατομμυρίων παιδιών των Ρομά στα σχολεία σε όλη την ΕΕ, αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά πολιτικά, κοινωνικά και περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων θέματα που πρέπει να αντιμετωπίσουμε²². Πολλές μελέτες έχουν ασχοληθεί με την καταγραφή του μορφωτικού επιπέδου των Ρομά, αλλά και με την περιγραφή του κοινωνικοπολιτιστικού τους υπόβαθρου, ώστε να υπάρξουν μεθοδευμένες παρεμβάσεις στα εκπαιδευτικά συστήματα των κρατών μελών ενταγμένες στις γενικότερες στρατηγικές της Ένωσης για τους Ρομά.

4.4 Ασφάλεια-Παραβατικότητα

Η σημερινή κατάσταση στην οποία έχουν περιέλθει οι περισσότεροι Ρομά, με την απώλεια εισοδήματος από τη μη εκτέλεση παραδοσιακών ασχολιών τους, την περιθωριοποίηση ή γκετοποίηση σε διάφορες περιοχές, τη μείωση διαφόρων προνοιακών επιδομάτων ή τον καλύτερο έλεγχο περιπτώσεων που δεν τους εμφανίζει ως δικαιούχους, έχει αυξήσει την παραβατικότητα ειδικά σε ορισμένες περιοχές. Ένα επιπλέον στοιχείο προς την κατεύθυνση αυτή, είναι το φαινόμενο της «μίμησης» που υποστηρίζεται από τον αναλφαβητισμό και το γενικά χαμηλό εκπαιδευτικό τους επίπεδο.

Οι εγκληματολογικές στατιστικές στην Ελλάδα, δεν περιλαμβάνουν ειδικές κατηγοριοποιήσεις για την εγκληματικότητα των Ρομά. Και αυτό είναι φυσικό, καθώς, κατά το νόμο, οι Ρομά δεν αποτελούν ειδική κατηγορία Ελλήνων πολιτών. Αν

---

²² "Segregation of Roma Children in Education - Addressing Structural Discrimination through the Race Equality Directive.", European Commission, 2007.

όμως σύμφωνα με το Σύνταγμα όλοι οι πολίτες είναι ίσοι απέναντι στο νόμο, η κοινωνική πραγματικότητα των Ρομά αφήνει να διαφανούν τα ελλείμματα της κοινωνικής πολιτικής στη χώρα μας και θέτει σοβαρούς προβληματισμούς για την εξώθηση – μέσω του κοινωνικού αποκλεισμού – μέρους της πληθυσμιακής αυτής ομάδας στο χώρο της ανομίας και της εγκληματικότητας.

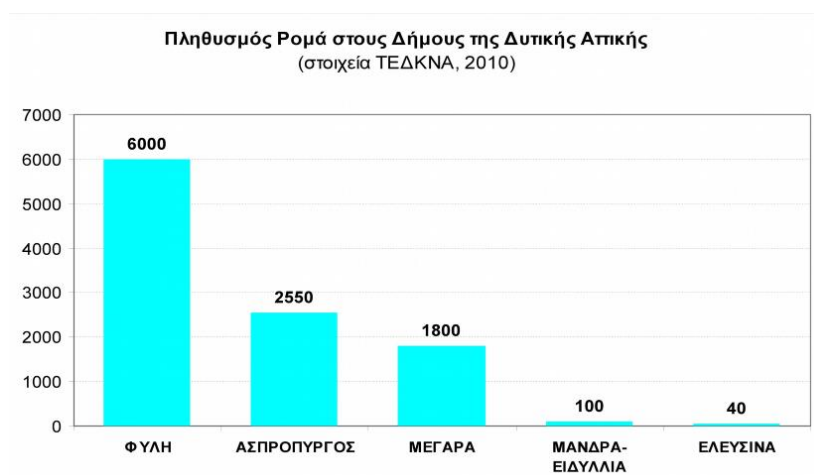
Από πολλές διαφορετικές πηγές, επίσημες ή ανεπίσημες, με αναφορές και στα μέσα μαζικής ενημέρωσης σε διάφορες περιοχές της χώρας διατυπώνεται η άποψη ότι αρκετοί Ρομά με παραβατική συμπεριφορά, βρίσκονται πίσω από κλοπές αντικειμένων ατομικού ή δημόσιου ενδιαφέροντος όπως μετασηματιστές ρεύματος από τη ΔΕΗ, καλύμματα φρεατίων των ομβρίων από τους δρόμους, ποδηλάτων και μηχανών από πυλωτές πολυκατοικιών, καλωδίων ρεύματος, μέχρι και ράγες από το σιδηροδρομικό δίκτυο του ΟΣΕ. Η κοινή γνώμη, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, συμμαρίζει την παραπάνω άποψη.

Η πολιτεία φαίνεται με την δράση της να επικεντρώνεται περισσότερο στην καταστολή παραβατικών πράξεων των Ρομά παρά στην αντιμετώπιση συνολικά και μακροπρόθεσμα του κοινωνικού αποκλεισμού που υφίστανται. Η αστυνομία ιδιαίτερα, μαζί με τις αρχές της τοπικής αυτοδιοίκησης, καταλήγουν να συνδέουν στερεοτυπικά την παραβατικότητα με τη ομάδα των Ρομά και να μην λαμβάνουν πρωτοβουλίες για πρόληψη μη σύννομων καταστάσεων. Η αντιμετώπιση της εξαθλίωσης και των κακών συνθηκών διαβίωσης των Ρομά πρέπει να είναι πρώτη προτεραιότητα του κράτους, διότι μόνον με τη βελτίωση των συνθηκών ζωής τους και την ένταξη στην ευρύτερη κοινωνία μπορεί να αποτραπεί η εμπλοκή τους σε κυκλώματα παρανομίας και εν γένει παραβατικές συμπεριφορές.

4.5 Τα στοιχεία της Περιφέρειας Αττικής

Όπως αναφέρεται στο σχετικό απολογιστικό δελτίο 2015-2017 της Περιφέρειας Αττικής²³, παρατηρείται έντονη περιθωριοποίηση των κοινοτήτων Ρομά στη Δυτική Αττική και προτείνεται η εξειδίκευση του εθνικού σχεδιασμού για την κοινωνική ενσωμάτωση των Ρομά σε περιφερειακό επίπεδο. Η τελευταία οφείλει να στηρίζεται σε όσο το δυνατόν πιο έγκυρες εκτιμήσεις τόσο για τους χώρους διαβίωσης όσο και για το μέγεθος των πληθυσμών Ρομά, με αποτέλεσμα να απαιτούνται αυτοψίες στους τόπους διαβίωσής τους και στους καταυλισμούς με την ενεργό συμμετοχή και υποστήριξη των συλλόγων και επιτροπών κατοίκων των Ρομά.

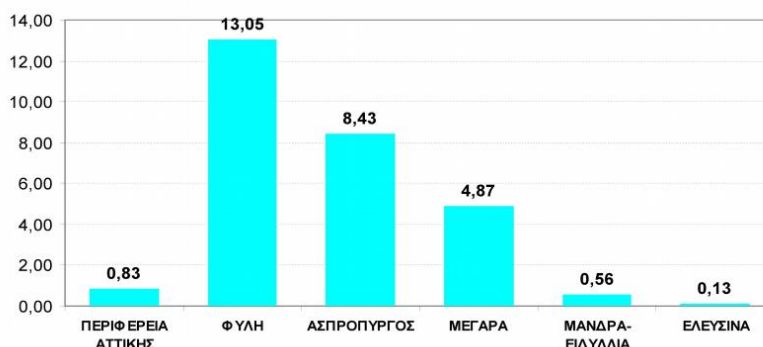
Σύμφωνα με τη μελέτη της Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων Αττικής ο πληθυσμός Ρομά ανέρχεται συνολικά στη Δυτική Αττική περίπου στις 10.000 με τη συντριπτική πλειονότητα (6.000) να διαβιεί σε καταυλισμούς του Δήμου Φυλής.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο πίνακας της ΤΕΔΚΝΑ σχετικά με το ποσοστό Ρομά στο συνολικό μόνιμο πληθυσμό των Δήμων Δυτική Αττικής και συνολικότερα στη Περιφέρεια Αττικής όπου και εκεί το μεγαλύτερο ποσοστό εντοπίζεται για μια ακόμη φορά στο Δήμο Φυλής.

²³ <http://www.patt.gov.gr>

Ποσοστό Ρομά στο συνολικό μόνιμο πληθυσμό:
Περιφέρεια Αττική και Δήμοι Δυτικής Αττικής
(στοιχεία ΤΕΔΚΝΑ, 2010)

Γενικά αξίζει να σημειωθεί ότι στη Δυτική Αττική διαβιούν πολυάριθμες κοινότητες των Ρομά, η αριθμητική όμως εκτίμηση αυτών διαφέρει μεταξύ των δημοσιεύσεων και πηγών. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των στοιχείων που δίνει το Πλαισίου Εθνικής Στρατηγικής για τους Ρομά 2012-2020 σύμφωνα με το οποίο ο συνολικός αριθμός των Ρομά στη Δυτική Αττική ανέρχεται σε μόλις 2942 άτομα (εκ των οποίων 773 εδραιωμένοι και 2169 εποχικοί). Ταυτόχρονα, τη συγκεκριμένη τάση υποεκτίμησης επιβεβαιώνουν και οι αναφορές των ίδιων των κατοίκων στους Δήμους της Δυτικής Αττικής.

Στα Άνω Λιόσια και στο Ζεφύρι, εκτός των εδραιωμένων Ρομά, υπάρχουν διάσπαρτες πρόχειρες κατασκευές στέγασης στις οποίες διαβιούν οικογένειες των 4-5 ατόμων.

Στην Δυτική Αττική, σύμφωνα με τη χαρτογράφηση στοιχείων που αφορούν την κοινωνική συνοχή το μεγαλύτερο ποσοστό που αναφέρει προβλήματα συμβίωσης με τους μη τσιγγάνους είναι στα Άνω Λιόσια (το 54,8%) και στον Ασπρόπυργο (το 52,6%), το μεγαλύτερο ποσοστό που αναφέρει προβλήματα με τις αρχές εντοπίζεται στους ίδιους δήμους (το 83,9% και το 89,5% αντίστοιχα), ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό που αναφέρει προβλήματα με άλλους Ρομά είναι στο Ζεφύρι (το 60%). Στη συνέχεια, το ποσοστό που αναφέρει ότι δεν έχει σχέσεις με μη τσιγγάνους ανέρχεται στο μεγάλο ποσοστό του 68,5% και τα προβλήματα στην ενοικίαση κατοικίας πλήττουν μεγάλο ποσοστό των Ρομά. Ειδικότερα, το παραπάνω ποσοστό

ανά Δήμο έχει ως εξής: 100% στο Ζεφύρι , 100% στα Μέγαρα , 96,7% στα Άνω Λιόσια, 73,6% στον Ασπρόπυργο.

Σε κάθε περίπτωση, η μη ισότιμη συμμετοχή των Ρομά στην κοινωνικοπολιτική ζωή και την τοπική κοινωνία συνοψίζει το ζήτημα της περιθωριοποίησής τους, με σημαντικότερες τις ακόλουθες διαστάσεις:

- 1. Πολιτικός αποκλεισμός:** «Δεν συμμετέχουμε πουθενά- Δεν μας ακούει κανείς».
- 2. Κοινωνικός αποκλεισμός:** «Δεν μας θέλει κανείς- Δεν μας βοηθάει κανείς».
- 3. Χωροταξικός αποκλεισμός:** «Εμάς μάς έχουν για να μένουμε στα σκουπίδια, δεν έχουμε δρόμους και νερό».

1. Πολιτικός αποκλεισμός

Στη Δυτική Αττική, ο πολιτικός αποκλεισμός κρίνεται ως στοιχείο θεμελιώδους σημασίας στην προσέγγιση των πληθυσμών Ρομά, την καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης, το σχεδιασμό, την υλοποίηση και την αξιολόγηση παρεμβάσεων προς βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των Ρομά και κοινωνικής ενσωμάτωσης στο τοπικό κοινωνικό περιβάλλον. Η έλλειψη πρόσβασης στους πολιτικούς πόρους αποτελεί έναν από τους βασικότερους παράγοντες περιθωριοποίησης των συγκεκριμένων πληθυσμιακών ομάδων²⁴. Παρότι πληθυσμιακά μπορεί να αντιπροσωπεύουν το 20-40% κάποιων δημοτικών ενοτήτων, δεν εκπροσωπούνται σε κανένα (αιρετό ή μη) όργανο των Δήμων της περιοχής, δεν έχουν καμία συμμετοχή σε εκλεγμένα δημοτικά συμβούλια ούτε σε επιτροπές Δήμων, όπως οι επιτροπές διαβούλευσης. Η πληθυσμιακή ομάδα των Ρομά δεν έχει καμία αντιπροσώπευση στα δημοτικά συμβούλια με αποτέλεσμα η λήψη των αποφάσεων να μην αντανακλά και τις δικές τους προτιμήσεις και ιδέες. Επιπλέον, δεν καταγράφεται συμμετοχή Ρομά σε τυπικά ή και άτυπα όργανα διαβούλευσης των τοπικών

---

²⁴ <http://www.patt.gov.gr>

κοινωνιών της Δυτικής Αττικής ή συμμετοχή σε συλλόγους και στην ευρύτερη κοινωνία πολιτών του λοιπού πληθυσμού.

Ο ιδιότυπος πολιτικός αποκλεισμός των Ρομά επιτείνεται και από το γεγονός ότι η συμμετοχή των Ρομά στο υπαλληλικό προσωπικό των τοπικών δημοτικών δημόσιων υπηρεσιών είναι μηδαμινή και πολλές φορές ανύπαρκτη. Η συμμετοχή μεγάλου μέρους του πληθυσμού των Ρομά στα τοπικά πολιτικά συστήματα περιορίζεται στην αδιαφανή ψηφοθηρική συναλλαγή κατά την προεκλογική περίοδο, καλλιεργώντας έτσι μια πολιτική αντίληψη εξάρτησης και πελατειακών σχέσεων στους ίδιους τους πληθυσμούς των Ρομά. Η εμπέδωση αυτής της αντίληψης ουσιαστικά συντηρεί την παθητικότητα και συμβάλλει στην αποξένωσή τους από συστηματικές προσπάθειες πολιτικής εκπροσώπησης στα τοπικά πολιτικά συστήματα και συμμετοχής τους σε τοπικές διαβουλεύσεις.²⁵

2. Κοινωνικός αποκλεισμός

Μια δεύτερη διάσταση αναφέρεται στον κοινωνικό αποκλεισμό και την εμπέδωση και αναπαραγωγή στερεοτύπων ταύτισης των Ρομά με το περιθώριο, την ανομία και την παραβατικότητα. Τα στερεότυπα αναφέρονται:

- τόσο σε αποκρυσταλλωμένες απόψεις των ίδιων των κατοίκων
- όσο και για γενικευμένες προκαταλήψεις της κοινής γνώμης για περιοχές της Δυτικής Αττικής, όπως το Ζεφύρι.

Η αναπαραγωγή και συντήρηση στερεοτύπων και προκαταλήψεων διαστρεβλώνουν τόσο τη διάγνωση των προβλημάτων και την επιλογή δεδομένων, παρατηρήσεων και μεθόδων ανάλυσης, όσο και την αξιολόγηση των προτεινόμενων δράσεων και παρεμβάσεων. Ενισχύεται μια ιδεολογία στο πλαίσιο της οποίας η περιθωριοποίηση τείνει να θεωρείται η φυσική κατάσταση των Ρομά και των υλικά, κοινωνικά και πολιτισμικά αποστερημένων κατοίκων χαμηλού κοινωνικό-οικονομικού επιπέδου. Χαρακτηριστική είναι η αντίληψη περί εγκληματικής

---

²⁵ <http://www.patt.gov.gr>

ταυτότητας των Ρομά που χρήζει ποινικής και τιμωρητικής προσέγγισης. Άλλωστε ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι οι Ρομά δεν έχουν καμία συμμετοχή σε συλλόγους και πρωτοβουλίες πολιτών, υπάρχει δυσκολία προσέγγισης σε δημοτικές και άλλες υπηρεσίες και στο δημόσιο χώρο οι Ρομά νοούνται μόνο ως πελάτες της πρόνοιας και λήπτες επιδομάτων.²⁶

3. Χωροταξικός αποκλεισμός

Τελευταίο, αλλά σε καμία περίπτωση λιγότερο σημαντικό, αναφέρουμε τον χωρικό αποκλεισμό σε αμιγείς καταυλισμούς με συνθήκες εξαθλίωσης. Η πολεοδομική και οικιστική απομόνωσή τους σε ακατάλληλες για οικισμό περιοχές με περιβαλλοντική και υγειονομική επικινδυνότητα είναι χαρακτηριστική. Με εξαίρεση συγκεκριμένες γειτονίες στα Άνω Λιόσια, το Ζεφύρι και την Ελευσίνα, οι κοινότητες των Ρομά διαβιούν σε πολεοδομικές ενότητες εκτός σχεδίου ή με αυξημένα χωροταξικά και περιβαλλοντικά προβλήματα, όπως για παράδειγμα στο ρέμα Εσχατιάς, ο καταυλισμός στο Σοφό Ασπροπύργου, Βλυχός Μεγάρων. Οι χώροι αυτοί είναι εξαιρετικά ευάλωτοι σε περιβαλλοντικούς και υγειονομικούς κινδύνους και χαρακτηρίζονται από έλλειψη πρόσβασης σε κοινωφελείς και κοινόχρηστους χώρους και έλλειψη πρόσβασης σε κοινωνικές υποδομές. Αποτέλεσμα αυτών των ελλείψεων είναι η ενίσχυση της απομόνωσης και εν τέλει της γκετοποίησης, καθώς η συγκέντρωση σε χώρους με έντονα πολεοδομικά και περιβαλλοντικά προβλήματα επιτείνει το πρόβλημα και τον στιγματισμό. Παράλληλα, οι μικτοί καταυλισμοί βρίσκονται σε μόνιμη ένταση και προστριβές και σε γειτονίες με προβλήματα ανεπαρκών υποδομών οι οποίες εγκαταλείπονται από πληθυσμούς μη Ρομά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΠΤΙΚΗ ΣΤΡΩΜΑΤΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΗΜΙΔΟΜΗΜΕΝΕΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

---

²⁶ <http://www.patt.gov.gr>

5.1 Περιγραφή της μεθοδολογίας της έρευνας

Για τη συγκέντρωση του πρωτογενούς υλικού που χρησιμοποιήθηκε για τη διεξαγωγή του ερευνητικού κομματιού της εργασίας ακολουθήθηκαν τα εξής βήματα:

- 1) Σχεδιασμός ερωτηματολογίου κλειστού τύπου (**παράρτημα 1**)
- 2) Τμηματοποίηση ευρύτερης περιοχής του Δήμου Φυλής με βάση τις συνοικίες από τις οποίες απαρτίζεται.
- 3) Επιλογή συγκεκριμένου δείγματος κατοίκων στους οποίους διαμοιράζεται το ερωτηματολόγιο, με την εφαρμογή της μεθόδου της στρωματοποιημένης δειγματοληψίας.
- 4) Παρουσίαση του ερωτηματολογίου στους επιλεγμένους κατοίκους και επεξήγηση του λόγου καταγραφής των απόψεων τους
- 5) Συγκέντρωση των ερωτηματολογίων
- 6) Αποτύπωση των ευρημάτων του ερωτηματολογίου σε διαγράμματα του excel.
- 7) Διεξαγωγή ημιδομημένων προσωπικών συνεντεύξεων σε επιλεγμένα πρόσωπα-φορείς που σχετίζονται με την χάραξη και εφαρμογή πολιτικών ενσωμάτωσης των Ρομά, με σκοπό να καταγραφούν οι απόψεις τους. (**Παράρτημα 2**)

α) Ερευνητικό ερώτημα

Το ερευνητικό ερώτημα αυτής της εργασίας είναι να διερευνηθεί η στάση των κατοίκων, επαγγελματιών και εργαζομένων στην περιοχή του Δήμου Φυλής έναντι μιας κοινωνικής ομάδας με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όπως είναι αυτή των Ρομά. Πιο συγκεκριμένα, στόχος μας είναι να διεξαγάγουμε μια έρευνα στάσεων και αντιλήψεων των ανθρώπων που συνυπάρχουν με τους Ρομά στο Δήμο Φυλής και να αποτυπώσουμε το πώς αυτοί αντιλαμβάνονται την έννοια της ενσωμάτωσης.

β) Τμηματοποίηση περιοχών

Για τις ανάγκες της έρευνας επιλέχθηκαν με τη μέθοδο της στρωματοποιημένη δειγματοληψίας 100 κάτοικοι, επαγγελματίες και εργαζόμενοι περιοχών του Δήμου Φυλής προκειμένου να συμπληρώσουν ένα ερωτηματολόγιο κλειστού τύπου.

Στα πλαίσια της ορθότερης επιλογής του δείγματος τμηματοποιήσαμε την ευρύτερη περιοχή του Δήμου Φυλής σε ζώνες.

Ο Καλλικρατικός Δήμος Φυλής αποτελείται από τρεις Δημοτικές ενότητες και αριθμεί συνολικά 46.150 κατοίκους (απογραφή 2011).

Η μεγαλύτερη σε έκταση ενότητα είναι αυτή της Φυλής η οποία, ωστόσο, έχει το λιγότερο πληθυσμό με 3.365 κατοίκους.

Η δημοτική ενότητα Ζεφυρίου είναι η μικρότερη σε έκταση και η δεύτερη μικρότερη σε πληθυσμό με 7.706 κατοίκους.

Η δημοτική ενότητα Άνω Λιοσίων βρίσκεται στη δεύτερη θέση σχετικά με την έκταση που καλύπτει. Αποτελεί, ωστόσο, την ενότητα με το μεγαλύτερο πληθυσμό. Ο συνολικός αριθμός ανέρχεται στους 28.516 (απογραφή 2011) και αποτελεί το 72% του συνόλου του πληθυσμού ολόκληρου του Δήμου.

Για τις ανάγκες, λοιπόν, της έρευνας τμηματοποιήσαμε τη δημοτική ενότητα Άνω Λιοσίων σε εννιά επιμέρους συνοικίες από τις οποίες και απαρτίζεται και συγκεκριμένα στις εξής: Ζωφριά, Άγιο Νικόλαο, Τσουκλίδι, Άγιο Ιωάννη, Άγιο Γεώργιο, Πανόραμα, Κέντρο, Δροσούπολη, Λίμνη. Ως ξεχωριστές και αυτούσιες επιλέχθηκαν η δημοτική ενότητα Χασιάς και η δημοτική ενότητα Ζεφυρίου.

γ) Μεθοδολογική τεχνική

Η μέθοδος συγκέντρωσης και καταγραφής των δεδομένων της έρευνας στηρίχθηκε σε δύο άξονες. Αφενός, στη διανομή, καταγραφή και επεξεργασία των δεδομένων ενός ερωτηματολογίου κλειστού τύπου σε κατοίκους περιοχών του Δήμου Φυλής, με την εφαρμογή της μεθόδου της στρωματοποιημένης δειγματοληψίας.

Για το σχεδιασμό του ερωτηματολογίου ελήφθησαν υπόψη ορισμένοι κρίσιμοι θεματικοί άξονες όπως: η ασφάλεια, η εκπαίδευση, η υγεία, η ένταξη/ενσωμάτωση καθώς και οι πολιτισμικές σχέσεις και επαφές.

Αφετέρου, επιλέχθηκε η διενέργεια ημιδομημένων συνεντεύξεων από επιλεγμένους φορείς με σκοπό τη συλλογή σημαντικών πληροφοριών που αφορά στο κρίσιμο θέμα της ένταξης των Ρομά.

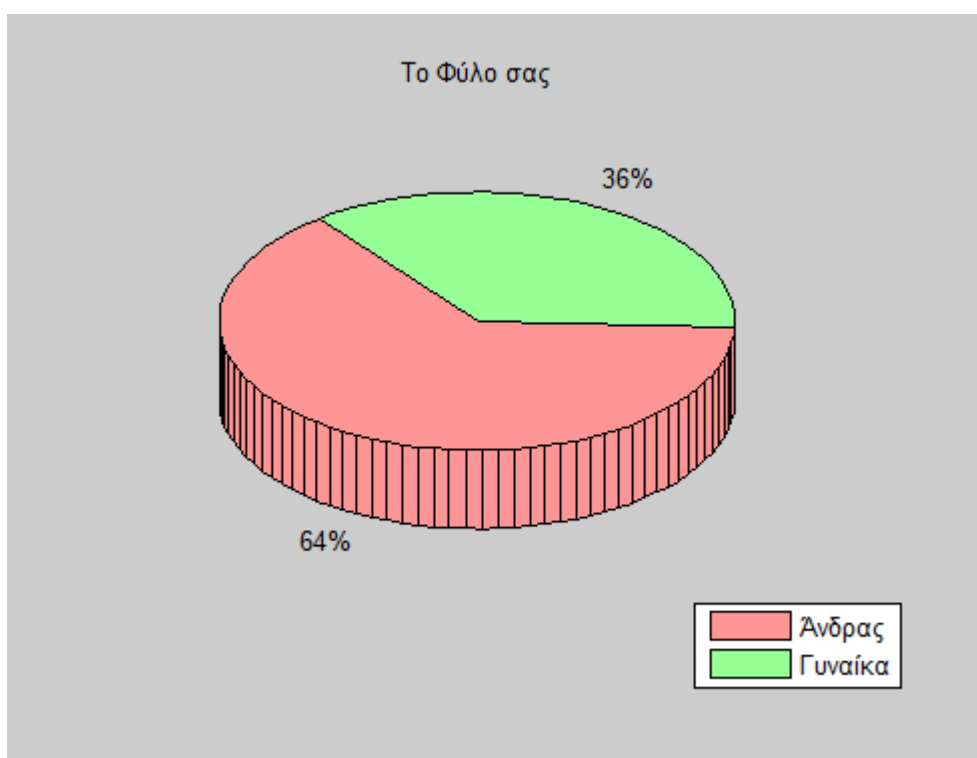
Η επιλογή του αριθμού ερωτηματολογίων από κάθε περιοχή έγινε με βασικό κριτήριο το συνολικό πληθυσμό καθώς και το μέγεθος της διασπορά των Ρομά στις περιοχές αυτές.

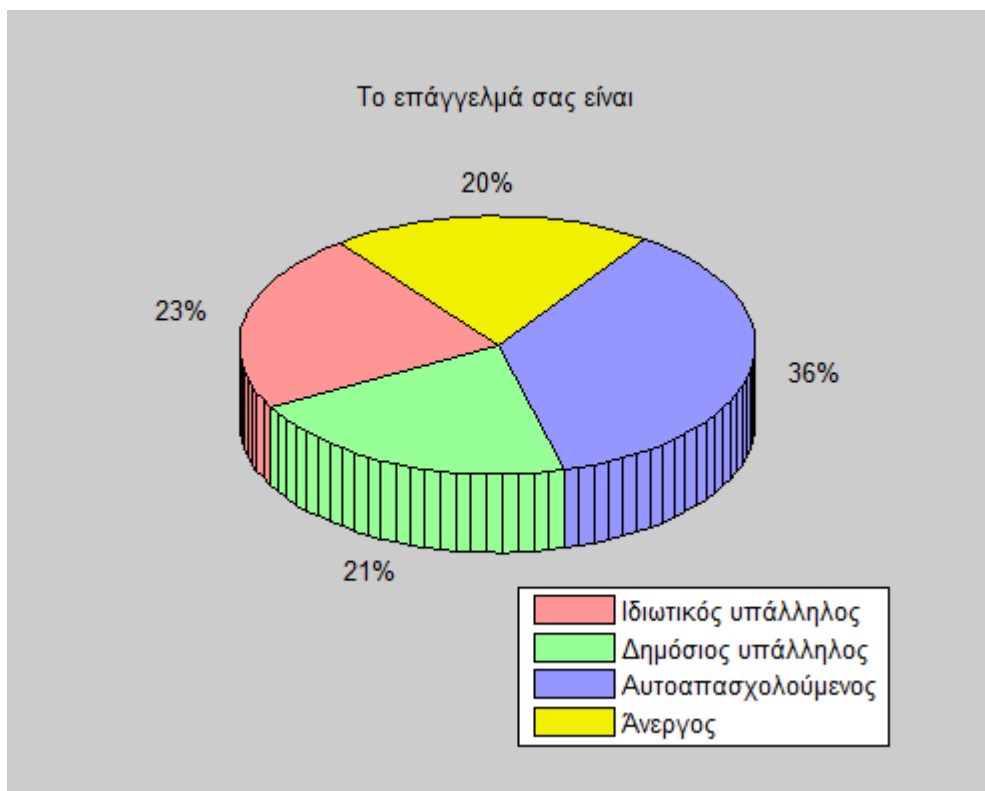
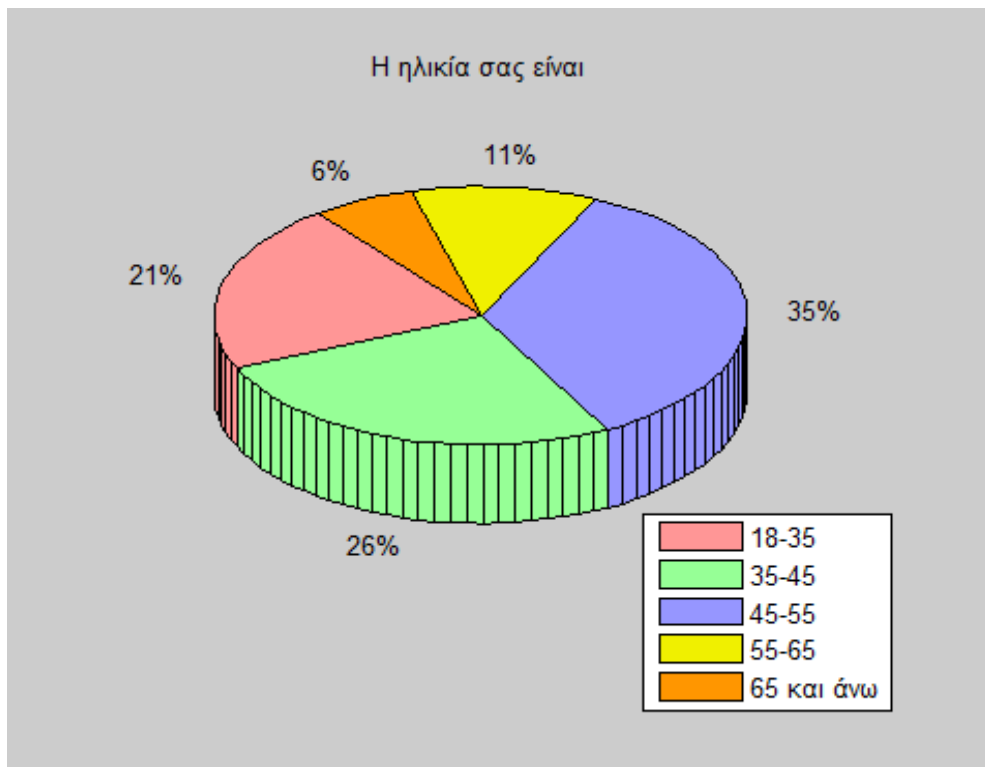
5.2 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

ΠΡΟΦΙΛ ΕΡΩΤΩΜΕΝΩΝ

Το προφίλ των πολιτών που ζουν γύρω από περιοχές όπου είναι εγκατεστημένοι Ρομά και οι οποίοι απάντησαν στο ερωτηματολόγιο μας παρέχει χρήσιμα συμπεράσματα. Αρχικά, παρατηρούμε ότι η πλειονότητα των ερωτώμενων είναι άντρες (64%), ενώ το ποσοστό των γυναικών που απάντησαν είναι 36%. Οι περισσότεροι ανήκουν στην ηλικιακή κατηγορία 44-55 ετών (35%), ακολουθούν οι ερωτώμενοι ηλικίας 35-45 ετών (26%), ενώ σε μικρότερα ποσοστά απάντησαν άτομα ηλικίας 18-35 (21%), 55-65 ετών (11%) και 65 ετών και άνω (6%). Φαίνεται,

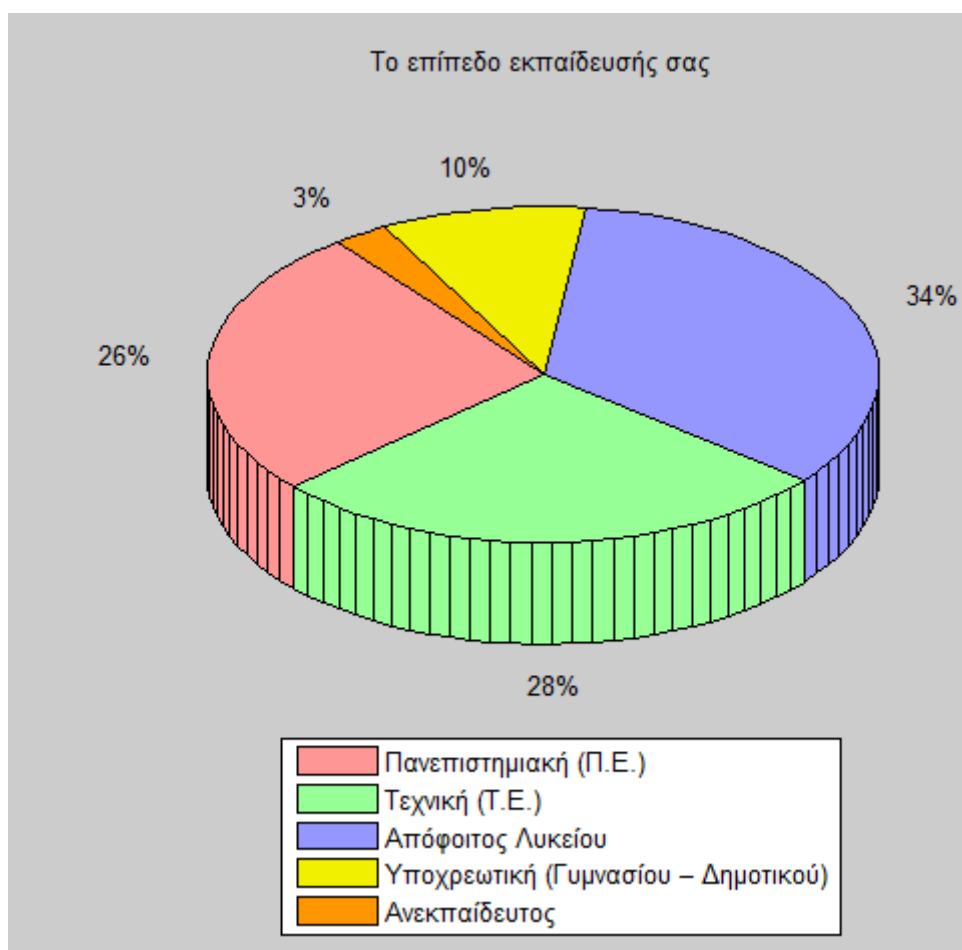
επομένως, πως η πλειονότητα των κατοίκων που απάντησαν ανήκουν στη λεγόμενη «παραγωγική» ηλικία, εκείνοι δηλαδή που κατά κύριο λόγο εργάζονται. Σαφώς μικρότερο ήταν το ποσοστό από τις νεότερες ηλικίες καθώς τα άτομα μετά τη συνταξιοδότηση. Σχετικά με το τελευταίο, πιο συγκεκριμένα στοιχεία αντλούμε από το γράφημα που αναπαριστά την επαγγελματική κατηγορία των ερωτώμενων. Τα ποσοστά είναι σχεδόν ισόποσα μοιρασμένα σε αυτοαπασχολούμενους (36%), ιδιωτικούς υπαλλήλους (23%), δημοσίους υπαλλήλους (21%) και ανέργους (20%).

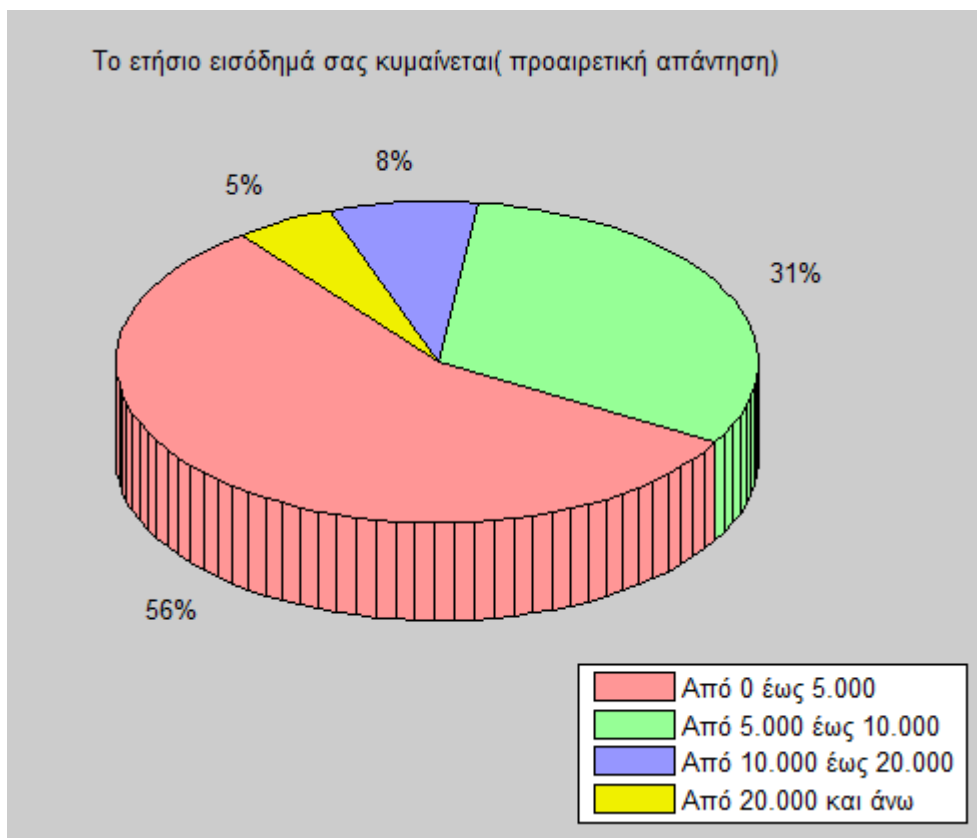

Το ανώτερο επίπεδο εκπαίδευσης των περισσότερων είναι η δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε ποσοστό 34%, ενώ μεγάλο είναι και το ποσοστό των αποφοίτων

τεχνικής και πανεπιστημιακής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (28% και 26% αντίστοιχα). Οι απόφοιτοι υποχρεωτικής εκπαίδευσης και οι ανεκπαιδευτοι καταλαμβάνουν μόλις το 13% των ερωτηθέντων, γεγονός που μας προβληματίζει ειδικά αν το συγκρίνουμε με αντίστοιχες κατανομές σε πανελλαδικό επίπεδο. Δυο περιπτώσεις συνάγονται λογικά, είτε το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος έχει ανώτερο μορφωτικό επίπεδο, είτε υπήρξε παρανόηση της απάντησης «Τεχνική Εκπαίδευση» από τους ερωτηθέντες. Επιπλέον, προβληματισμό προκαλεί το γεγονός ότι οι περισσότεροι στην προαιρετική ερώτηση του ετήσιου εισοδήματός τους δήλωσαν από 0-5.000 ευρώ σε ποσοστό 56%!, στοιχείο που μας προβληματίζει και λόγω των μεγάλων ποσοστών ανώτερης εκπαίδευσης (που είδαμε παραπάνω) τα οποία συνήθως πάνε μαζί και με ανώτερες αποδοχές. Ενδεχομένως να μην ήθελαν να αποκαλύψουν το πραγματικό του εισόδημα.

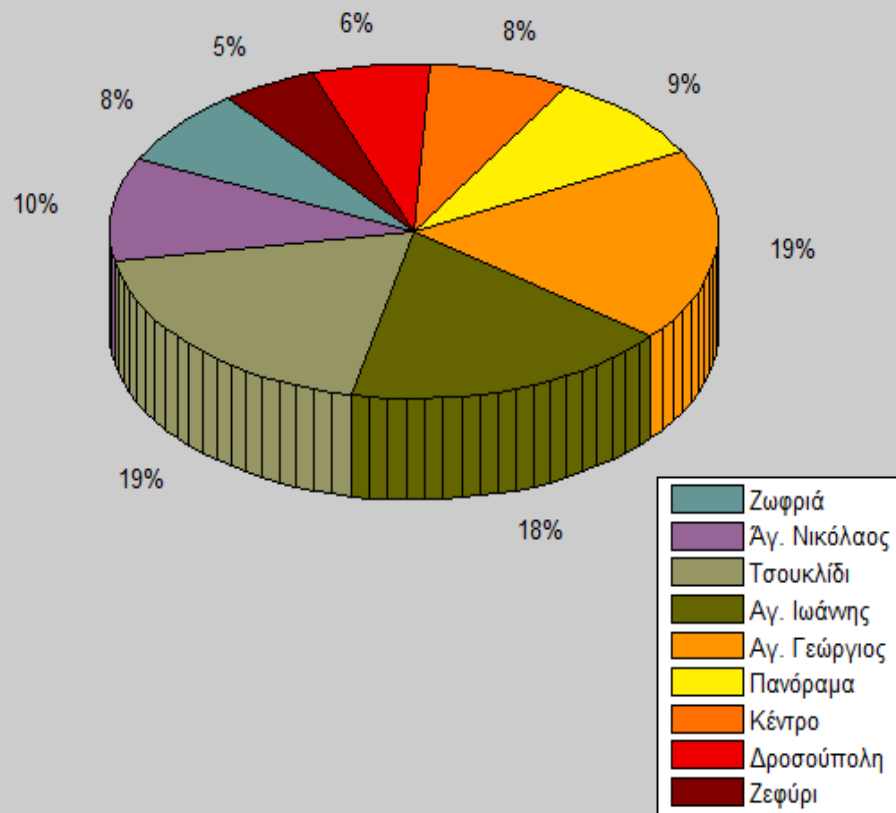

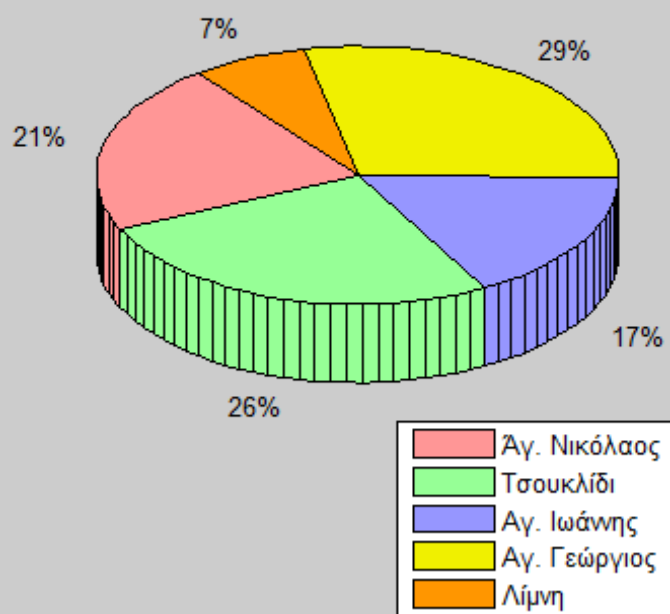

Η πλειονότητα των κατοίκων που απάντησαν κατοικεί στις συνοικίες Αγ. Ιωάννη, Αγ.Γεωργίου και Τσουκλίδι όπου η κοινότητα των Ρομά είναι σαφώς μεγαλύτερη σε σχέση με τις υπόλοιπες συνοικίες, ενώ ακολουθούν με μικρότερα ποσοστά κάτοικοι των άλλων περιοχών. Ο επαγγελματικός χώρος των περισσότερων σε ποσοστό αθροιστικά 72% βρίσκεται ακόμα μια φορά στις συνοικίες που προαναφέραμε (Αγ. Ιωάννη, Αγ.Γεωργίου και Τσουκλίδι).

Η οικία σας βρίσκεται στη συνοικία

Ο επαγγελματικός σας χώρος βρίσκεται στη συνοικία

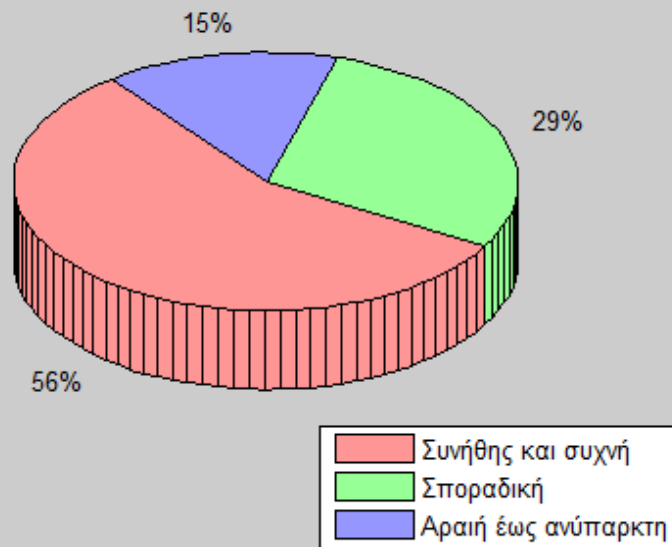
ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΑΦΕΣ

Το 56% των ερωτηθέντων έχει συνήθη και συχνή επαφή με τους Ρομά και το ίδιο ποσοστό χαρακτηρίζει την κοινότητα των Ρομά στην περιοχή τους ως «πολύμορφη και ετερογενή», έναντι των άλλων επιλογών που ήταν πιο αρνητικά χρωματισμένες. Ωστόσο, μεγάλο είναι το ποσοστό που θεωρεί περιθωριοποιημένη ή κοινωνικά απροσάρμοστη τη συγκεκριμένη κοινότητα (αθροιστικά στο 44%), γεγονός που επιβεβαιώνει την ύπαρξη του προβλήματος της κοινωνικής ένταξης των Ρομά και των αντιλήψεων της κοινής γνώμης.

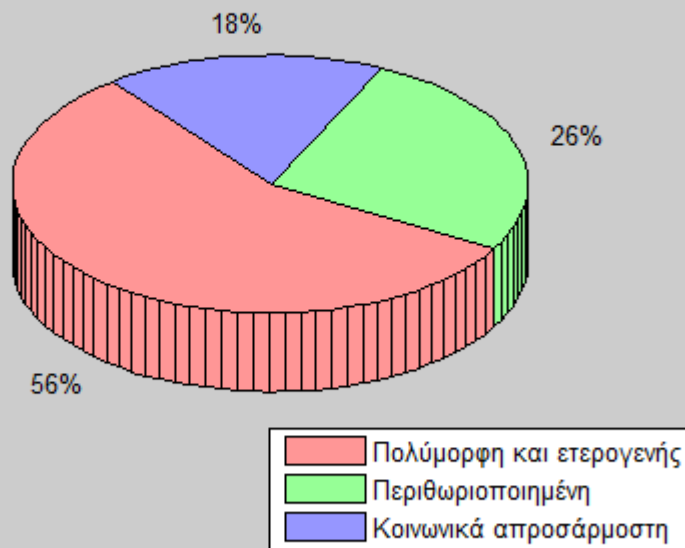
Το παραπάνω συμπέρασμα επιβεβαιώνεται παρατηρώντας ότι η συντριπτική πλειοψηφία (91%) των κατοίκων και επαγγελματιών εμφανίζονται εντελώς αρνητικοί στο ενδεχόμενο να προσλάβουν στην επιχείρησή τους κάποιον Ρομά.

Επιπλέον, παρατηρούμε ότι στο ίδιο ποσοστό είναι και το πλήθος των ατόμων με σποραδική ή αραιή έως ανύπαρκτη επαφή με τους Ρομά (44%) και το οποίο προέρχεται κυρίως από τους κατοίκους συνοικιών όπου η ύπαρξη των Ρομά είναι από ελάχιστη έως και μηδενική. Γεννάται, λοιπόν, το ερώτημα μήπως πρόκειται για το φόβο του «άγνωστου» που χαρακτηρίζει απροσάρμοστη και στο περιθώριο την κοινότητα αυτή.

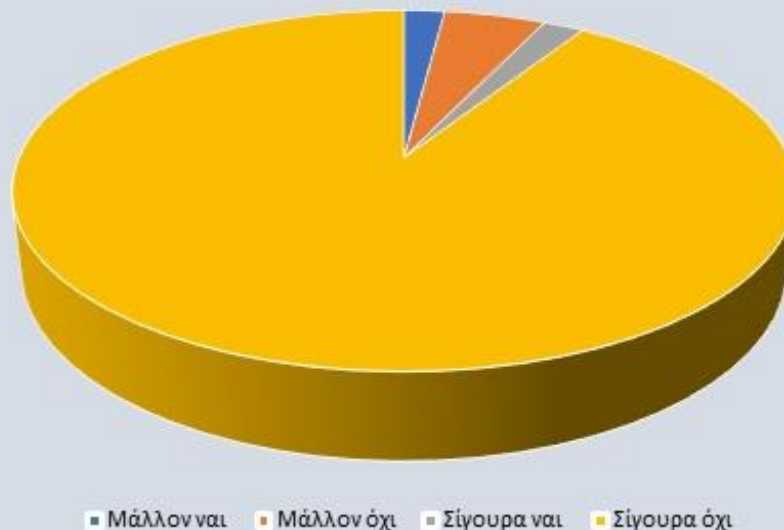
Η επαφή σας με τους Ρομά είναι

Η κοινότητα των Ρομά στην περιοχή σας θεωρείτε ότι είναι

Θα προσλαμβάνατε στην επιχείρησή σας άνεργο ΡΟΜΑ, ο οποίος θα πληρούσε τις απαιτήσεις για τη θέση;

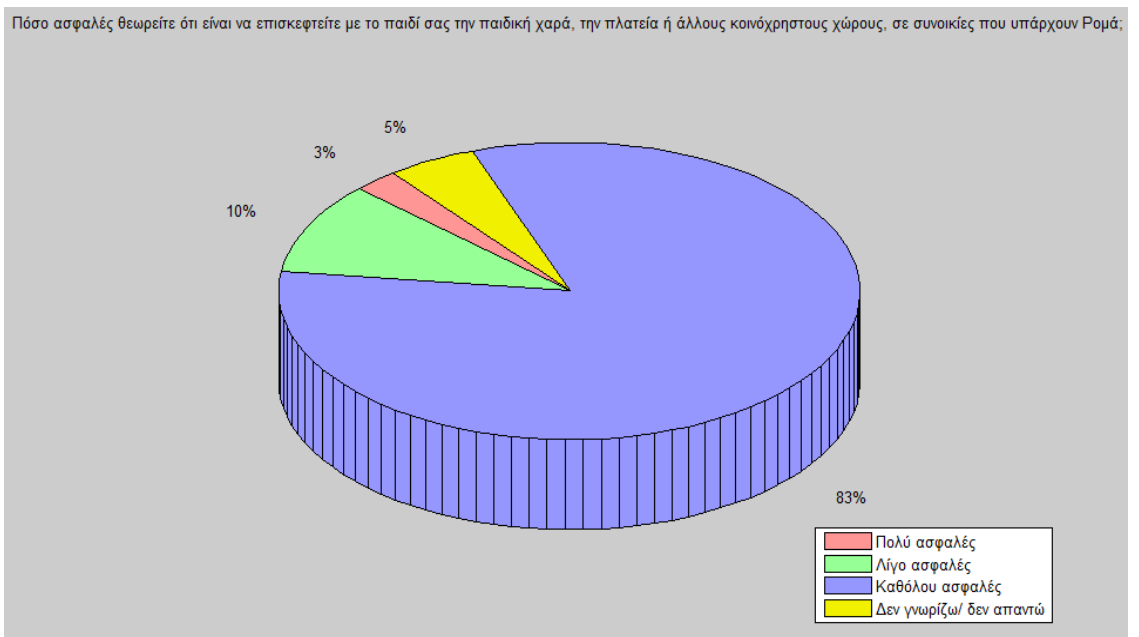
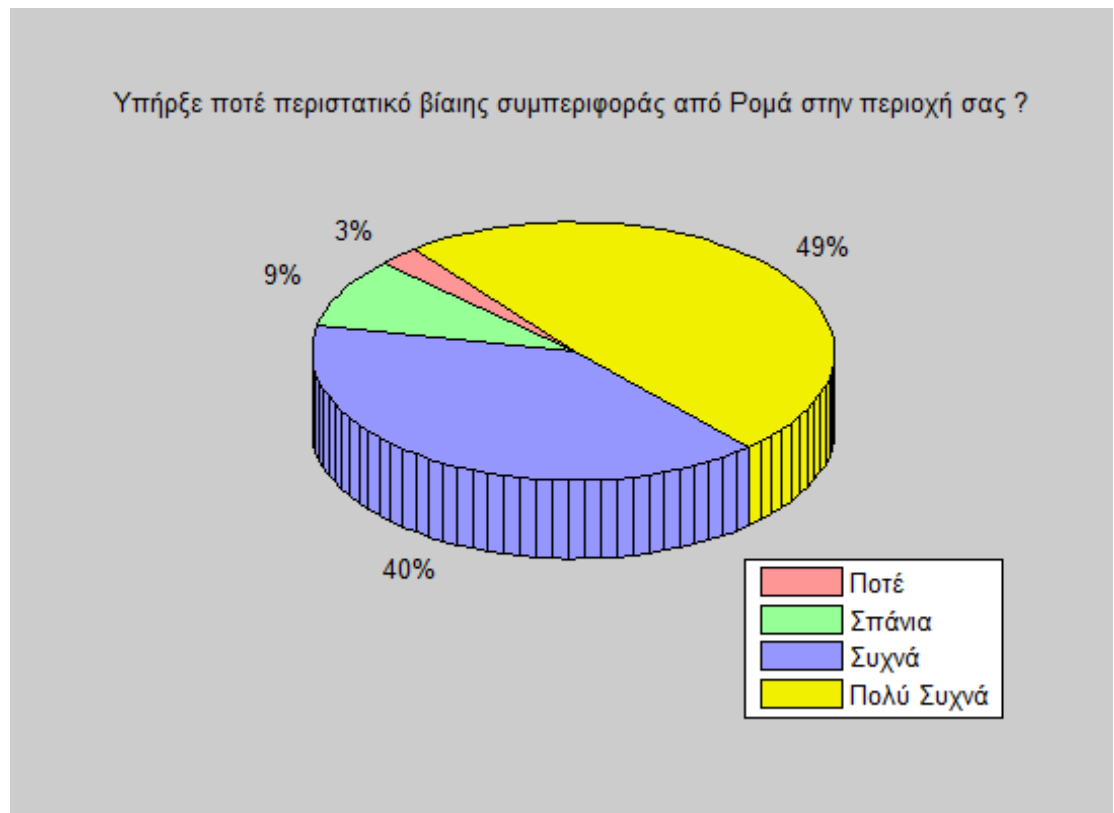
ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Το μεγαλύτερο ποσοστό στην ερώτηση εάν υπήρξε περιστατικό βίας από Ρομά, έλαβε η απάντηση «Πολύ συχνά», όπου συγκέντρωσε το 49% και η απάντηση «Συχνά» με ποσοστό 40%. Εντυπωσιακό είναι και το ποσοστό των πολιτών που δήλωσαν ότι δεν θεωρούν καθόλου ασφαλείς τους κοινόχρηστους χώρους σε συνοικίες με μεγάλη παρουσία Ρομά για να τους επισκεφθούν με τα παιδιά τους, ανέρχεται σε 83%.

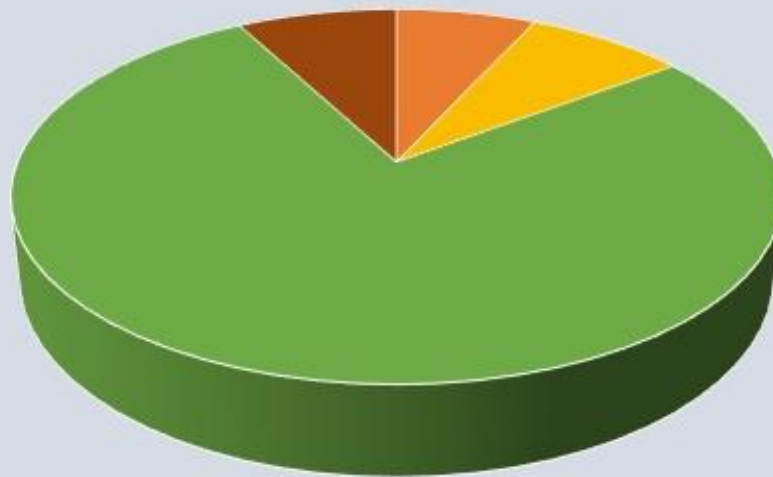
Παράλληλα, ιδιαίτερα μεγάλο ήταν το ποσοστό (77%) των κατοίκων που απάντησαν πως λόγω της συνεχούς αύξησης του πληθυσμού της κοινότητας των Ρομά στην περιοχή θα εξέταζαν σοβαρά το ενδεχόμενο να μετακομίσουν ή να μεταφέρουν τον επαγγελματικό τους χώρο.

Διαφαίνεται ξεκάθαρα στο σημείο αυτό η δυσπιστία και η αρνητική γνώμη των κατοίκων που συνδέουν, όπως φαίνεται, την ύπαρξη Ρομά με την αίσθηση μη

ασφάλειας και την ύπαρξη παραβατικότητας. Τέλος, οι οικισμοί Ρομά θεωρούνται μέτρια έως ελάχιστα οργανωμένοι για την ασφαλή διαβίωση των κατοίκων τους.

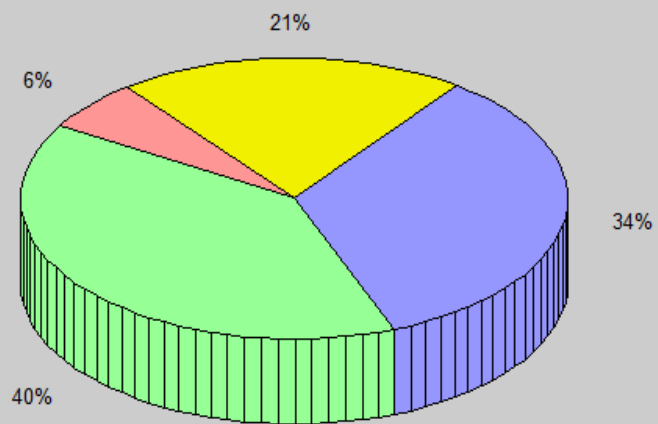

Η ύπαρξη Ρομά θα σας ήταν ένας παράγοντας που ενδεχομένως θα σας ωθούσε να μετακομίσετε ή να μεταφέρετε τον επαγγελματικό σας χώρο;

■ Μάλλον ναι ■ Μάλλον όχι ■ Σίγουρα ναι ■ Σίγουρα όχι

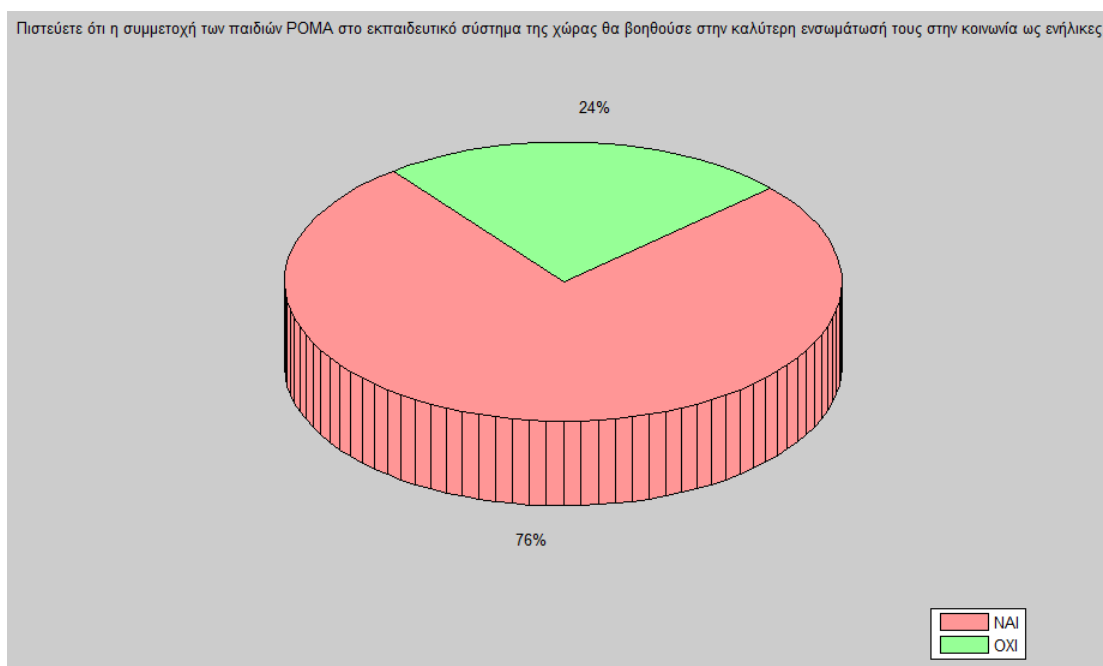
Θεωρείτε τους οικισμούς ΡΟΜΑ στην περιοχή σας, σωστά οργανωμένους για την ασφαλή διαβίωση των κατοίκων τους

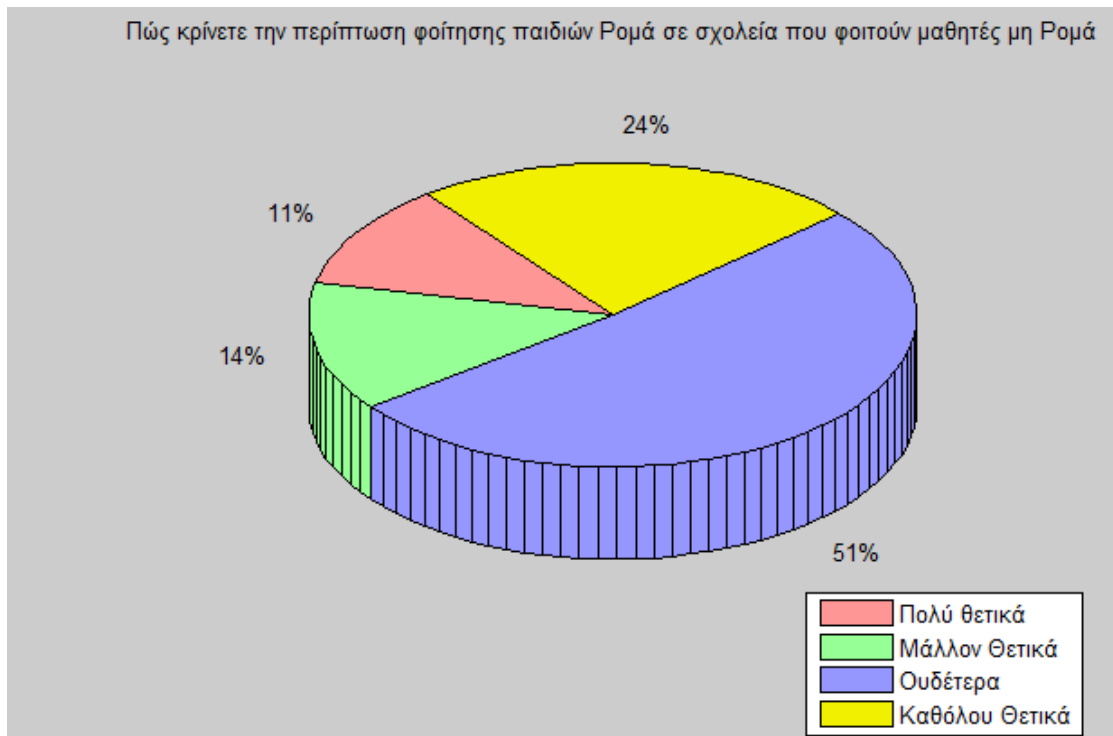
■ Απολύτως οργανωμένους
 ■ Μέτρια οργανωμένους
 ■ Ελάχιστα οργανωμένους
 ■ Καθόλου οργανωμένους

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Παρατηρούμε ότι οι περισσότεροι κάτοικοι θεωρούν ότι η συμμετοχή των παιδιών Ρομά στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας θα βοηθούσε στην καλύτερη ενσωμάτωσή τους στην κοινωνία ως ενήλικες (76%). Ωστόσο, η πλειονότητα κρίνει ουδέτερα ή καθόλου θετικά την από κοινού φοίτηση μαθητών Ρομά και μη. Αυτό μας δείχνει ότι παρόλο που αναγνωρίζουν την ανάγκη για ένταξη των Ρομά στην εκπαιδευτική διαδικασία, δεν είναι απολύτως θετικοί στο να φοιτήσουν τα παιδιά τους σε σχολεία μαζί με τους Ρομά. Στην ουσία, αντανακλάται για μια ακόμη φορά η δυσπιστία της τοπικής κοινωνίας απέναντι στην κοινότητα.

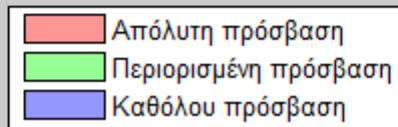
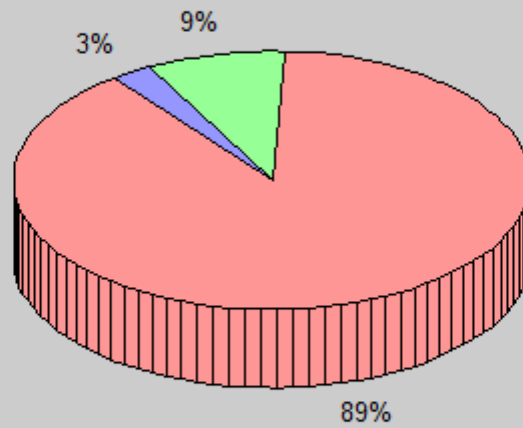

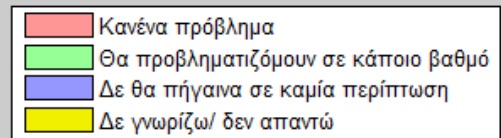
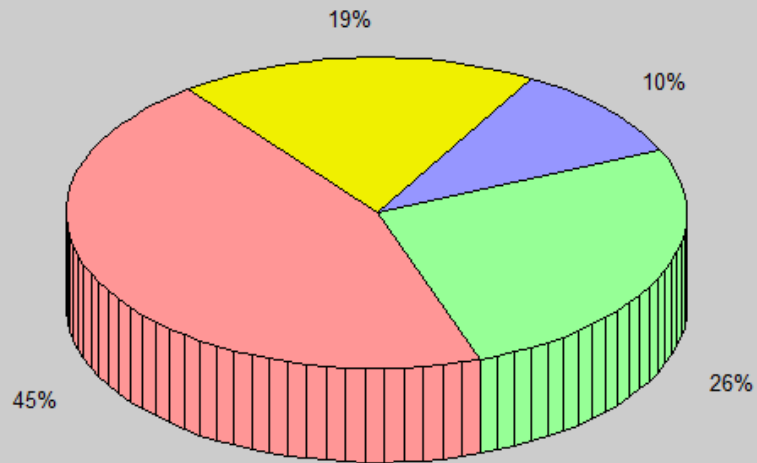
ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΕΙΑ

Η πεποίθηση ότι οι Ρομά έχουν απόλυτη πρόσβαση στο σύστημα υγείας φαίνεται σχεδόν καθολική, καθώς ανέρχεται σε 89%. Εντούτοις, στο ερώτημα αν θα είχαν πρόβλημα να επισκεφτούν έναν οργανισμό υγείας όπου εξυπηρετούνται Ρομά, το 45% απάντησε ότι δεν θα είχαν πρόβλημα ενώ οι υπόλοιπες απαντήσεις έλαβαν αθροιστικά το 55%. Οι απαντήσεις και το σχετικά υψηλό ποσοστό του «Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ» μας δίνουν την εντύπωση πως η συνύπαρξη αν δεν είναι αρνητική, είναι τουλάχιστον απλώς ανεκτή. Αυτό το τελευταίο βέβαια επιδέχεται πολλαπλών ερμηνειών.

Πιστεύετε ότι οι ΡΟΜΑ έχουν πρόσβαση στο σύστημα υγείας;

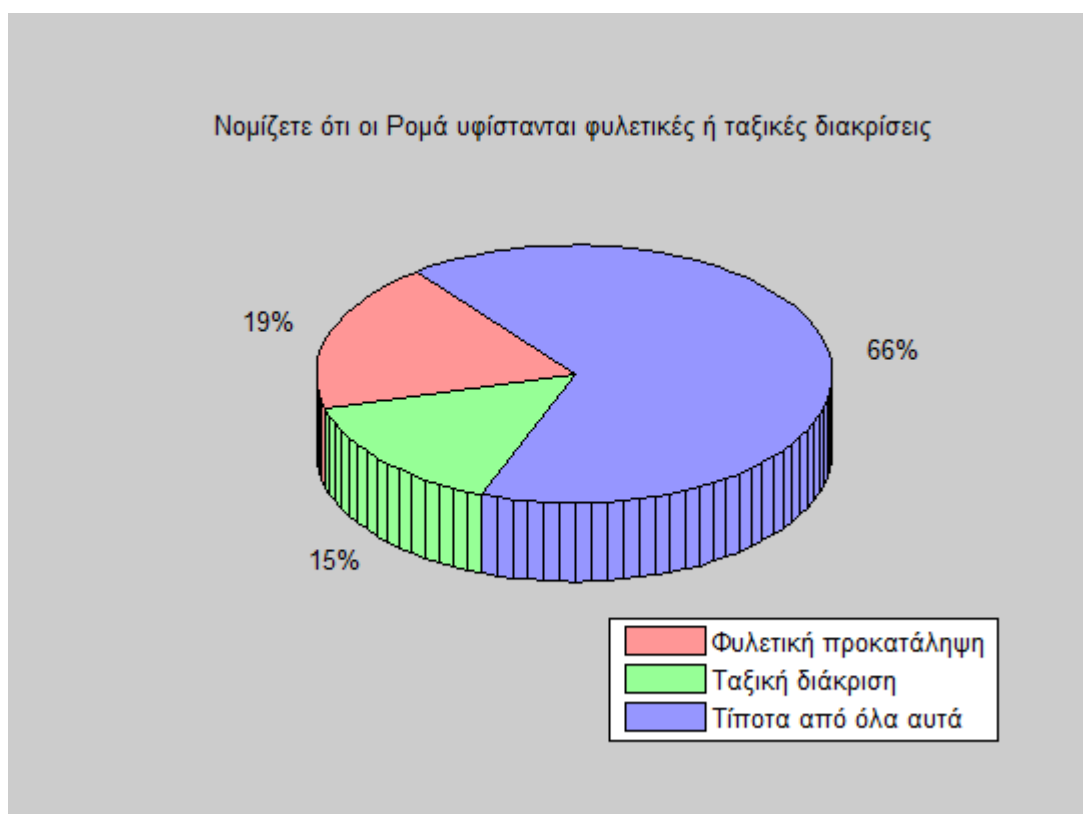

Θα είχατε πρόβλημα στο να επισκεφθείτε ένα νοσοκομείο/ κέντρο υγείας το οποίο εξυπηρετεί και πολίτες Ρομά;

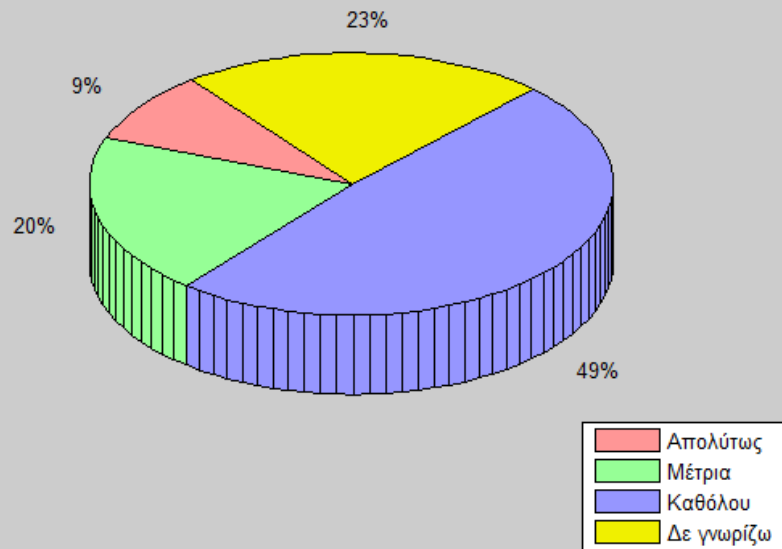

ΕΝΤΑΞΗ/ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι οι περισσότεροι ερωτώμενοι θεωρούν ότι οι Ρομά δεν υφίστανται ούτε φυλετικές ούτε ταξικές διακρίσεις σε ποσοστό 66%. Μάλιστα, στην ερώτηση σχετικά με τις ενέργειες της Πολιτείας για την κοινωνική ένταξη στο γενικό πληθυσμό, ενώ το 49% τις κρίνει ανεπαρκείς, εντούτοις το 84% θεωρεί ότι δεν πρέπει να ληφθούν ειδικές πρωτοβουλίες για την κοινωνική ενσωμάτωσή τους. Αυτή η αντίφαση θα μπορούσε να εξηγηθεί λόγω της οικονομικής κρίσης, οι επιτακτικές απαιτήσεις της οποίας ίσως δεν αφήνουν χώρο για ανάπτυξη άλλων πρωτοβουλιών πέραν των οικονομικών. Με άλλα λόγια, ίσως θεωρείται από τους κατοίκους δευτερεύον ζήτημα. Θα ήταν παράλειψη να μην επισημανθεί το γεγονός ότι μόλις το 9% θεωρεί πως οι πρωτοβουλίες της Πολιτείας σχετικά με το ζήτημα ήταν επαρκείς.

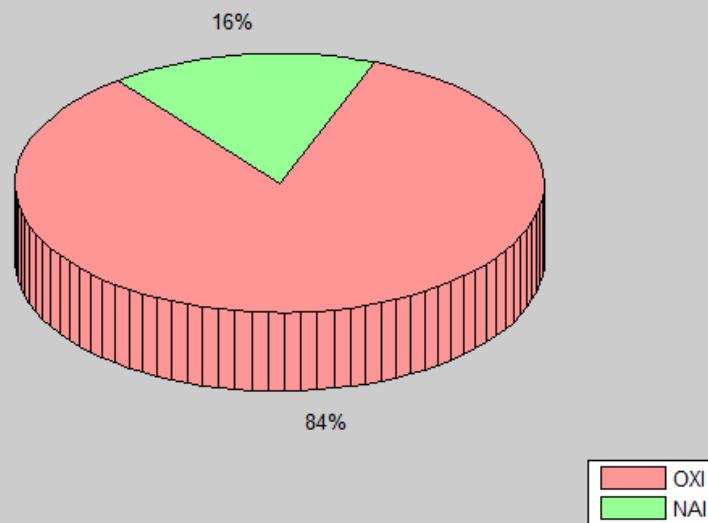

Πόσο επαρκείς θεωρείτε ότι είναι οι ενέργειες της Πολιτείας για την κοινωνική ένταξη των ΡΟΜΑ στο γενικό πληθυσμό;

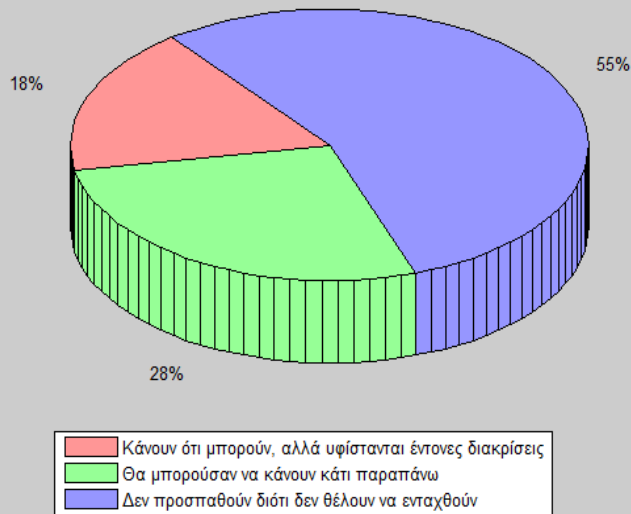

Ιδιαίτερα σημαντικά είναι τα τελευταία δυο γραφήματα όπου αποτυπώνουν τις κύριες αντιλήψεις σχετικά με το θέμα που πραγματευόμαστε. Το 55% των κατοίκων θεωρούν ότι οι Ρομά δεν προσπαθούν να ενταχθούν γιατί δεν θέλουν, ακολουθεί το 28% το οποίο πιστεύει πως θα μπορούσαν να κάνουν παραπάνω προσπάθεια για να ενταχθούν, ενώ μόλις το 18% πιστεύει ότι κάνουν προσπάθειες αλλά δεν τα καταφέρνουν λόγω των διακρίσεων που υφίστανται.

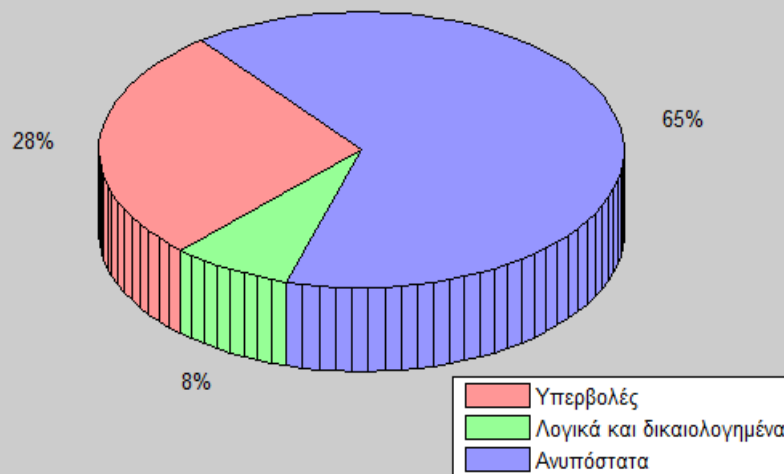
Νομίζετε ότι πρέπει να αναληφθούν ειδικές πρωτοβουλίες αναφορικά με την κοινωνική αλληλεπίδραση των Ρομά;

Νομίζετε πως οι Ρομά κάνουν αρκετή προσπάθεια για να ενταχθούν στην κοινωνία της ευρύτερης περιοχής στην οποία κατοικοεδρεύουν;

Τα παράπονα των Ρομά σχετικά με την αντιμετώπιση που υφίστανται από την πλειονότητα της κοινωνίας είναι

Κυρίαρχη, επομένως, είναι η αντίληψη ότι οι ίδιοι οι Ρομά φέρουν τη μεγαλύτερη ευθύνη για τη μη ομαλή ενσωμάτωσή τους. Παράλληλα, σε ποσοστό 65% χαρακτηρίζονται ως «Ανυπόστατα» τα παράπονα των Ρομά σχετικά με την αντιμετώπιση που υφίστανται από την πλειονότητα της κοινωνίας και σε ποσοστό 28% ως «Υπερβολές». Ανακύπτει, λοιπόν, εύλογα το ερώτημα: Πόσο εύκολα μπορεί να πραγματοποιηθεί η περίφημη και απαραίτητη ενσωμάτωση των Ρομά σε τοπικές κοινωνίες όπου κυριαρχούν οι παραπάνω αντιλήψεις;

5.3 ΗΜΙΑΔΟΜΗΜΕΝΕΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

Στα πλαίσια της μεγαλύτερης εμβάθυνσης στο θέμα, επιλέχθηκε η μέθοδος της διεξαγωγής ημιδομημένων προσωπικών συνεντεύξεων του ερευνητή με επιλεγμένους φορείς που είτε σχεδιάζουν είτε εφαρμόζουν πολιτικές σχετιζόμενες με τους Ρομά, καθώς επίσης και με μέλη συλλογικών φορέων της κοινότητας των Ρομά.

Πιο συγκεκριμένα, ελήφθησαν συνεντεύξεις από τον Αναπληρωτή Δήμαρχο της Διεύθυνσης Κοινωνικής Προστασίας, Παιδείας και Πολιτισμού του Δήμου Φυλής κ. Γεώργιου Αντωνόπουλου, τον Προϊστάμενο Διεύθυνσης Κοινωνικής Προστασίας, Παιδείας και Πολιτισμού του Δήμου Φυλής κ. Ιωάννη Τέγο, το στέλεχος της Αντιπεριφέρειας Δυτικής Αττικής κ. Δημήτρη Ραφτόπουλο, τον Πρόεδρο της «Ένωσης Ελλήνων Ρομά Διαμεσολαβητών και Συνεργατών» κ. Κωνσταντίνο Παϊτέρη, καθώς και το πιστοποιημένο μέλος της «Ένωσης Ελλήνων Ρομά Διαμεσολαβητών και Συνεργατών» και κάτοικο του Δήμου Φυλής, κ. Ευάγγελο Καραγιαννόπουλο.

Σε αυτό τον τύπο συνέντευξης ο ερευνητής κατευθύνει των ερωτώμενο σε βασικά θέματα και ο ερωτώμενος αναπτύσσει τις απόψεις και τις σκέψεις του ελεύθερα και σε βάθος. Σύμφωνα με τον Ιωσηφίδη (2003) ο στόχος της συνέντευξης είναι η συλλογή όσο το δυνατόν περισσότερων πληροφοριών για τις εμπειρίες, τις απόψεις, τις στάσεις και τις αναπαραστάσεις των συμμετεχόντων.²⁷

Όπως επισημαίνει ο Ρομπσον, η μέθοδος της συνέντευξης είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθεί όταν η έρευνα εστιάζεται στο υποκειμενικό νόημα μιας κατάστασης ή φαινομένου, στη διερεύνηση προσωπικών ή κοινωνικών εμπειριών, στάσεων,

---

²⁷ Ιωσηφίδης Θ., (2003), *Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων στις κοινωνικές επιστήμες*, Αθήνα: Κριτική

αντιλήψεων, ιδεών και συμπεριφορών, καθώς και στη διερεύνηση προσωπικών αντιλήψεων σε σχέση με κοινωνικές διαδικασίες.²⁸

Από τις συνεντεύξεις των παραπάνω ανθρώπων, αντλούμε ορισμένα χρήσιμα συμπεράσματα σε σχέση με τα ζητήματα που αφορούν την κοινότητα Ρομά στις περιοχές της Δυτικής Αττικής.

Χρήσιμα συμπεράσματα από τις συνεντεύξεις

Ασφάλεια

Σχετικά με το φαινόμενο της γκετοποίησης, δηλαδή της χωρικής και κοινωνικής απομόνωσης ή διαχωρισμού όλοι φαίνεται να συμφωνούν πως είναι ένα υπαρκτό ζήτημα. Ο κ. Καραγιαννόπουλος θεωρεί ότι αυτό συμβαίνει μόνο από «μια μικρή μειοψηφία» της κοινότητας των Ρομά, εκεί όπου οι συνθήκες διαβίωσης είναι «πραγματικά άθλιες», ενώ ο κ. Ραφτόπουλος υπογραμμίζει την πολυπλοκότητα του φαινομένου. Και οι υπόλοιποι κύριοι διαπιστώνουν τη δημιουργία «γκέτο» βάσει της εμπειρίας τους, ιδιαίτερος στο Δήμο Φυλής όπου διαμένουν κάποιοι εξ αυτών.

Αποτελεί κοινή πεποίθηση όλων ότι οι Ρομά πρέπει να είναι εγκατεστημένοι εντός του αστικού ιστού προκειμένου να αποφευχθεί η γκετοποίηση. Ο κ. Παϊτέρης θεωρεί πως η εγκατάσταση εντός της πόλης αποτελεί όχι μόνο προϋπόθεση αλλά και σημείο-κλειδί για την κοινωνικοποίησή τους. Στο ερώτημα εάν η ύπαρξη μιας κοινότητας Ρομά αυξάνει την παραβατικότητα στην περιοχή, η απάντηση είναι από όλους θετική σχολιάζοντας βέβαια την υπερβολή που χαρακτηρίζει τη μετάδοση του ζητήματος από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Ωστόσο, από τον κ. Ραφτόπουλο και τους φορείς τονίζεται πως δεν υπάρχει μέχρι σήμερα ποσοτική τεκμηρίωση χωρίς, πάντως, να αρνείται την ύπαρξη κάποιου είδους παραβατικών δραστηριοτήτων.

---

²⁸ Robson C. (2002). Real World Research, Second Edition, Oxford: Blackwell

Δημόσια Υγεία

Ο κ. Ιωάννης Τέγος λόγω της θέσης του ως Διευθυντής σε μία κρίσιμη υπηρεσία, λέει πως οι συνθήκες διαβίωσης των Ρομά είναι αρκετά προβληματικές. Σε μια σύνοψη των απαντήσεων μπορούμε να πούμε πως οι Ρομά διαβιούν σε αυτοσχέδιους καταυλισμούς, πολλές φορές σε παράγκες και δίπλα σε εξαιρετικά επικίνδυνες καταστάσεις όπως χωματερές ή ρέματα. Τέτοιες συνθήκες διαβίωσης προκαλούν και προβλήματα υγείας όπως τα κρούσματα που έχουν παρατηρηθεί σε καταυλισμούς Ρομά (λόγω μη εμβολιασμού) για τα οποία κάνει λόγο ο κ. Παϊτέρης ο οποίος όμως διευκρινίζει πως δεν είναι τέτοιες οι συνθήκες για το σύνολο της κοινότητας, καθώς υπάρχουν κοινότητες που είναι πλήρως ενταγμένες στον κοινωνικό ιστό της πόλης όπου εκεί οι συνθήκες διαβίωσης είναι σαφώς πολύ ανεβασμένες και εφάμιλλες με αυτές του υπόλοιπου πληθυσμού.

Πάντως, οι σαφώς ομολογούμενες δύσκολες συνθήκες διαβίωσης φαίνεται να μην επηρεάζουν την πρόσβαση στη Δημόσια Υγεία καθώς οι Ρομά φαίνεται να έχουν περίπου την ίδια πρόσβαση στη Δημόσια Υγεία όπως και ο υπόλοιπος πληθυσμός, όπως τονίζει ο κ. Καραγκούνης. Το πρόβλημα εστιάζεται στη δυνατότητα συνεννόησης και εξυπηρέτησης που τυγχάνουν από τη στιγμή που φθάνουν στην οποιαδήποτε μονάδα Υγείας ή στην έλλειψη εκπαίδευσης που καθιστά δύσκολη την κατανόηση της έννοιας της πρόληψης. Ωστόσο, ο κ. Αντωνόπουλος είναι κατηγορηματικός ότι σε αυτό το κομμάτι οι Ρομά δεν υστερούν σε κάτι από τους υπόλοιπους συμπολίτες μας.

Κοινωνική ένταξη/ενσωμάτωση

Ως τα κυριότερα προβλήματα στην προσπάθεια κοινωνικής ένταξης των Ρομά στις τοπικές κοινωνίες, αναφέρονται τα φαινόμενα ρατσισμού και διακρίσεων στους άξονες της εκπαίδευσης, της στέγασης και της απασχόλησης. Παράλληλα, γίνεται λόγος για την άρνησή τους στο να αλλάξουν σε ένα βαθμό τον τρόπο διαβίωσής τους όπως και κάποια από τα έθιμά τους, το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, η οικονομική κρίση και φτωχοποίηση μέρους του πληθυσμού, η αδράνεια της τοπικής αυτοδιοίκησης σε κάποιες περιπτώσεις και γενικότερα η πρόσβαση στα βασικά

κοινωνικά αγαθά. Από την άλλη μεριά, τα οφέλη μιας επιτυχούς ένταξης θα είναι σημαντικά όχι μόνο για την κοινότητα των Ρομά αλλά και για το σύνολο του πληθυσμού, όπως συμφωνούν οι συνεντευξιαζόμενοι.

Πολιτισμικές σχέσεις και επαφές

Στη συνέχεια τέθηκαν ερωτήσεις που άπτονταν της θεματικής των πολιτισμικών σχέσεων και επαφών. Ο κ. Ιωάννης Τέγος επισημαίνει πως στο Δήμο Φυλής η συνύπαρξη των Ρομά με τον υπόλοιπο πληθυσμό σε συγκεκριμένες συνοικίες είναι αρκετά προβληματική αλλά ότι υπάρχουν και αρκετές συνοικίες όπου οι Ρομά είναι σαφώς λιγότεροι και η συνύπαρξή τους με τους υπόλοιπους κατοίκους είναι αρκετά αρμονική. Σχεδόν όλοι οι κύριοι υποστηρίζουν πως υπάρχουν διαφοροποιήσεις ανά περιοχή σχετικά με την καλή ή μη συνύπαρξη με τον υπόλοιπο πληθυσμό. Σε κάθε περίπτωση οι επαφές χαρακτηρίζονται όμως από δυσκολία. Οι κκ Καραγκούνης, Ραφτόπουλος και Παϊτέρης θεωρούν ότι οι Ρομά στη Δυτική Αττική αντιμετωπίζουν το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού, σε αντίθεση με τους κκ Τέγο και Αντωνόπουλο. Οι τελευταίοι θεωρούν πως για τον όποιο αποκλεισμό μπορεί να υφίστανται έχουν σαφώς και οι ίδιοι ευθύνη και ότι κάποια μεμονωμένα φαινόμενα μπορεί όντως να υπάρχουν, ωστόσο δε θεωρούν πως πρόκειται για μια γενικευμένη κατάσταση αντίστοιχα.

Εκπαίδευση

Τέλος, ειδική μνεία γίνεται στο ζήτημα της πρόσβασης στην εκπαιδευτική διαδικασία, καθώς η ευρεία ένταξή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα θα είχε πολλαπλά οφέλη, όπως αναφέρουν όλοι. Συγκεκριμένα, οι κκ Καραγκούνης και Παϊτέρης θεωρούν πως θα επιδράσει θετικά στο να καταστούν ενεργοί πολίτες οι οποίοι θα γνωρίζουν τόσο τα δικαιώματά τους όσο και τις υποχρεώσεις τους. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι προτάσεις που καταθέτουν ώστε να επεξηγηθεί εκτενέστερα η αξία της συμμετοχής των παιδιών τους στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας και να δοθούν κίνητρα προς αυτήν την κατεύθυνση:

- Ο κ. Ραφτόπουλος προτείνει να υπάρχουν υποτροφίες και για ένα χρονικό διάστημα και ποσόστωση εισαγωγής στα ΤΕΙ, τα ΑΕΙ, τις στρατιωτικές και αστυνομικές σχολές.
- Ο κ. Παϊτέρης προτείνει αφενός να εφαρμοστεί ο νόμος και να υπάρξουν οι ανάλογες κυρώσεις για τους γονείς που επιλέγουν χωρίς να υπάρχει κάποιος σοβαρός λόγος να μη στείλουν τα παιδιά τους στο σχολείο, και αφετέρου να δημιουργηθούν και σχολές γονέων ώστε και οι ίδιοι οι γονείς να μπορούν να βοηθήσουν και να ενισχύσουν σε κάποιο βαθμό τη διαδικασία μάθησης των παιδιών τους και κυρίως να κατανοήσουν την αξία της συμμετοχής στην εκπαιδευτική διαδικασία.
- Ο κ. Αντωνόπουλος τονίζει πως σε επίπεδο Δήμου είναι κάτι στο οποίο δίνουν μεγάλη σημασία και προσπαθούν με όσα μέσα διαθέτουν να το αλλάξουν. Σε επίπεδο κεντρικής εξουσίας προτείνει να επανασχεδιαστεί η επιδοματική πολιτική προς τις ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες και να υπάρξουν πιο αποτελεσματικά κίνητρα για τη συμμετοχή τους στο σχολείο.
- Ο κ. Τέγος προτείνει να δημιουργηθούν ειδικά τμήματα εκπαίδευσης σε περιοχές όπου κινούνται περιοδικά οι Ρομά προκειμένου να απασχοληθούν σε διάφορες εργασίες και με τον τρόπο αυτό θα υπάρχει η στοιχειώδης εκπαίδευση ακόμη και στο νομαδικό πληθυσμό των Ρομά.
- Ο κ. Καραγκούνης επισημαίνει πως από την πλευρά τους η Ένωση Ελλήνων Ρομά Διαμεσολαβητών είναι έτοιμοι να συμβάλουν και να βοηθήσουν με όλες τις δυνάμεις τους προς αυτήν την κατεύθυνση και ότι σε αυτό πρέπει να επικεντρώσουν τις προσπάθειές τους η Πολιτεία και όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Προτάσεις και ενδεικτικές δράσεις

Όπως προκύπτει από τα όσα παραθέσαμε παραπάνω το θέμα της ενσωμάτωσης των Ρομά στον αστικό ιστό καθώς και των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν αποτελεί ένα εξαιρετικά πολυσύνθετο ζήτημα οι ρίζες του οποίου εδράζονται σε πολλούς παράγοντες. Η κοινωνική ένταξη αφορά ένα πολυδιάστατο πλέγμα έργων και παρεμβάσεων στη στέγαση, την εκπαίδευση, την υγεία, την κοινωνική φροντίδα και την απασχόληση. Χωρίς αμφιβολία απαιτούνται να γίνουν αρκετά πράγματα από πολλούς φορείς ώστε να υπάρξει κάποια σοβαρή προσπάθεια που θα επιφέρει απτά αποτελέσματα. Είναι αναγκαία η διατύπωση προτάσεων, ο σχεδιασμός, η υλοποίηση και η αξιολόγηση παρεμβάσεων στα πεδία της στέγασης, της απασχόλησης, της κατάρτισης, της εκπαίδευσης και των συνοδευτικών κοινωνικών υπηρεσιών.

Ιδιαίτερα σημαντική προσπάθεια προς αυτήν την κατεύθυνση αποτελεί και η σύσταση της Ειδικής Γραμματείας για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά που δημιουργήθηκε στο Υπουργείο Εργασίας σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου 4430/2016. Το εν λόγω όργανο αποτελεί τον αρμόδιο συντονιστικό φορέα της κεντρικής διοίκησης και το εθνικό σημείο επαφής.

Ορισμένες ενδεικτικές δράσεις που προτείνονται είναι οι εξής:

- ✓ Σύμφωνα με την επενδυτική προτεραιότητα 10.1 του ΕΠΑΝΑΔ επιχειρείται η μείωση και πρόληψη της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και προώθηση της ισότιμης πρόσβασης σε καλής ποιότητας προσχολική, πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένων δυνατοτήτων τυπικής, άτυπης, μη τυπικής μάθησης για την επανένταξη στην εκπαίδευση και

κατάρτιση. Αυτό θα μπορούσε να επιχειρηθεί με ένα συνδυασμό δράσεων όπως είναι η δημιουργία σχολών γονέων για Ρομά, καθώς επίσης και με δημιουργία κινήτρων ώστε τα παιδιά Ρομά να συμμετέχουν πολύ πιο ενεργά στην εκπαιδευτική διαδικασία.

- ✓ Σύμφωνα με τον άξονα προτεραιότητας 3 του ΠΕΠ Αττικής η κεντρική επιδίωξη που αφορά στην εκπαίδευση των Ρομά είναι η ένταξη των παιδιών στη σχολική πραγματικότητα με στόχο την αύξηση του επιπέδου του κοινωνικού, πολιτιστικού και λειτουργικού εγγραμματισμού τους. Επίσης, αναφορικά με τους ενήλικες βασικό στόχο αποτελεί η μείωση του αναλφαβητισμού με ταυτόχρονη αύξηση του λειτουργικού εγγραμματισμού τους, τουλάχιστον στις κατηγορίες ανάγνωσης και γραφής καθώς και του αριθμητισμού. Ο πληθυσμός των Ρομά βιώνει έναν ιδιότυπο κοινωνικό αποκλεισμό, με εμφανέστατα αποτελέσματα τόσο στους δείκτες απασχόλησης και τους οικονομικούς, όσο και στις συνθήκες διαβίωσης - κυρίως στους καταυλισμούς, στο τρόπο ζωής του πληθυσμού και στην εκπαίδευσή του.
- ✓ Ολοκληρωμένο σχέδιο παρέμβασης εστιασμένο στις περιοχές που διαμένουν Ρομά και με αντικείμενο την αποκατάσταση των περιοχών στις οποίες γίνεται η συγκέντρωση, διαλογή, καύση κλπ των υλικών που συλλέγουν, την κοινωνική τους ένταξη και τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης με την μεταφορά των δραστηριοτήτων τους από την παραοικονομία στην τυπική οικονομία, τη διασύνδεση με φορείς εκμετάλλευσης των προϊόντων τους κλπ. Αυτή ακριβώς είναι και ο στόχος της επενδυτική προτεραιότητα 9.5 του ΕΠΑΝΑΔ. Πιο συγκεκριμένα, επιχειρείται η προώθηση της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Ως ειδικός στόχος τίθεται η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας μέσω της ενίσχυσης της σύστασης και λειτουργίας κοινωνικών επιχειρήσεων.
- ✓ Επίσης, είναι ιδιαίτερος σημαντικό να υπάρξει σοβαρή προσπάθεια απογκετοποίησης με παύση του χωροταξικού αποκλεισμού των Ρομά. Θα πρέπει να αρθεί η πολεοδομική και οικιστική τους απομόνωση σε συγκεκριμένες, συνήθως, ακατάλληλες περιοχές και να επιχειρηθεί η

σταδιακή διασπορά τους ώστε να δημιουργηθούν περισσότερες μεικτές συνοικίες, αποτελούμενες δηλαδή από Ρομά και μη.

- ✓ Στον τομέα της υγείας προτείνονται μια σειρά δράσεων και μέτρων όπως:
  - Η Διαπολιτισμική Μεσολάβηση σε Νοσοκομεία
  - Η Δημιουργία δικτύου Μονάδων Οικογενειακής Ιατρικής (Family Health Units)
  - Το Εισιτήριο Υγείας ελεύθερης πρόσβασης σε υπηρεσίες ΠΦΥ (Health voucher)
  - Η ευαισθητοποίηση σε θέματα ατομικής και στοματικής υγιεινής.Παρέμβαση με προγράμματα ενημέρωσης στον πληθυσμό των Ρομά μέσω των αρμόδιων μονάδων των ΟΤΑ α' και β' βαθμού.
  - Σε συνεργασία με Νοσοκομεία και Δήμους την λειτουργία κινητής μονάδας, για την παροχή περιοδικής κάλυψης σε όλους τους οικισμούς των Ρομά

- ✓ Δράσεις ενεργοποίησης μελών που ανήκουν σε περιθωριοποιημένες κοινότητες του πληθυσμού όπως είναι οι Ρομά, καθώς και ατόμων που αντιμετωπίζουν προβλήματα κοινωνικής και πολιτισμικής ενσωμάτωσης (που ανήκουν σε ειδικές ομάδες, όπως μετανάστες, πρόσφυγες κ.λπ.).Γίνεται κοινώς αποδεκτό πως χωρίς υπέρβαση του πολιτικού αποκλεισμού, οι όποιες παρεμβάσεις σε χωρικό και κοινωνικό επίπεδο κινδυνεύουν να είναι κατακερματισμένες, ευκαιριακές, μη σύμφωνες με τις κοινότητες των Ρομά και εν τέλει μη βιώσιμες χωρίς πραγματικές θετικές συνέπειες για την απογκετοποίηση και την κοινωνική ενσωμάτωση. Είναι απαραίτητο οι Σύλλογοι Ρομά, οι Διαμεσολαβητές Ρομά, όπως και κάθε ενδιαφερόμενο μέλος της κοινότητας των Ρομά να αποκτήσουν σαφώς πιο ενεργό ρόλο στο κοινωνικό γίγνεσθαι του τόπου στον οποίο διαβιούν. Ενδεικτικά προτείνονται τα εξής:
  - Ένταξη Συλλόγων Ρομά σε κοινωνικές δράσεις της Αντιπεριφέρειας.
  - Ενθάρρυνση δημιουργίας συλλογικών φορέων σε περιοχές που δεν υπάρχουν.

- Στήριξη Συλλόγων για εγγραφή σε Μητρώα Π.Ε.Δ.Α.
- Προβολή θετικών προτύπων και δράσεων στην τοπική κοινωνία

- ✓ Καταπολέμηση των στερεοτύπων και προκαταλήψεων που αφορά στους Ρομά. Πολύ σημαντικό βήμα προς αυτήν την κατεύθυνση αποτελεί το συγχρηματοδοτούμενο έργο από το πρόγραμμα «Δικαιώματα, Ισότητα και Ιθαγένεια 2014-2020» της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο οποίο συμμετέχει ως εταίρος ο Δήμος Φυλής. Σκοπός του Έργου “BREAK” είναι να σπάσει τα υφιστάμενα κοινωνικά στερεότυπα και τις αντιλήψεις που δυσχεραίνουν την πρόσβαση των Ρομά στην αγορά εργασίας, αναπτύσσοντας και αξιολογώντας τις επιπτώσεις μιας πολύ-συμμετοχικής μεθοδολογίας.

Μετά από την ανάδειξη και προβολή θετικών προτύπων Ρομά, δηλαδή μελών των κοινοτήτων που κατάφεραν να προχωρήσουν στην εκπαίδευση και στην απασχόληση, καθώς και δράσεις ενημέρωσης, εκπαίδευσης και κινητοποίησης όλων των εμπλεκόμενων μερών σε τοπικό επίπεδο, το Έργο “BREAK” στοχεύει στη δημιουργία τοπικών συμμαχικών προώθησης της ένταξης των μελών των κοινοτήτων Ρομά στην αγορά εργασίας με ισότιμους όρους.

- ✓ Λειτουργία one stop shops / Κέντρων Κοινότητας ευπαθών ομάδων με διευρυμένες και ολοκληρωμένες υπηρεσίες και κινητές μονάδες. Τονίζεται ότι τα Κέντρα Κοινότητας / One Stop Shops προσφέρουν μία ευρεία γκάμα υπηρεσιών για την προώθηση στην απασχόληση και την κοινωνική ένταξη. Ο στόχος της συγκεκριμένης δομής είναι να συγκεντρώσει ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών υπηρεσιών ώστε να αποφευχθεί η διασπορά πόρων και να επιτευχθεί η ολιστική παρέμβαση σε πολλές ευπαθείς ομάδες πληθυσμού, μεταξύ των οποίων και οι Ρομά.

Σε επίπεδο εθνικών πολιτικών, είναι καθοριστικής σημασίας α) η χαρτογράφηση των Ρομά και των αναγκών τους, β) η εξασφάλιση επαρκών πόρων χρηματοδότησης, γ) η

δημιουργία ομάδας ειδικών που θα υποβοηθά τα υπουργεία στην σύνταξη και άσκηση των επιμέρους πολιτικών στα πεδία αρμοδιότητάς τους. Πόροι για δράσεις ένταξης μπορούν να διασφαλιστούν όχι μόνο από προγράμματα που τους αφορούν ειδικά αλλά και μέσα από πολιτικές και προγράμματα του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, του Ταμείου Απόρων και άλλων μηχανισμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Όπως αναφέραμε και παραπάνω οι Ρομά ανήκουν στην κατηγορία «Ειδικές Ομάδες Πληθυσμού», στην οποία νοούνται οι ομάδες εκείνες του πληθυσμού οι οποίες βρίσκονται σε μειονεκτική θέση ως προς την ομαλή ένταξή τους στην αγορά εργασίας από οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά αίτια. Από τα στοιχεία που παραθέσαμε έγινε σαφές, ότι υπάρχει έντονη περιθωριοποίηση των κοινοτήτων Ρομά στη Δυτική Αττική και ως εκ τούτου η εξειδίκευση του εθνικού σχεδιασμού για την κοινωνική ενσωμάτωση των Ρομά σε περιφερειακό επίπεδο κρίνεται επιβεβλημένη. Χωρίς αμφιβολία, η κοινωνική ένταξη και η κοινωνική συνοχή των Ρομά αποτελεί βασική προϋπόθεση για την επιτυχία των στόχων της οικονομικής ανάπτυξης, της απασχόλησης και της κοινωνικής δικαιοσύνης.

Από τα ερωτηματολόγια αντλήσαμε ιδιαίτερα χρήσιμες πληροφορίες, οι οποίες παρουσιάζονται αναλυτικά στο πέμπτο κεφάλαιο. Ενδεικτικά αναφέρουμε το θέμα της ασφάλειας, στο οποίο εντοπίσαμε ότι είναι ένα από τα κύρια προβλήματα των ανθρώπων που ζουν κοντά σε περιοχές όπου ζουν Ρομά. Συγκεκριμένα, το μεγαλύτερο ποσοστό στην ερώτηση εάν υπήρξε περιστατικό βίας από Ρομά, έλαβε η απάντηση «Πολύ συχνά», όπου συγκέντρωσε το 49% και η απάντηση «Συχνά» με ποσοστό 40%. Εντυπωσιακό είναι και το ποσοστό των πολιτών που δήλωσαν ότι δεν θεωρούν καθόλου ασφαλείς τους κοινόχρηστους χώρους σε συνοικίες Ρομά για να τους επισκεφθούν με τα παιδιά τους, ανέρχεται σε 83%. Φαίνεται ξεκάθαρα στο σημείο αυτό η δυσπιστία και η κακή γνώμη των κατοίκων που συνδέουν, όπως φαίνεται, την ύπαρξη Ρομά με την αίσθηση μη ασφάλειας και την ύπαρξη

παραβατικότητας. Τέλος, οι οικισμοί Ρομά θεωρούνται μέτρια έως ελάχιστα οργανωμένοι για την ασφαλή διαβίωση των κατοίκων τους.

Μέσα από τις συνεντεύξεις των κ. Ιωάννη Τέγου (Προϊσταμένου Διεύθυνσης Κοινωνικής Προστασίας, Παιδείας και Πολιτισμού του Δήμου Φυλής), κ. Ευάγγελου Καραγκούνη (πιστοποιημένου μέλους της «Ένωσης Ελλήνων Ρομά Διαμεσολαβητών και Συνεργατών» και κάτοικο του Δήμου Φυλής), κ. Γεώργιου Αντωνόπουλου (Αναπληρωτή Δημάρχου Διεύθυνσης Κοινωνικής Προστασίας, Παιδείας και Πολιτισμού του Δήμου Φυλής), κ. Κωνσταντίνου Παϊτέρη (Προέδρου της «Ένωσης Ελλήνων Ρομά Διαμεσολαβητών και Συνεργατών») και κ. Ραφτόπουλου, αντλήσαμε χρήσιμα συμπεράσματα σε σχέση με τα ζητήματα που αφορούν την κοινότητα Ρομά στις περιοχές της Δυτικής Αττικής.

Τα συμπεράσματα αναλύονται λεπτομερώς στο πέμπτο κεφάλαιο και ενδεικτικά αναφέρουμε την ιδιαίτερη αναφορά που κάνουν οι συνεντευξιαζόμενοι για το ζήτημα της πρόσβασης στην εκπαιδευτική διαδικασία, καθώς η ευρεία ένταξή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα θα είχε πολλαπλά οφέλη, όπως αναφέρουν όλοι. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι προτάσεις που καταθέτουν ώστε να επεξηγηθεί εκτενέστερα η αξία της συμμετοχής των παιδιών τους στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας και να δοθούν κίνητρα προς αυτήν την κατεύθυνση

Εν κατακλείδι, η πολιτεία φαίνεται με την δράση της να επικεντρώνεται περισσότερο στην καταστολή παραβατικών πράξεων των Ρομά παρά στην αντιμετώπιση συνολικά και μακροπρόθεσμα του κοινωνικού αποκλεισμού που υφίστανται.

Ιδιαίτερα, μαζί με τις αρχές της τοπικής αυτοδιοίκησης, καταλήγουν να συνδέουν στερεοτυπικά την παραβατικότητα με τη ομάδα των Ρομά και να μην λαμβάνουν πρωτοβουλίες για πρόληψη μη σύννομων καταστάσεων. Η αντιμετώπιση της εξαθλίωσης και των κακών συνθηκών διαβίωσης των Ρομά πρέπει να είναι πρώτιστη προτεραιότητα του κράτους, διότι μόνον με τη βελτίωση των συνθηκών ζωής τους και την ένταξη στην ευρύτερη κοινωνία μπορεί να αποτραπεί η εμπλοκή τους σε κυκλώματα παρανομίας και εν γένει παραβατικές συμπεριφορές.

Η κοινωνική ένταξη των Ρομά αφορά ένα πολυδιάστατο πλέγμα έργων και παρεμβάσεων στη στέγαση, την εκπαίδευση, την υγεία, την κοινωνική φροντίδα και την απασχόληση. Δομικοί λόγοι εμποδίζουν ή υπονομεύουν την πλήρη κοινωνική ένταξη μέρους του πληθυσμού σε συγκεκριμένες περιοχές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ:

1. ΑΖΙΖΗ-ΚΑΛΑΤΖΗ Α., ΖΩΝΙΟΥ-ΣΙΔΕΡΗ Α., ΒΛΑΧΟΥ Α. Προκαταλήψεις και στερεότυπα. Δημιουργία και αντιμετώπιση. Αθήνα, ΥΠΕΠΘ/Γ. Γ. Λ.Ε., 1996.
2. Γ.Γ.Λ.Ε. Μελέτη για την αντιμετώπιση των εκπαιδευτικών προβλημάτων των Τσιγγάνων. Αθήνα: Γ.Γ.Λ.Ε., 1994.
3. ΚΟΚΚΙΝΑΚΗ, Σ. Κοινωνικά χαρακτηριστικά των Τσιγγάνων της περιοχής των Άνω Λιοσίων Αττικής. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, τευχ. 48, 1983.
4. ΛΥΔΑΚΗ, Α. Μπαλαμέ και Ρομά. Οι Τσιγγάνοι των Άνω Λιοσίων. Αθήνα: Καστανιώτη, 1997.
5. Καραθανάση Έφη (1999), Διαμονή των Τσιγγάνων στη Δυτική. Αττική.
6. Αχμέτογλου, Ι. (2015). Η οργάνωση του χώρου στην κοινωνία των Ρομά στην Ελλάδα: περίπτωση μελέτης: οικισμός Ηφαίστου Δήμου Κομοτηνής (Bachelor's thesis).
7. Γρηγοριάδου, Α. (2015). Διαχείριση των αναγκών κατοικίας των Ρομά: η περίπτωση του καταυλισμού Καρυδιάς Καλαμάτας.
8. Δεληγιάνης, Σ. (2014). Κοινότητες Ρομά στην Ελλάδα, διακρίσεις και στερεότυπα. Η περίπτωση των Σοφάδων Καρδίτσας.
9. Ιωνά, Ι. Δ. (2015). Κοινωνική πολιτική για τους Ρομά στην τοπική αυτοδιοίκηση: περίπτωση μελέτης: Ιατροκοινωνικό Κέντρο (Ια. Κ.) Δήμου Λαρισαίων.
10. Κοτρώτσιου, Σ., & Σκεντέρης, Ν. (2014). Οι πεποιθήσεις των Ρομά για την υγεία και η επίπτωση αυτών στη φροντίδα υγείας.
11. Κοφινά, Σ. Το Δικαίωμα στην Πόλη: η Χωρική Προσέγγιση Ζητημάτων Κοινωνικής Πολιτικής μέσα από το Παράδειγμα του Δήμου Αγίας Βαρβάρας. Κοινωνική Πολιτική, 5, 80-100.
12. Πέτρου, Α. (2016). Κοινωνικοοικονομικό status οικογένειας και σχολική διαρροή μαθητών Ρομά: Η περίπτωση του Δροσερού Ξάνθης.
13. Ράνη, Σ., & Χριστοφορίδου, Ό. (2015). Η προσχολική εκπαίδευση των παιδιών Ρομά: Η ευρωπαϊκή εμπειρία 1990-2010.
14. Παρασκευόπουλος, Ι., (1993). Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας, Αθήνα
15. Δ. Μπαλούρδος, Ν. Σαρρής, Α. Τραμουντάνης, Μ. Χρυσάκης «Ευάλωτες Κοινωνικά Ομάδες και διακρίσεις στην αγορά εργασίας», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2014.
16. Ζαϊμάκης, Γ. (2005). Κοινωνικός Αποκλεισμός και Δίκτυα Προστασίας στη Σύγχρονη Πόλη. στο Ζαϊμάκης Γ.-Κανδυλάκη Α.(επιμ.), Δίκτυα Κοινωνικής Προστασίας, Μορφές Παρέμβασης σε Ευπαθείς Ομάδες και σε Πολυπολιτισμικές Κοινότητες. Αθήνα: Κριτική.
17. Ιωσηφίδης Θ., (2003), Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων στις κοινωνικές επιστήμες, Αθήνα: Κριτική

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ:

1. David Gresham και άλλοι . "Origins and Divergence of the Roma (Gypsies)". The American Journal of Human Genetics 69 2008, (6): 1314–1331.

2. Directorate-General for Employment and Social Affairs. "The Situation of Roma in an Enlarged European Union." European Commission, 2004.
3. Elena Marushiakova, Vesselin Popov Ethnographic . "New ethnic identities in the Balkans: The case of the Egyptians". *Philosophy and Sociology* 2001, 2 (8): 465 - 477.
4. Isabel Mendizabal and 21 others, "Reconstructing the Population History of European Romani from Genome-wide Data", *Current Biology*
5. Kiprianos, P., Daskalaki, I., & Stamelos, G. B. (2012). Culture and the school: The degree of educational integration of Roma and Gypsies in the Peloponnese region of Greece. *International Review of Education*, 58(5), 675-699.
6. Marantzidis, N., & Mavrommatis, G. (1999). Political clientelism and social exclusion: The case of gypsies in the Greek town of Sofades. *International sociology*, 14(4), 443-456.
7. Bunescu, I. (2014). *Roma in Europe*. Ashgate Publishing Limited.
8. Cahn, C., & Guild, E. (2010). *Recent migration of Roma in Europe*. Council of Europe.
9. Láštiová, B., & Findor, A. (2016). Developing explicit measures of stereotypes and anti-Roma prejudice in Slovakia: Conceptual and methodological challenges. *Human Affairs*, 26(3), 233-252.
11. O'Nions, H. (2016). *Minority rights protection in international law: The Roma of Europe*. Routledge.
12. Ringold, D., Orenstein, M. A., & Wilkens, E. (2005). *Roma in an expanding Europe: Breaking the poverty cycle*. World Bank Publications.
13. Stangor, C. (Ed.). (2000). *Stereotypes and prejudice: Essential readings*. psychology press.
14. Sigona, N. (2005). Locating 'the Gypsy problem'. *The Roma in Italy: Stereotyping, labelling and 'nomad camps'*. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31(4), 741-756.
15. Young, J. R. (2006). *Roma in Europe*
16. Baracsi, K. (2016). The unmaking of Roma students: Contributing from a critical and engaged ethnography. *The Age of Human Rights Journal*, (7), 77-95.
17. Tremlett, A., & McGarry, A. (2013). Challenges facing researchers on Roma minorities in contemporary Europe: Notes towards a research program.
18. European Commission DG Employment, Social Affairs and Inclusion, July 2011
19. Karatziou, D. (2004). *Η άλλη Ελλάδα των Ρομά*. [The other Greece of Romani people],
20. Robson, C. (2002). *Real World Research*, Second Edition, Oxford: Blackwell

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ:

1. http://www.patt.gov.gr/site/attachments/article/19738/Social_Inclusion_of_Roma_in_Dytiki_Attiki_29062016.pdf, ανακτηση 10/10/17

2. <http://www.ekka.org.gr/files/roma3414.pdf>, ανακτηση 12/10/17
3. http://ec.europa.eu/justice/discrimination/roma-integration/greece/national-strategy/national_el.htm, ανακτηση 12/10/17
4. http://www.roma-ekka.gr/wp-content/uploads/2016/06/Mixanismos-Parakolouthisis_Roma_12.2015.pdf, ανακτηση 10/10/17
5. [EPIXEIRISIAKO-SXEDIO-DIMOU-FYLIS%20%20%202012-2014.pdf](#)
6. <http://www.nchr.gr/>
7. <https://www.synigoros.gr/resources/rom-alert-meleth--2.pdf>
8. “Segregation of Roma Children in Education - Addressing Structural Discrimination through the Race Equality Directive.”, European Commission, 2007.
9. http://ec.europa.eu/justice/discrimination/roma/index_en.htm
10. <http://fra.europa.eu/en/theme/roma>
11. <https://www.osce.org/odihr/91077>
12. Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών Βήματα προόδου στην υλοποίηση των εθνικών στρατηγικών για την ένταξη των Ρομά, COM(2013)454 της 26ης Ιουνίου 2013.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

A. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ:

ΠΡΟΦΙΛ ΕΡΩΤΩΜΕΝΩΝ

1) Το Φύλο σας:

- A) Άνδρας
- B) Γυναίκα

2) Η ηλικία σας είναι:

- A) 18-35
- B) 35-45
- Γ) 45-55
- Δ) 55-65
- E) 65 και άνω

3) Το επάγγελμά σας είναι:

- A) Ιδιωτικός υπάλληλος
- B) Δημόσιος υπάλληλος
- Γ) Αυτοαπασχολούμενος
- Δ) Άνεργος

4) Το επίπεδο εκπαίδευσής σας:

- A) Πανεπιστημιακή (Π.Ε.)
- B) Τεχνική (Τ.Ε.)
- Γ) Απόφοιτος Λυκείου
- Δ) Υποχρεωτική (Γυμνασίου – Δημοτικού)
- E) Ανεκπαίδευτος

5) Το ετήσιο εισόδημά σας κυμαίνεται (προαιρετική απάντηση):

- A) Από 0 έως 5.000
- B) Από 5.000 έως 10.000
- Γ) Από 10.000 έως 20.000
- Δ) Από 20.000 και άνω

6) Η οικία σας / επαγγελματικός σας χώρος βρίσκεται στη συνοικία:

	Ζωφριά	Αγ. Νικόλαος	Τσουκλίδι	Αγ. Ιωάννης	Αγ. Γεώργιος	Πανόραμα	Κέντρο	Δροσούπολη	Λίμνη	Χασιά	Ζεφύρι
Οικία											
Επαγγελματικός χώρος											

ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ Κ' ΕΠΑΦΕΣ

1) Η επαφή σας με τους Ρομά είναι:

- A) Συνήθης και συχνή
- B) Σποραδική
- Γ) Αραιή έως ανύπαρκτη

2) Η κοινότητα των Ρομά στην περιοχή σας θεωρείτε ότι είναι :

- A) Πολύμορφη και ετερογενής, συνιστάται από πολλά και διαφορετικά άτομα
- B) Περιθωριοποιημένη
- Γ) Κοινωνικά απροσάρμοστη

3) Θα προσλαμβάνετε στην επιχείρησή σας έναν άνεργο ΡΟΜΑ, ο οποίος θα πληρούσε τις απαιτήσεις για τη θέση;

- A) Μάλλον ναι
- B) Μάλλον όχι
- Γ) Σίγουρα ναι
- Δ) Σίγουρα όχι

ΑΣΦΑΛΕΙΑ

1) Υπήρξε ποτέ περιστατικό βίαιης συμπεριφοράς από Ρομά στην περιοχή σας;

- A) Ποτέ
- B) Σπάνια
- Γ) Συχνά
- Δ) Πολύ συχνά

2) Πόσο ασφαλές θεωρείτε ότι είναι να επισκεφτείτε με το παιδί σας την παιδική χαρά, την πλατεία ή άλλους κοινόχρηστους χώρους, σε συνοικίες που υπάρχουν Ρομά;

- A) Πολύ ασφαλές
- B) Λίγο ασφαλές
- Γ) Καθόλου ασφαλές
- Δ) Δεν γνωρίζω/ δεν απαντώ

3) Θεωρείτε τους οικισμούς ΡΟΜΑ στην περιοχή σας, σωστά οργανωμένους για την ασφαλή διαβίωση των κατοίκων τους;

- A) Απολύτως οργανωμένους
- B) Μέτρια οργανωμένους
- Γ) Ελάχιστα οργανωμένους
- Δ) Καθόλου οργανωμένους

4) Η ύπαρξη Ρομά θα σας ήταν ένας παράγοντας που ενδεχομένως θα σας ωθούσε στο να μετακομίσετε ή να μεταφέρετε τον επαγγελματικό σας χώρο;

- A) Μάλλον ναι
- B) Μάλλον όχι
- Γ) Σίγουρα ναι
- Δ) Σίγουρα όχι

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

1) Πιστεύετε ότι η συμμετοχή των παιδιών ΡΟΜΑ στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας θα βοηθούσε στην καλύτερη ενσωμάτωσή τους στην κοινωνία ως ενήλικες;

- A) Ναι
- B) Όχι

2) Πώς κρίνετε την περίπτωση φοίτησης παιδιών Ρομά σε σχολεία που φοιτούν μαθητές μη Ρομά;

- A) Πολύ θετικά
- B) Μάλλον θετικά
- Γ) Ουδέτερα
- Δ) Καθόλου θετικά

ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΕΙΑ

1) Πιστεύετε ότι οι ΡΟΜΑ έχουν πρόσβαση στο σύστημα υγείας;

- A) Απόλυτη πρόσβαση
- B) Περιορισμένη πρόσβαση
- Γ) Καθόλου πρόσβαση

2) Θα είχατε πρόβλημα στο να επισκεφθείτε ένα νοσοκομείο/ κέντρο υγείας το οποίο εξυπηρετεί και πολίτες Ρομά;

- A) Κανένα πρόβλημα
- B) Θα προβληματιζόμουν σε κάποιο βαθμό
- Γ) Δε θα πήγαινα σε καμία περίπτωση
- Δ) Δε γνωρίζω/ δεν απαντώ

ΕΝΤΑΞΗ/ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ

1) Νομίζετε ότι οι Ρομά υφίστανται φυλετικές ή ταξικές διακρίσεις;

- A) Φυλετική προκατάληψη. Απορρίπτονται λόγω του χρώματος του δέρματός τους και επειδή ανήκουν σε ένα πολιτισμό που είναι διαφορετικός από αυτόν της πλειονότητας.
- B) Ταξική διάκριση. Ένας Ρομά με χρήματα είναι καλοδεχούμενος
- Γ) Τίποτα από όλα αυτά

2) Πόσο επαρκείς θεωρείτε ότι είναι οι ενέργειες της Πολιτείας για την κοινωνική ένταξη των ΡΟΜΑ στο γενικό πληθυσμό;

- A) Απολύτως
- B) Μέτρια
- Γ) Καθόλου
- Δ) Δεν γνωρίζω

3) Νομίζετε ότι πρέπει να αναληφθούν ειδικές πρωτοβουλίες αναφορικά με την κοινωνική αλληλεπίδραση των Ρομά;

- A) Όχι, επειδή είναι ίδιοι με όλους τους άλλους πολίτες και έχουν τα ίδια δικαιώματα
- B) Ναι, διότι πρέπει να αναιρεθούν οι ανισότητες που υφίστανται και να στηριχθούν στη διαδικασία ένταξής τους

4) Νομίζετε πως οι Ρομά κάνουν αρκετή προσπάθεια για να ενταχθούν στην κοινωνία της ευρύτερης περιοχής στην οποία κατοικοεδρεύουν;

- A) Κάνουν ότι μπορούν , αλλά υφίστανται έντονες διακρίσεις
- B) Θα μπορούσαν να κάνουν κάτι παραπάνω
- Γ) Δεν προσπαθούν διότι δεν θέλουν να ενταχθούν

5) Τα παράπονα των Ρομά σχετικά με την αντιμετώπιση που υφίστανται από την πλειονότητα της κοινωνίας είναι:

- A) Υπερβολές
- B) Λογικά και δικαιολογημένα
- Γ) Ανυπόστατα

6) Ποιοι παράγοντες εκτιμάτε ότι θα συνέβαλαν στην ομαλή κοινωνική ένταξη των ΡΟΜΑ και ποιος είναι ο κυριότερος λόγος δυσκολίας ένταξής τους στην τοπική κοινωνία της περιοχής σας; (Συνοπτική απάντηση)

B. ΗΜΙΑΔΟΜΗΜΕΝΕΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ:

Ερωτηματολόγιο το οποίο απευθύνεται σε φορείς που σχεδιάζουν και εφαρμόζουν πολιτικές για ΡΟΜΑ .

1^η συνέντευξη

Συνέντευξη του Αναπληρωτή Δημάρχου Διεύθυνσης Κοινωνικής Προστασίας, Παιδείας και Πολιτισμού του Δήμου Φυλής κ. Γεώργιου Αντωνόπουλου.

ΑΣΦΑΛΕΙΑ

1. Θεωρείτε ότι οι Ρομά δημιουργούν εστίες «γκέτο» στις περιοχές όπου ζουν;

Έχοντας περάσει το μεγαλύτερο μέρος της ζωής μου σε μια περιοχή όπου ο αριθμός των Ρομά είναι αρκετά μεγάλος, θα πρέπει με μεγάλη μου λύπη να παραδεχτώ πως ναι. Και βέβαια, δε στεκόμαστε απλά στη διαπίστωση απλά αυτής της κατάστασης, αλλά εντείνουμε τις προσπάθειες μας σαν διοίκηση τους Δήμου Φυλής, προκειμένου αυτό σταδιακά να αλλάξει.

2. Θεωρείτε ότι οι Ρομά θα πρέπει να είναι εγκατεστημένοι εντός ή εκτός του αστικού ιστού;

Σε κάθε περίπτωση θεωρώ πως οι Ρομά πρέπει να είναι εγκατεστημένοι εντός του αστικού ιστού. Αν δε συμβεί αυτό, η διαδικασία ενσωμάτωσής τους θα καταστεί σαφώς πιο δύσκολη και ουσιαστικά μη υλοποιήσιμη. Η εγκατάσταση τους εκτός του αστικού ιστού νομίζω πως θα οδηγούσε στην περεταίρω περιθωριοποίηση τους.

3. Σε περιοχές που είναι έντονο το στοιχείο των Ρομά παρατηρείται αυξημένη παραβατικότητα ή όχι;

Από την εμπειρία της διαμονής μου στην περιοχή αλλά και από τη θητεία μου ως αντιδήμαρχος θα πρέπει να πω πως δυστυχώς ναι. Αυτό είναι άλλωστε κάτι που καταδεικνύεται και από τα επίσημα στατιστικά. Από την μεριά μας ως Διοίκηση και σε συνεργασία με όλους τους αρμόδιους φορείς εντείνουμε τις προσπάθειές μας ώστε να εκλείψει αυτή η κατάσταση.

ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΕΙΑ

1. Από τα στοιχεία που έχετε στη διάθεσή σας, πώς θα χαρακτηρίζατε τις συνθήκες διαβίωσης των Ρομά ;

Μετά λύπης μου θα πρέπει να παραδεχτώ ότι από την εικόνα που εισπράττω ως Αντιδήμαρχος αλλά και ως κάτοικος , οι συνθήκες διαβίωσης των Ρομά είναι σε πολλές περιπτώσεις άθλιες. Υπάρχουν οικογένειες οι οποίες είτε λόγω πραγματικής οικονομικής αδυναμίας, είτε επειδή δεν επιθυμούν να αλλάξουν προς το καλύτερο τον τρόπο ζωής τους, ζουν υπό αρκετά άσχημες συνθήκες. Σε πολλές περιπτώσεις δε διαθέτουν ούτε τα βασικά(στέγαση, ρεύμα, νερό κλπ) και αυτό είναι κάτι που μας θλίβει και προσπαθούμε με όσα μέσα διαθέτουμε να το αλλάξουμε.

2. Πώς θα χαρακτηρίζατε το επίπεδο πρόσβασης των Ρομά στο σύστημα της Δημόσιας Υγείας;

Σε αυτό το κομμάτι θεωρώ ότι οι Ρομά δεν υστερούν σε κάτι από τους υπόλοιπους συμπολίτες μας. Η πρόσβασή τους στο σύστημα Υγείας είναι η ίδια με του υπόλοιπου

πληθυσμού καθώς εξυπηρετούνται κανονικά από όλες σχεδόν τις Υγειονομικές μονάδες ακόμη και στην περίπτωση που δεν έχουν ασφάλιση.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ/ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ

1. Πιστεύετε ότι οι Ρομά στη Δυτική Αττική επιθυμούν την κοινωνική ενσωμάτωση και την πλήρη ένταξή τους στον αστικό ιστό;

Από την εμπειρία που έχω από την πολύχρονη συνύπαρξη μου με αρκετούς Ρομά στην περιοχή θα μπορούσα να πω πως ναι. Η πλειοψηφία αυτών τουλάχιστον νομίζω ότι επιθυμεί την πλήρη ένταξή τους στον αστικό ιστό καθώς σε ένα μεγάλο βαθμό έχουν αντιληφθεί ότι έτσι θα αναβαθμιστεί και η ποιότητα ζωής τους. Ωστόσο, πρέπει να επισημάνω ότι υπάρχει και ένα κομμάτι του πληθυσμού Ρομά που φαίνεται να μην είναι διατεθειμένο να αλλάξουν τον ιδιαίτερο τρόπο ζωής τους ή και κάποια από τα έθιμά τους.

2. Θεωρείτε πως στη χώρα μας χρειάζεται μια καλύτερη χάραξη και εφαρμογή πολιτικών ενσωμάτωσης των Ρομά;

Δε χωρά αμφιβολία ότι η τόσο η χάραξη όσο και η εφαρμογή πολιτικών ενσωμάτωσης των Ρομά στην χώρα μας πάσχει. Είναι κάτι που όλοι οι αρμόδιοι φορείς θα πρέπει να το δουν με μεγαλύτερη προσοχή έτσι ώστε να υπάρξουν το γρηγορότερα δυνατόν αποτελέσματα.

3. Η ευρεία εφαρμογή καλών πρακτικών ενσωμάτωσης που εφαρμόζονται σε άλλα κράτη με επιτυχία, (όπως πχ. πρόσληψη Ρομά σε σώματα ασφαλείας) θεωρείτε ότι θα είχε αποδοτική εφαρμογή στη χώρα μας;

Πιστεύω πως όντως οι αρμόδιοι θα πρέπει να δουν επισταμένως τα καλά παραδείγματα που εφαρμόζονται με επιτυχία σε άλλα κράτη. Έχω την εντύπωση πως αρκετά από αυτά θα είχαν σημαντική επιτυχία αλλά και αποδοχή στη χώρα μας. Βέβαια, θα πρέπει αυτές οι καλές πρακτικές να προσαρμοστούν στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των Ρομά στην Ελλάδα έτσι ώστε να υπάρξει το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα.

4. Ποια πιστεύετε ότι είναι τα κυριότερα προβλήματα στην προσπάθεια κοινωνικής ένταξης των ΡΟΜΑ στις τοπικές κοινωνίες;

Έχω την εντύπωση πως το κυριότερο πρόβλημα στη διαδικασία ένταξης των Ρομά στις τοπικές κοινωνίες είναι η άρνηση ενός μέρους αυτών να αποχωριστούν κάποια από τα ήθη και έθιμά τους. Ορισμένα από αυτά, καλώς ή κακώς εμπεριέχουν στοιχεία που δεν μπορούν να γίνουν ευρέως αποδεκτά από τον υπόλοιπο πληθυσμό και μοιραία δημιουργούνται προβλήματα και προστριβές. Παράλληλα, οι Ρομά λόγω της μη συμμετοχής τους στο εκπαιδευτικό σύστημα έχουν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο το

όποιο σε συνδυασμό με κάποια φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού δεν τους επιτρέπει να ενταχθούν στην αγορά εργασίας. Έτσι, πολλές φορές καταλήγουν να επιδιώκουν τον προσπορισμό τους μέσω μη νόμιμων «επαγγελματών».

5. Ποια πιστεύετε ότι είναι τα κυριότερα οφέλη σε περίπτωση ομαλής ένταξη των ΡΟΜΑ στις τοπικές κοινωνίες;

Θεωρώ ότι το κυριότερο όφελος από την πλήρη και ομαλή ένταξη των Ρομά στις τοπικές κοινωνίες θα είναι ο περιορισμός ή και η εξάλειψη των παραβατικών συμπεριφορών που επιδεικνύει ένα μέρος αυτών. Σε μια τέτοια περίπτωση η συνύπαρξη των Ρομά με τους υπόλοιπους κατοίκους νομίζω ότι θα καταστεί πολύ περισσότερο αρμονική και πιθανότατα θα εκλείψουν και τα όποια φαινόμενα ρατσισμού που μπορεί να υπάρχουν.

ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ Κ'ΕΠΑΦΕΣ

1. Η εφαρμογή των καλών πρακτικών ενσωμάτωσης θεωρείτε ότι θα τύχαινε ευρείας αποδοχής από τους υπόλοιπους κατοίκους (μη Ρομά);

Έχω την εντύπωση πως όντως η εφαρμογή καλών πρακτικών ενσωμάτωσης θα είχε ευρεία αποδοχή από τους υπόλοιπους κατοίκους, τουλάχιστον από το μεγαλύτερο μέρος αυτών. Ειδικότερα, με το πέρασμα των χρόνων και αφού αρχίσουν να γίνονται όλο και περισσότερο ορατά τα αποτελέσματα των πολιτικών αυτών, τότε θα τύχουν όλο και μεγαλύτερης αποδοχής.

2. Πώς θα χαρακτηρίζατε τη συνύπαρξη των Ρομά με τους υπόλοιπους κατοίκους στις συνοικίες όπου είναι έντονο το στοιχείο των πρώτων;

Από αυτά που έχω ζήσει από τη διαμονή μου σε αυτήν περιοχή θα μπορούσαν να πω πως η συνύπαρξη των Ρομά με τους υπόλοιπους κατοίκους είναι στις περισσότερες περιπτώσεις δύσκολες. Βέβαια, υπάρχουν και αρκετά παραδείγματα συνοικιών που η συνύπαρξη είναι αρκετά λειτουργική με τα όποια προβλήματα να περιορίζονται στο ελάχιστο.

3. Θεωρείτε ότι οι ΡΟΜΑ στη Δυτική Αττική αντιμετωπίζουν το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού;

Δε νομίζω πως οι Ρομά στη Δυτική Αττική και ειδικότερα στο Δήμο Φυλής αντιμετωπίζουν το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού. Κάποια μεμονωμένα φαινόμενα μπορεί όντως να υπάρχουν, ωστόσο δε θεωρώ πως πρόκειται για μια γενικευμένη κατάσταση.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

1. Πώς θα χαρακτηρίζατε το επίπεδο συμμετοχής των παιδιών Ρομά στο εκπαιδευτικό σύστημα;

Δυστυχώς η συμμετοχή των παιδιών Ρομά στο εκπαιδευτικό σύστημα είναι εξαιρετικά χαμηλό. Αυτό αποτελεί πολύ μεγάλο πρόβλημα και θα πρέπει να αντιμετωπιστεί άμεσα.

2. Πώς αποτέλεσμα θεωρείτε ότι θα είχε η ευρεία ένταξη των Ρομά στο εκπαιδευτικό σύστημα;

Τα αποτελέσματα της ευρείας συμμετοχής των Ρομά στο εκπαιδευτικό σύστημα νομίζω ότι θα είχε πολλαπλά οφέλη. Αυτόματα θα ανέβει το μορφωτικό τους επίπεδο και η ένταξή τους στην αγορά εργασίας θα καταστεί σαφώς ευκολότερη απότι τώρα. Παράλληλα, η βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου θα είναι εμφανής ενώ θα επίσης θα γίνει πιο αρμονική η συμβίωση με τους υπόλοιπους κατοίκους μη Ρομά.

3. Πιστεύετε ότι θα πρέπει να επεξηγηθεί εκτενέστερα η αξία της συμμετοχής των παιδιών τους στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας; Θα ήταν σκόπιμο να δοθούν κίνητρα προς αυτήν την κατεύθυνση και αν ναι, ποια;

Χωρίς αμφιβολία οι Ρομά θα πρέπει να κατανοήσουν το πόσο σημαντικό είναι να συμμετέχουν ενεργά στο εκπαιδευτικό σύστημα και είναι κάτι που η Πολιτεία θα πρέπει να το κοιτάξει άμεσα. Εμείς σε επίπεδο Δήμου είναι κάτι στο οποίο δίνουμε μεγάλη σημασία και προσπαθούμε με όσα μέσα διαθέτουμε να το αλλάξουμε. Παράλληλα, σε επίπεδο κεντρικής εξουσίας θα πρέπει νομίζω να επανασχεδιαστεί η επιδοματική πολιτική προς τις ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες και να υπάρξουν πιο αποτελεσματικά κίνητρα για τη συμμετοχή τους στο σχολείο.

2^η συνέντευξη

Συνέντευξη του Προϊσταμένου Διεύθυνσης Κοινωνικής Προστασίας, Παιδείας και Πολιτισμού του Δήμου Φυλής κ. Ιωάννη Τέγου.

ΑΣΦΑΛΕΙΑ

1. Θεωρείτε ότι οι Ρομά δημιουργούν εστίες «γκέτο» στις περιοχές όπου ζουν ;

Από την εμπειρία που έχω αποκομίσει ύστερα από την πολύχρονη διαμονή μου σε μια περιοχή όπως τα Άνω Λιόσια όπου τα στοιχείο των Ρομά είναι ιδιαίτερα έντονο , μπορώ να πω πως ναι. Έχω την εντύπωση πως όντως σε πολλές περιοχές και οι Ρομά δημιουργούν εστίες «γκέτο» στις περιοχές στις οποίες διαμένουν και κάτι τέτοιο παρατηρείται και σε ένα βαθμό και στο Δήμο Φυλής.

2. Θεωρείτε ότι οι Ρομά θα πρέπει να είναι εγκατεστημένοι εντός ή εκτός του αστικού ιστού;

Θεωρώ πως θα πρέπει να είναι εγκατεστημένοι εντός του αστικού ιστού, καθώς με τον τρόπο αυτό θα γίνει πιο εύκολη και ομαλή η διαδικασία ένταξης και ενσωμάτωσής τους στο υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο. Ωστόσο, αυτό θα πρέπει να γίνει αφού τηρηθούν ορισμένοι όροι και προϋποθέσεις που θα βοηθήσουν στο να τηρηθούν οι ισορροπίες εκατέρωθεν.

3. Σε περιοχές που είναι έντονο το στοιχείο των Ρομά παρατηρείται αυξημένη παραβατικότητα ή όχι;

Κρίνοντας και πάλι από την εμπειρία της διαμονής μου στο Δήμο Φυλής στον οποίο και έχω περάσει σχεδόν όλα τα χρόνια της ζωής μου, θα έλεγα πως δυστυχώς κάτι τέτοιο όντως συμβαίνει.. Και είναι κάτι το οποίο έχει τις ρίζες του σε πολλούς παράγοντες και σίγουρα θα πρέπει να αλλάξει.

ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΕΙΑ

1. Από τα στοιχεία που έχετε στη διάθεσή σας, πώς θα χαρακτηρίζατε τις συνθήκες διαβίωσης των Ρομά;

Από την εικόνα που έχω και τα στοιχεία που συγκεντρώνω καθημερινά λόγω της θέσης μου ως Διευθνή σε μία τόση κρίσιμη υπηρεσία, θα μπορούσα να πω πως οι συνθήκες διαβίωσης των Ρομά είναι αρκετά προβληματικές. Από την πλευρά μας, η υπηρεσία μας με όλες τις δυνάμεις και τα μέσα που διαθέτει κινείται προς την επίλυση των όποιων προβλημάτων προκύπτουν.

2. Πώς θα χαρακτηρίζατε το επίπεδο πρόσβασης των Ρομά στο σύστημα της Δημόσιας Υγείας;

Έχω την εντύπωση πως οι Ρομά έχουν την ίδια πρόσβαση στο σύστημα της Δημόσιας Υγείας όπως και ο υπόλοιπος πληθυσμός. Εξ'όσων είμαι σε θέση να γνωρίζω υπάρχουν αρκετές δομές Υγείας , πρωτοβάθμιες και μη, που εξυπηρετούν κανονικά του Ρομά ακόμη και στην περίπτωση που δεν έχουν ασφάλιση, όπως συμβαίνει και με όλους τους συμπολίτες μας.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ/ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ

1. Πιστεύετε ότι οι Ρομά στη Δυτική Αττική επιθυμούν την κοινωνική ενσωμάτωση και την πλήρη ένταξή τους στον αστικό ιστό;

Νομίζω πως οι Ρομά στη Δυτική Αττική δεν επιθυμούν την πλήρη ένταξή τους στον αστικό. Θεωρώ πως είναι αρκετά προσκολλημένοι στα ήθη και έθιμα τους καθώς και στον ιδιαίτερο τρόπο ζωής τους και προφανώς θέλουν να τον διατηρήσουν

2. Θεωρείτε πως στη χώρα μας χρειάζεται μια καλύτερη χάραξη και εφαρμογή πολιτικών ενσωμάτωσης των Ρομά;

Πιστεύω που σίγουρα στη χώρα μας όχι μόνο χρειάζεται μια ριζική αλλαγή στη χάραξη πολιτικών για την ενσωμάτωση των Ρομά, αλλά είναι και επιβεβλημένο αυτό να γίνει και σύντομα.

3. Η ευρεία εφαρμογή καλών πρακτικών ενσωμάτωσης που εφαρμόζονται σε άλλα κράτη με επιτυχία, (όπως πχ. πρόσληψη Ρομά σε σώματα ασφαλείας) θεωρείτε ότι θα είχε αποδοτική εφαρμογή στη χώρα μας;

Θεωρώ πως σίγουρα οι ιθύνοντες θα πρέπει να δουν τα παραδείγματα καλών πρακτικών που εφαρμόζονται με επιτυχία σε άλλα κράτη. Από την άλλη όμως θα πρέπει να ληφθούν υπόψη και οι ιδιαιτερότητες τόσο του πληθυσμού των Ρομά που διαβιούν στη χώρα μας, όπως επίσης και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ελληνικής κοινωνίας.

4. Ποια πιστεύετε ότι είναι τα κυριότερα προβλήματα στην προσπάθεια κοινωνικής ένταξης των ΡΟΜΑ στις τοπικές κοινωνίες;

Το κυριότερο ανάχωμα στη διαδικασία της κοινωνικής ένταξης των Ρομά πιστεύω πως είναι το έλλειμμα της εκπαίδευσής τους. Και ειδικότερα η αδυναμία να κατανοήσουν τα οφέλη και τη μεγάλη σημασία που έχει η συμμετοχή των παιδιών τους στο εκπαιδευτικό σύστημα. Και αυτό είναι ένα θέμα που η Πολιτεία θα πρέπει να δει προκειμένου να γίνει μια σοβαρή προσπάθεια ώστε αυτό να αλλάξει. Σημαντικό πρόβλημα είναι επίσης και η άρνησή τους στο να αλλάξουν σε ένα βαθμό τον τρόπο διαβίωσής τους όπως και κάποια από τα έθιμά τους.

5. Ποια πιστεύετε ότι είναι τα κυριότερα οφέλη σε περίπτωση ομαλής ένταξης των ΡΟΜΑ στις τοπικές κοινωνίες;

Ένα από τα κυριότερα οφέλη από την ένταξη των για τις τοπικές κοινωνίες που θα προκύψει στην περίπτωση ευρείας ένταξης των Ρομά θεωρώ που θα είναι αρχικά η μείωση της παραβατικότητας. Σε δεύτερο επίπεδο, πιστεύω πως σταδιακά θα εκλείψουν τα όποια κρούσματα ρατσισμού και οι περιπτώσεις κοινωνικού αποκλεισμού που τυχόν να υφίστανται οι Ρομά.

ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ Κ'ΕΠΑΦΕΣ

1. Η εφαρμογή των καλών πρακτικών ενσωμάτωσης θεωρείτε ότι θα τύχαινε ευρείας αποδοχής από τους υπόλοιπους κατοίκους (μη Ρομά);

Έχω την εντύπωση πως το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού θα έβλεπε θετικά την εφαρμογή κάποιων καλών πρακτικών ενσωμάτωσης. Ακόμη και αν αρχικά υπάρξουν ορισμένες αντίθετες απόψεις, αυτές σταδιακά θα εκλείψουν όταν θα αρχίσουν να γίνονται ορατά τα οφέλη από την εφαρμογή συγκεκριμένων μέτρων.

2. Πώς θα χαρακτηρίζατε τη συνύπαρξη των Ρομά με τους υπόλοιπους κατοίκους στις συνοικίες όπου είναι έντονο το στοιχείο των πρώτων;

Στο Δήμο Φυλής θα μπορούσα με σιγουριά να πω πως η συνύπαρξη των Ρομά με τον υπόλοιπο πληθυσμό σε συγκεκριμένες συνοικίες είναι αρκετά προβληματική. Από την άλλη βέβαια υπάρχουν και αρκετές συνοικίες όπου οι Ρομά είναι σαφώς λιγότεροι και η συνύπαρξή τους με τους υπόλοιπους κατοίκους είναι αρκετά αρμονική.

3. Θεωρείτε ότι οι ΡΟΜΑ στη Δυτική Αττική αντιμετωπίζουν το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού;

Δε θα έλεγα πως οι Ρομά στη Δυτική Αττική είναι κοινωνικά αποκλεισμένοι. Θεωρώ πως για τον όποιο αποκλεισμό μπορεί να υφίστανται έχουν σαφώς και οι ίδιοι ευθύνη. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, το κυριότερο πρόβλημα πιστεύω ότι είναι η ελλειμματική συμμετοχή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

1. Πώς θα χαρακτηρίζατε το επίπεδο συμμετοχής των παιδιών Ρομά στο εκπαιδευτικό σύστημα;

Όπως προείπα το επίπεδο συμμετοχής των Ρομά στο εκπαιδευτικό σύστημα είναι ιδιαίτερα χαμηλό. Τα επίπεδα σχολικής διαρροής ειδικά στο Δήμο Φυλής είναι δυστυχώς αρκετά υψηλά γεγονός που οφείλεται κυρίως στην κουλτούρα των εν λόγω ανθρώπων.

2. Ποιο αποτέλεσμα θεωρείτε ότι θα είχε η ευρεία ένταξη των Ρομά στο εκπαιδευτικό σύστημα;

Η ευρεία ένταξη των Ρομά στο εκπαιδευτικό σύστημα πιστεύω ότι θα έχε πολλαπλά οφέλη. Αφενός θα οδηγούσε στην βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης καθώς και στην άρση των όποιων φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού μπορεί να υφίστανται. Παράλληλα, θεωρώ ότι θα υπήρχε και μείωση της παραβατικότητας.

3. Πιστεύετε ότι θα πρέπει να επεξηγηθεί εκτενέστερα η αξία της συμμετοχής των παιδιών τους στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας; Θα ήταν σκόπιμο να δοθούν κίνητρα προς αυτήν την κατεύθυνση και αν ναι, ποια;

Σίγουρα θα πρέπει αν γίνει μια σοβαρή προσπάθεια ώστε να κατανοήσουν την αξία της συμμετοχής τους στο εκπαιδευτικό σύστημα. Παράλληλα, θεωρώ ότι θα πρέπει να δημιουργηθούν ειδικά τμήματα εκπαίδευσης σε περιοχές όπου κινούνται περιοδικά προκειμένου να απασχοληθούν σε διάφορες εργασίες. Με τον τρόπο αυτό θα υπάρχει η στοιχειώδης εκπαίδευση ακόμη και το νομαδικό πληθυσμό των Ρομά.

3^η Συνέντευξη

Συνέντευξη του στελέχους της Αντιπεριφέρειας Δυτικής Αττικής κ. Δημήτρη Ραφτόπουλου

ΑΣΦΑΛΕΙΑ

1. Θεωρείτε ότι οι Ρομά δημιουργούν εστίες «γκέτο» στις περιοχές όπου ζουν ;

Το φαινόμενο της γκετοποίησης, δηλαδή της χωρικής και κοινωνικής απομόνωσης ή διαχωρισμού είναι ένα εξαιρετικά σύνθετο και πολύπλοκο φαινόμενο. Ως εκ τούτου, δεν δημιουργείται από μια και μόνο μεταβλητή ή έναν παράγοντα αλλά αποτελεί δυναμική εξέλιξη ενεργειών ή παραλείψεων στο πεδίο της πολιτικής για την κοινωνική ένταξη, καθώς και της στεγαστικής και οικιστικής πολιτικής. Στους πληθυσμούς Ρομά, όπως και σε κάθε πληθυσμό που ζει σε συνθήκες ακραίας περιθωριοποίησης, αναπτύσσονται και μηχανισμοί άμυνας που επιβεβαιώνουν ή και επιτείνουν τη χωρική και κοινωνική απομόνωσή τους.

2. Θεωρείτε ότι οι Ρομά θα πρέπει να είναι εγκατεστημένοι εντός ή εκτός του αστικού ιστού;

Οι Ρομά, όπως και όλοι οι Έλληνες πολίτες, πρέπει να έχουν την ευκαιρία και τη στήριξη σε αξιοπρεπή στέγαση και κατοίκηση, μέσα στο πλαίσιο της νομιμότητας και του σεβασμού συμβίωσης με τους άλλους.

3. Σε περιοχές που είναι έντονο το στοιχείο των Ρομά παρατηρείται αυξημένη παραβατικότητα ή όχι;

Δεν υπάρχει μέχρι σήμερα ποσοτική τεκμηρίωση. Ωστόσο, μεγάλο μέρος των Ρομά κατοικεί σε περιοχές απομονωμένες, δύσβατες, κοντά σε εστίες υψηλής επικινδυνότητας που εκ των πραγμάτων είναι πιο ευάλωτες σε κάποιου είδους παραβατικές δραστηριότητες (πχ., κάπνισμο κλεμμένων υλικών, αυτοκινήτων).

ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΕΙΑ

1. Από τα στοιχεία που έχετε στη διάθεσή σας, πώς θα χαρακτηρίζατε τις συνθήκες διαβίωσης των Ρομά;

Ένα σημαντικό τμήμα του πληθυσμού φαίνεται να διαβιώνει σε εντελώς ακατάλληλες συνθήκες (πχ., παράγκες, πρόχειρες κατασκευές) δίπλα σε εξαιρετικά επικίνδυνες καταστάσεις (πχ., χωματερές, ρέματα).

2. Πώς θα χαρακτηρίζατε το επίπεδο πρόσβασης των Ρομά στο σύστημα της Δημόσιας Υγείας;

Εκτιμάται ότι θα πρέπει να έχει ενισχυθεί σημαντικά λόγω της νομοθεσίας για την καθολική δωρεάν πρόσβαση στο υγειονομικό σύστημα και τη φαρμακευτική φροντίδα αλλά και την ίδρυση και λειτουργία κοινωνικών δομών στους Δήμους (πχ., Κέντρα Κοινότητας/ Παραρτήματα Ρομά).

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ/ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ

1. Πιστεύετε ότι οι Ρομά στη Δυτική Αττική επιθυμούν την κοινωνική ενσωμάτωση και την πλήρη ένταξή τους στον αστικό ιστό;

Η κοινωνική ένταξη δεν αποτελεί μια γραμμική διεργασία που στηρίζεται στην αφηρημένη θέληση μιας πληθυσμιακής ομάδας. Η κοινωνική ένταξη αφορά ένα πολυδιάστατο πλέγμα έργων και παρεμβάσεων στη στέγαση, την εκπαίδευση, την υγεία, την κοινωνική φροντίδα και την απασχόληση. Δομικοί λόγοι εμποδίζουν ή υπονομεύουν την πλήρη κοινωνική ένταξη μέρους του πληθυσμού σε συγκεκριμένες περιοχές.

2. Θεωρείτε πως στη χώρα μας χρειάζεται μια καλύτερη χάραξη και εφαρμογή πολιτικών ενσωμάτωσης των Ρομά ;

Ασφαλώς με συνυπολογισμό των εγχώριων και ευρωπαϊκών εμπειριών, αναγκαίων θεσμικών προσαρμογών και μεγάλη έμφαση στην εκπαίδευση και τη νόμιμη απασχόληση.

3. Η ευρεία εφαρμογή καλών πρακτικών ενσωμάτωσης που εφαρμόζονται σε άλλα κράτη με επιτυχία, (όπως πχ. πρόσληψη Ρομά σε σώματα ασφαλείας) θεωρείτε ότι θα είχε αποδοτική εφαρμογή στη χώρα μας

Ασφαλώς.

4. Ποια πιστεύετε ότι είναι τα κυριότερα προβλήματα στην προσπάθεια κοινωνικής ένταξης των Ρομά στις τοπικές κοινωνίες;

Η μακρόχρονη ελλιπής στήριξη της διαδικασίας κοινωνικής ένταξης από την Πολιτεία, το εξαιρετικά χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, η ύπαρξη διακρίσεων, διαχωρισμών και ρατσιστικών αντιλήψεων, η τραγική οικονομική κρίση και φτωχοποίηση μέρους του πληθυσμού, η αδράνεια της τοπικής αυτοδιοίκησης σε κάποιες περιπτώσεις

5. Ποια θεωρείτε ότι είναι τα κυριότερα οφέλη σε περίπτωση ομαλής ένταξη των ΡΟΜΑ στις τοπικές κοινωνίες;

Τα κέρδη θα είναι τόσο για τους ίδιους τους Ρομά όσο και για το σύνολο της κοινωνίας και αφορούν την εξασφάλιση αξιοπρεπών όρων διαβίωσης, το μετριασμό της παραβατικότητας, την ενίσχυση της απασχόλησης και των δημοσίων εσόδων κ.ά.

ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ Κ'ΕΠΑΦΕΣ

1. Η εφαρμογή των καλών πρακτικών ενσωμάτωσης θεωρείτε ότι θα τύχαινε ευρείας αποδοχής από τους υπόλοιπους κατοίκους (μη Ρομά);

Ναι, με τη σωστή προετοιμασία και στήριξη του λοιπού πληθυσμού.

2. Πώς θα χαρακτηρίζατε τη συνύπαρξη των Ρομά με τους υπόλοιπους κατοίκους στις συνοικίες όπου είναι έντονο το στοιχείο των πρώτων;

Διαφοροποιείται ανά περιοχή. Σε κάποιες περιπτώσεις είναι ιδιαίτερα συγκρουσιακή σε κάποιες άλλες υπάρχει μια καλύτερη συμβίωση. Σε πολλές περιπτώσεις παρατηρείται απόρριψη μέχρι και εχθρικότητα και από τις δυο πλευρές.

3. Θεωρείτε ότι οι ΡΟΜΑ στη Δυτική Αττική αντιμετωπίζουν το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού;

Σαφώς και μάλιστα του ακραίου κοινωνικού αποκλεισμού με στοιχεία χωρικής απομόνωσης σε κάποιες περιπτώσεις και αποκοπής από το λοιπό αστικό ιστό και τις κοινωνικές λειτουργίες του.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

1. Πώς θα χαρακτηρίζατε το επίπεδο συμμετοχής των παιδιών Ρομά στο εκπαιδευτικό σύστημα;

Έχει βελτιωθεί τα τελευταία χρόνια, ιδιαίτερα στο Δημοτικό. Ωστόσο, ελάχιστα παιδιά συνεχίζουν στο Γυμνάσιο και Λύκειο ενώ τα κορίτσια Ρομά «εξαφανίζονται» μετά από κάποιες τάξεις στο Δημοτικό.

2. Ποιό αποτέλεσμα θεωρείτε ότι θα είχε η ευρεία ένταξη των Ρομά στο εκπαιδευτικό σύστημα;

Καλύτερες προοπτικές απασχόλησης, αυτό-γνωσίας και χειραφέτησης.

3. Πιστεύετε ότι θα πρέπει να επεξηγηθεί εκτενέστερα η αξία της συμμετοχής των παιδιών τους στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας; Θα ήταν σκόπιμο να δοθούν κίνητρα προς αυτήν την κατεύθυνση και αν ναι, ποια;

Ναι, σε συνδυασμό με μαθησιακή και κοινωνική στήριξη. Θα ήταν σκόπιμο επίσης να υπάρχουν υποτροφίες και για ένα χρονικό διάστημα και ποσόστωση εισαγωγής στα ΤΕΙ, τα ΑΕΙ, τις στρατιωτικές και αστυνομικές σχολές.

4^η Συνέντευξη

Συνέντευξη του Προέδρου της « Ένωσης Ελλήνων Ρομά Διαμεσολαβητών και Συνεργατών» κ. Κωνσταντίνου Παϊτέρη.

ΑΣΦΑΛΕΙΑ

1. Θεωρείτε ότι οι Ρομά δημιουργούν εστίες «γκέτο» στις περιοχές όπου ζουν;

Το φαινόμενο της δημιουργίας των λεγόμενων «γκέτο» δεν μπορούμε να πούμε ότι είναι μια παγιωμένη κατάσταση. Ωστόσο, είναι αλήθεια ότι αυτό συμβαίνει σε πολλές περιοχές και ιδιαίτερα εκεί που οι Ρομά αφήνονται- με ευθύνη τόσο δική τους όσο και της Πολιτείας- να είναι απομονωμένοι και εκτός τους αστικού ιστού.

2. Θεωρείτε ότι οι Ρομά θα πρέπει να είναι εγκατεστημένοι εντός ή εκτός του αστικού ιστού;

Θεωρώ πως σίγουρα θα πρέπει να είναι εγκατεστημένοι εντός του αστικού ιστού, καθώς πιστεύω ότι αυτό αποτελεί προϋπόθεση και σημείο «κλειδί» για την

κοινωνικοποίησή τους. Όντας εντός του αστικού ιστού θα μπορέσουν να ακολουθήσουν κάποιους βασικούς κανόνες ενώ στην αντίθετη περίπτωση θα υπάρξει, αναρχία, ασυδοσία και η έλλειψη τήρησης των υποχρεώσεων τους.

3. Σε περιοχές που είναι έντονο το στοιχείο των Ρομά παρατηρείται αυξημένη παραβατικότητα ή όχι;

Είναι δυστυχώς αλήθεια ότι σε περιοχές όπου είναι εγκατεστημένοι πολλοί Ρομά παρατηρείται αύξηση της παραβατικότητας. Και αυτό γιατί όταν δεν βρίσκονται μέσα στον αστικό και κοινωνικό ιστό, παύουν να ισχύουν για αυτούς οι κανόνες της ευρύτερης κοινωνίας και υπερισχύουν οι κανόνες του «γκέτο». Επικρατεί η αναρχία, η έλλειψη σεβασμού για τους συμπολίτες. Σημαντικό είναι ότι σε αυτές τις κοινότητες υπάρχει κατά κόρον έλλειψη καλών προτύπων που οδηγεί σε όλα όσα προανέφερα.

ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΕΙΑ

1. Από τα στοιχεία που έχετε στη διάθεσή σας, πώς θα χαρακτηρίζατε τις συνθήκες διαβίωσης των Ρομά ;

Από τα στοιχεία που διαθέτουμε μπορώ να πω ότι υπάρχουν ανά την Ελλάδα περιοχές πολλών ταχυτήτων. Από την μία έχουμε κοινότητες που είναι πλήρως ενταγμένες στον κοινωνικό ιστό της πόλης όπου εκεί οι συνθήκες διαβίωσης είναι σαφώς πολύ ανεβασμένες και εφάμιλλες με αυτές του υπόλοιπου πληθυσμού.. Από την άλλη, όμως, υπάρχουν ανοργάνωτοι καταυλισμοί, ουσιαστικά παραγκούπολεις όπου οι συνθήκες διαβίωσης είναι πραγματικά πολύ άσχημες. Σε αυτές τις περιπτώσεις οι άνθρωποι στερούνται ακόμη και βασικά κοινωνικά αγαθά όπως αυτά της στέγασης, του πόσιμου νερού, του ρεύματος κλπ. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η ατομική υγιεινή τους να τίθεται σε κίνδυνο και μαζί με αυτήν να απειλείται και η δημόσια υγιεινή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η έξαρση της ιλαράς καθώς πολλά κρούσματα έχουν παρατηρηθεί σε καταυλισμούς Ρομά, λόγω μη εμβολιασμού.

2. Πώς θα χαρακτηρίζατε το επίπεδο πρόσβασης των Ρομά στο σύστημα της Δημόσιας Υγείας;

Οι Ρομά στην πλειοψηφία τους θεωρώ ότι έχουν πρόσβαση στο σύστημα Δημόσιας Υγείας, ενώ ανάλογα με την οικονομική δυνατότητα της κάθε οικογένειας μπορούν και επιλέγουν ακόμη και κάποια ιδιωτικά νοσοκομεία. Αυτό που θα πρέπει να επισημάνω ότι οι Τσιγγάνοι λόγω κυρίως έλλειψης παιδείας δεν ασφαλιστική συνείδηση και δεν κατανοούν την έννοια της πρόληψης. Γι αυτό και στις περισσότερες περιπτώσεις επιλέγουν να απευθυνθούν σε μια μονάδα Υγείας μόνο όταν η κατάστασή τους είναι αρκετά σοβαρή και το πρόβλημά τους ιδιαίτερα έντονο.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ/ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ

1. Πιστεύετε ότι οι Ρομά στη Δυτική Αττική επιθυμούν την κοινωνική ενσωμάτωση και την πλήρη ένταξή τους στον αστικό ιστό;

Θεωρώ ότι οι περισσότεροι Ρομά αγωνίζονται προκειμένου να ενταχθούν στο αστικό και κοινωνικό ιστό, τουλάχιστον στο μέτρο που αυτό είναι εφικτό. Θα πρέπει ωστόσο να κατανοήσουμε ότι προκειμένου να επιτευχθεί η ένταξη θα πρέπει να συνυπάρξουν αρκετοί παράμετροι και προϋποθέσεις, καθώς και να συνηγορήσουν και αρκετοί φορείς. Ο βασικός φορέας είναι η ίδια η κοινότητα των Ρομά, άλλος είναι η εκάστοτε Δημοτική αρχή και ο τρίτος είναι η τοπική κοινωνία. Όλοι αυτοί θα πρέπει να ξεκινήσουν από την εξασφάλιση των βασικών κοινωνικών αγαθών προς όλους και από εκεί και πέρα όλα θα πάρουν τον δρόμο τους. Πάντως οι Ρομά φαίνεται πως έχουν κατανοήσει πως ο σωστός δρόμος είναι αυτός της ένταξης και αυτό φαίνεται και από τον περιορισμό της σχολικής διαρροής.

2. Θεωρείτε πως στη χώρα μας χρειάζεται μια καλύτερη χάραξη και εφαρμογή πολιτικών ενσωμάτωσης των Ρομά;

Ναι σίγουρα χρειάζεται ανασχεδιασμός των πολιτικών ενσωμάτωσης. Θα πρέπει να υπάρξει διαβούλευση και συνεργασία της κεντρικής εξουσίας, της περιφερειακής εξουσίας καθώς και της ίδιας της κοινότητας των Ρομά. Συγκεκριμένα θα πρέπει να ζητηθεί και η άποψη των απλών Ρομά και όχι μόνο των συλλογικών οργάνων αυτών. Και αυτό διότι πολλάκις έχει παρατηρηθεί τα συλλογικά όργανα να εξυπηρετούν ιδίους σκοπούς και όχι να προστατεύουν τα συμφέροντα της κοινότητας. Θα πρέπει να υπάρξει βούληση από όλες τις πλευρές και να καταστρωθεί ένα μακροχρόνιο πλάνο πάνω σε συγκεκριμένους άξονες όπως αυτοί της παιδείας, της απασχόλησης αλλά και της υγείας. Είναι αναγκαίο να υπάρξουν σταθεροί πόροι, καθώς και τακτικός έλεγχος και παρακολούθηση των πολιτικών.

3. Η ευρεία εφαρμογή καλών πρακτικών ενσωμάτωσης που εφαρμόζονται σε άλλα κράτη με επιτυχία, (όπως πχ. πρόσληψη Ρομά σε σώματα ασφαλείας) θεωρείτε ότι θα είχε αποδοτική εφαρμογή στη χώρα μας;

Σίγουρα πιστεύω ότι κάτι τέτοιο θα είχε επιτυχία και ως ένα βαθμό, μικρό ακόμα, ήδη συμβαίνει. Είναι πολλά τα παραδείγματα Ρομά που υπηρετούν τόσο σε σώματα ασφαλείας όσο και στον ελληνικό στρατό.

4. Ποια πιστεύετε ότι είναι τα κυριότερα προβλήματα στην προσπάθεια κοινωνικής ένταξης των Ρομά στις τοπικές κοινωνίες;

Κατά την άποψη μου στις κοινωνίες όπου η κοινότητα των Ρομά έχουν λύσει σημαντικά θέματα όπως αυτά της στέγασης και της πρόσβασης στα κοινωνικά αγαθά, το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν είναι αυτό της εύρεσης εργασίας. Σε περιοχές όμως που συναντάμε καταυλισμούς τότε το κυριότερο πρόβλημα εντοπίζεται στην πρόσβαση στα βασικά κοινωνικά αγαθά όπως ήδη αναφέραμε και πιο πάνω.

5. Ποια θεωρείτε ότι είναι τα κυριότερα οφέλη σε περίπτωση ομαλής και πλήρους ένταξη των ΡΟΜΑ στις τοπικές κοινωνίες ;

Καταρχήν θα άλλαζε προς το καλύτερο η ζωή και η καθημερινότητα όλης της τοπικής κοινωνίας. Η συνύπαρξη των Ρομά με τον υπόλοιπο πληθυσμό θα ήταν περισσότερο λειτουργική και αρμονική και αυτόματα θα παρατηρούνταν μείωση της παραβατικότητας.

ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ Κ'ΕΠΑΦΕΣ

1. Η εφαρμογή των καλών πρακτικών ενσωμάτωσης θεωρείτε ότι θα τύχαινε ευρείας αποδοχής από τους υπόλοιπους κατοίκους (μη Ρομά);

Ναι φυσικά , θεωρώ πως κάτι τέτοιο θα μπορούσε να γίνει αποδεκτό από το γενικό πληθυσμό αφού τα αποτελέσματα θα ωφελούσαν το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο.

2. Πώς θα χαρακτηρίζατε τη συνύπαρξη των Ρομά με τους υπόλοιπους κατοίκους στις συνοικίες όπου είναι έντονο το στοιχείο των πρώτων;

Σε κάποιες περιοχές θεωρώ ότι υπάρχει ανοχή τόσο από την πλευρά των Τσιγγάνων όσο και του υπόλοιπου πληθυσμού. Σε κάποιες άλλες παρατηρείται μια αρκετά λειτουργική αν και όχι πλήρως αρμονική συνύπαρξη.

3. Θεωρείτε ότι οι ΡΟΜΑ στη Δυτική Αττική αντιμετωπίζουν το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού;

Σε ένα βαθμό θα έλεγα πως ναι. Υπάρχουν και περιοχές όπου παρατηρείται κοινωνικός αποκλεισμός και από τις δυο πλευρές ένθεν κακείθεν. Ως βασική αιτία θα μπορούσα να χαρακτηρίσω την εσφαλμένη εικόνα που προβάλλεται προς τα έξω για τους Ρομά από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Όλη αυτή η κατάσταση, ωστόσο, με μια σωστή πολιτική και στόχευση μπορεί σε βάθος χρόνου να αλλάξει.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

1. Πώς θα χαρακτηρίζατε το επίπεδο συμμετοχής των παιδιών Ρομά στο εκπαιδευτικό σύστημα;

Θα μπορούσα να πω πως με το πέρασμα των χρόνων ολοένα και αυξάνεται αλλά ακόμη δεν είναι στο σημείο που θα θέλαμε. Αυτό που με χαροποιεί ιδιαίτερα είναι πως διαπιστώνω ότι πλέον έχει σταματήσει ο άτυπος ρατσισμός προς τις γυναίκες Ρομά κυρίως από την πλευρά της οικογένειας. Δηλαδή πλέον μια γυναίκα Ρομά έχει περίπου τις ίδιες ευκαιρίες όσον αφορά στις σπουδές όσο και οι άνδρες και αυτό είναι

ένα πολύ θετικό βήμα. Σε αρκετές περιπτώσεις μάλιστα, άνδρες αλλά και γυναίκες Ρομά έχουν φοιτήσει σε τριτοβάθμιες σχολές και έχουν αποκτήσει επιστημονική ιδιότητα λειτουργώντας ως καλά πρότυπα και για την υπόλοιπη κοινότητα. Κάτι άλλο επίσης θετικό είναι ότι οι Ρομά πλέον ξεκινούν να στέλνουν τα παιδιά από την προσχολική κιόλας ηλικία στα σχολεία κάτι που πριν από κάποια χρόνια το θεωρούσαν εντελώς περιττό καθώς δεν ήταν μέρος της κουλτούρας τους. Επίσης έχει παρατηρηθεί και μείωση της σχολικής διαρροής.

2. Ποιό αποτέλεσμα θεωρείτε ότι θα είχε η ευρεία ένταξη των Ρομά στο εκπαιδευτικό σύστημα;

Η πρόσβαση στην εκπαίδευση θα οδηγήσει στην ανατροφή εκπαιδευμένων πολιτών και άρα ενεργών πολιτών που γνωρίζουν τα δικαιώματα αλλά και τις υποχρεώσεις τους.

3. Πιστεύετε ότι θα πρέπει να επεξηγηθεί εκτενέστερα η αξία της συμμετοχής των παιδιών τους στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας; Θα ήταν σκόπιμο να δοθούν κίνητρα προς αυτήν την κατεύθυνση και αν ναι, ποια;

Σαφώς και θα πρέπει να γίνει κάτι τέτοιο. Από εκεί και πέρα όμως θεωρώ ότι θα πρέπει να στηθεί ένας τέτοιος μηχανισμός που να στηρίζει ενεργά τη συμμετοχή των παιδιών Ρομά στο εκπαιδευτικό σύστημα. Αφενός θα πρέπει να εφαρμοστεί ο νόμος και να υπάρξουν οι ανάλογες κυρώσεις για τους γονείς που επιλέγουν χωρίς να υπάρχει κάποιος σοβαρός λόγος να μη στείλουν τα παιδιά τους στο σχολείο. Παράλληλα, όμως θα πρέπει να δημιουργηθούν και σχολές γονέων ώστε και οι ίδιοι οι γονείς να μπορούν να βοηθήσουν και να ενισχύσουν σε κάποιο βαθμό την διαδικασία μάθησης των παιδιών τους και κυρίως να κατανοήσουν την αξία της συμμετοχής στην εκπαιδευτική διαδικασία.

5^η Συνέντευξη

Συνέντευξη του μέλους της « Ένωσης Ελλήνων Ρομά Διαμεσολαβητών και Συνεργατών» και κάτοικο του Δήμου Φυλής, κ Ευάγγελου Καραγκούνη.

ΑΣΦΑΛΕΙΑ

1. Θεωρείτε ότι οι Ρομά δημιουργούν εστίες «γκέτο» στις περιοχές όπου ζουν;

Νομίζω ότι αυτό συμβαίνει μόνο από μία μικρή μειοψηφία της κοινότητας των Ρομά και ιδίως σε περιοχές όπου οι συνθήκες διαβίωσης είναι πραγματικά άθλιες.

2. Θεωρείτε ότι οι Ρομά θα πρέπει να είναι εγκατεστημένοι εντός ή εκτός του αστικού ιστού;

Χωρίς κανέναν δισταγμό μπορώ να πω ότι σίγουρα θα πρέπει να βρίσκονται εντός του αστικού ιστού καθώς μόνο με αυτόν τον τρόπο μπορεί να επιταχυνθεί η διαδικασία ενσωμάτωσής τους.

3. Σε περιοχές που είναι έντονο το στοιχείο των Ρομά παρατηρείται αυξημένη παραβατικότητα ή όχι;

Μπορώ να πω πως αυτό είναι κάτι που όντως συμβαίνει και είναι αποτέλεσμα πολλών παραγόντων. Ωστόσο, θεωρώ πως παρόλο που οι Ρομά με παραβατική συμπεριφορά είναι μια μικρή μειοψηφία, η εικόνα που δίνεται από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης είναι σαφώς διαστρεβλωμένη.

ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΕΙΑ

1. Από τα στοιχεία που έχετε στη διάθεσή σας και την εμπειρία σας από την πολύχρονη διαμονή σας στο Δήμο Φυλής, πώς θα χαρακτηρίζατε τις συνθήκες διαβίωσης των Ρομά;

Στις περισσότερες συνοικίες του Δήμου όπου οι Ρομά ζουν σε κανονικά σπίτια οι συνθήκες διαβίωσης είναι σε ένα σχετικά καλό επίπεδο. Ωστόσο, υπάρχουν και περιοχές όπου έχουν δημιουργηθεί αυτοσχέδιοι καταυλισμοί με αρκετές παράγκες και εκεί το επίπεδο διαβίωσης είναι αρκετά χαμηλό.

2. Πώς θα χαρακτηρίζατε το επίπεδο πρόσβασης των Ρομά στο σύστημα της Δημόσιας Υγείας;

Πιστεύω πως οι Ρομά έχουν περίπου την ίδια πρόσβαση στη Δημόσια Υγεία όπως και ο υπόλοιπος πληθυσμός. Το πρόβλημα, πάντως εστιάζεται στη δυνατότητα συνεννόησης και εξυπηρέτησής που τυγχάνουν από τη στιγμή που φθάνουν στην οποιαδήποτε μονάδα Υγείας.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ/ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ

1. Πιστεύετε ότι οι Ρομά στη Δυτική Αττική επιθυμούν την κοινωνική ενσωμάτωση και την πλήρη ένταξή τους στον αστικό ιστό;

Είμαι πεπεισμένος πως το σύνολο της κοινότητας των Ρομά επιθυμεί την κοινωνικής τους ενσωμάτωσης και ένταξή τους στον κοινωνικό σύνολο. Πρέπει, πάντως, να επισημάνω πως δυστυχώς ακόμη και σήμερα οι Ρομά υφίστανται φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού και ρατσισμού που δυσχεραίνουν τη διαδικασία ενσωμάτωσής τους.

2. Θεωρείτε πως στη χώρα μας χρειάζεται μια καλύτερη χάραξη και εφαρμογή πολιτικών ενσωμάτωσης των Ρομά;

Εννοείται πως ναι. Είναι κοινώς αποδεκτό πιστεύω πως οι πολιτικές που έχουν εφαρμοστεί έως τώρα δεν έχουν φέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα και σαφώς θα πρέπει να αναθεωρηθούν. Ιδιαίτερο βάρος θα πρέπει να δοθεί στον άξονα της εκπαίδευσης αφού θεωρώ ότι αυτό είναι το πιο σημαντικό προκειμένου να βελτιωθούν τα πράγματα σε όλα τα επίπεδα.

3. Η ευρεία εφαρμογή καλών πρακτικών ενσωμάτωσης που εφαρμόζονται σε άλλα κράτη με επιτυχία, (όπως πχ. πρόσληψη Ρομά σε σώματα ασφαλείας) θεωρείτε ότι θα είχε αποδοτική εφαρμογή στη χώρα μας;

Σίγουρα ναι και από την εμπειρία μου μπορώ να πω ότι σε κάποιο βαθμό ήδη εφαρμόζονται. Ωστόσο, οι προσπάθειες θα πρέπει σίγουρα να ενταθούν ώστε υπάρξουν και καλύτερα αποτελέσματα.

4. Ποια πιστεύετε ότι είναι τα κυριότερα προβλήματα στην προσπάθεια κοινωνικής ένταξης των ΡΟΜΑ στις τοπικές κοινωνίες;

Νομίζω ότι το μεγαλύτερο πρόβλημα εντοπίζεται στα φαινόμενα ρατσισμού που ακόμη αντιμετωπίζει η κοινότητα των Ρομά. Και όπως προανέφερα σημαντικό ρόλο σε αυτό παίζουν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης με τη στρεβλή εικόνα που παρουσιάζουν σχετικά με τους τσιγγάνους. Επίσης σημαντικά προβλήματα εντοπίζονται στους άξονες της εκπαίδευσης, της στέγασης αλλά και της απασχόλησης.

5. Ποια θεωρείτε ότι είναι τα κυριότερα οφέλη σε περίπτωση ομαλής ένταξη των ΡΟΜΑ στις τοπικές κοινωνίες;

Νομίζω ότι τα οφέλη θα ήταν πολλαπλά και αμφίδρομα. Τόσο ατομικά για τους ίδιους τους Ρομά αφού θα απολάμβαναν καλύτερο βιοτικό επίπεδο, όσο και για τις τοπικές κοινωνίες καθώς η συνύπαρξη θα ήταν περισσότερο αρμονική. Οι Ρομά θα γίνονταν πλέον ενεργοί πολίτες και πιστεύω πως αυτό θα οδηγούσε στην εξάλειψη των παραβατικών συμπεριφορών από μια μερίδα από αυτούς,

ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ Κ'ΕΠΑΦΕΣ

1. Η εφαρμογή των καλών πρακτικών ενσωμάτωσης θεωρείτε ότι θα τύχαινε ευρείας αποδοχής από τους υπόλοιπους κατοίκους (μη Ρομά);

Πιστεύω πως ναι. Μπορεί αρχικά να υπάρξει κάποια δυσπιστία αλλά όταν τα αποτελέσματα θα γίνονταν ορατά θεωρώ πως γίνονταν όλο και περισσότερα αποδεκτά από τους μη Ρομά.

2. Πώς θα χαρακτηρίζατε τη συνύπαρξη των Ρομά με τους υπόλοιπους κατοίκους στις συνοικίες όπου είναι έντονο το στοιχείο των πρώτων;

Από την εμπειρία της διαμονής μου στην περιοχή θα μπορούσα να πω υπάρχει μια αρκετά λειτουργική συνύπαρξη, που ακόμη όμως δεν είναι στα επίπεδα που θα θέλαμε όλοι.

3. Θεωρείτε ότι οι ΡΟΜΑ στη Δυτική Αττική αντιμετωπίζουν το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού;

Δυστυχώς ναι. Βέβαια, η κατάσταση είναι σαφώς βελτιωμένη σε σχέση με το παρελθόν και ευελπιστούμε πως με το πέρασμα των χρόνων θα γίνεται όλο και καλύτερη.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

1. Πώς θα χαρακτηρίζατε το επίπεδο συμμετοχής των παιδιών Ρομά στο εκπαιδευτικό σύστημα;

Πιστεύω πως πλέον είναι σε ένα σχετικά καλό επίπεδο ειδικά αν το συγκρίνουμε με το παρελθόν. Θα πρέπει πάντως να επισημάνω πως υπάρχει ακόμη στην κουλτούρα πολλών Ρομά η πεποίθηση ότι τα παιδιά πρέπει να αρκούνται μόνο στη βασική μόρφωση και να μη συνεχίζουν τις σπουδές τους όσο θα ήθελαν και μπορούσαν.

2. Ποιό αποτέλεσμα θεωρείτε ότι θα είχε η ευρεία ένταξη των Ρομά στο εκπαιδευτικό σύστημα;

Νομίζω ότι μέσω της εκπαίδευσης θα μπορούσε να αλλάξει πλήρως η κατάσταση και οι Ρομά να καταστούν ενεργοί πολίτες οι οποίοι θα γνωρίζουν τόσο τα δικαιώματά τους όσο και τις υποχρεώσεις τους. Τότε πιστεύω ότι θα σταματούσε να υπάρχουν και τα όποια φαινόμενα ρατσισμού και κοινωνικού αποκλεισμού.

3. Πιστεύετε ότι θα πρέπει να επεξηγηθεί εκτενέστερα η αξία της συμμετοχής των παιδιών τους στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας; Θα ήταν σκόπιμο να δοθούν κίνητρα προς αυτήν την κατεύθυνση και αν ναι, ποια;

Κατά τη γνώμη μου αυτό είναι το πρώτο πράγμα που πρέπει να γίνει καθώς η εκπαίδευση αποτελεί το σημείο κλειδί για την αλλαγή της κατάστασης. Σε αυτό πρέπει να επικεντρώσει τις προσπάθειές της η Πολιτεία και όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς. Από την πλευρά μας η Ένωση Ελλήνων Ρομά Διαμεσολαβητών είμαστε έτοιμοι να συμβάλλουμε και να βοηθήσουμε με όλες τις δυνάμεις μας προς αυτήν την κατεύθυνση.